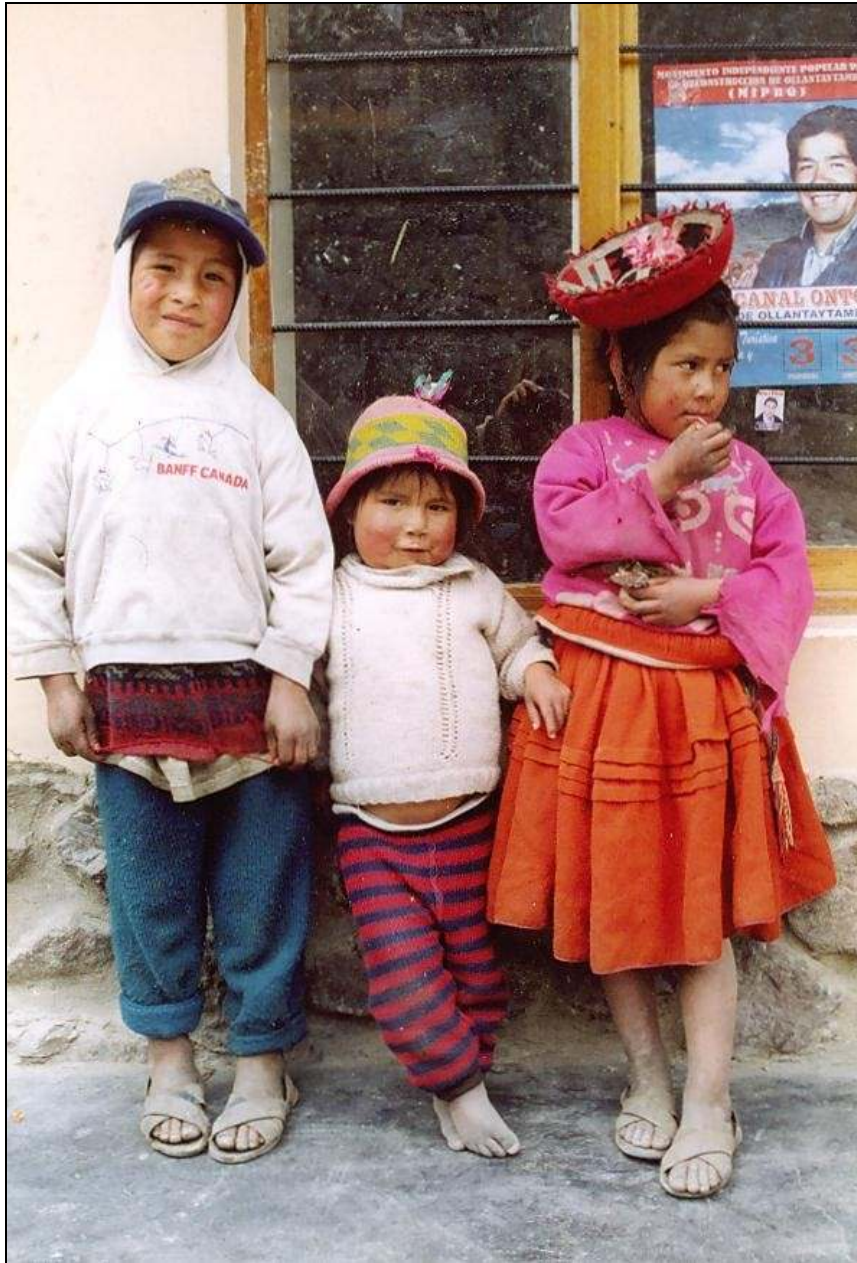

Utenfor og inne

Om barndom og forlatthet i Cochabamba, Bolivia

Hovedoppgave i Sosialantropologi

Katrine Daviknes

Sosialantropologisk Institutt

Universitetet i Oslo, februar 2007

Utenfor og inne

Barndom og forlatthet i Cochabamba, Bolivia

Katrine Daviknes

Hovedoppgave i Sosialantropologi, Sosialantropologisk institutt

UNIVERSITETET I OSLO

Februar 2007

Forord

Først av alt vil jeg takke barna på barnehjemmet, i fengselet og i gatene i Cochabamba for at jeg fikk lære dem å kjenne. Jeg vil også takke de innsatte i kvinnefengselet for at de delte sine historier med meg.

Takk til Ellen Bernard for at hun tok meg så godt imot når jeg kom til Bolivia, og for at hun hjalp meg med å få kontakt med barnehjemmet Salomon Klein. Takk til de ansatte på Salomon Klein, for at jeg fikk være der, og for deres tålmodige svar på alle mine spørsmål. En spesiell takk til Cancio som har gitt meg uvurderlig hjelp både under feltarbeidet og etterpå.

Min Bolivianske familie fortjener takk for at jeg fikk bo der og for at de gav meg ett hjem mens jeg var på feltarbeid. Takk til alle gode venner i Cochabamba for alt vi delte og for den utrolige gjestfriheten de viste meg.

En spesiell takk til min veileder Signe Howell for all inspirasjon og faglige innspill.

Knut Steenberg, min gode venn og mentor fortjener en stor takk for faglig inspirasjon og utrettelig optimisme underveis. Elisa fortjener en takk for all støtte mens vi var på feltarbeid og for alle inspirerende samtale i etterkant, og Harald for hjelp med trykking av oppgava.

Takk til tålmodige arbeidskolleger, gode venner og familien min og sist men ikke minst til Lars som har gjort alt for at jeg skal komme i mål.

Bildene i oppgaven er tatt av min venn Enrique Llobel og meg selv. Personene på bildene er ukjente mennesker som ikke kan gjenkjennes i oppgaven, med unntak av bildene fra kvinnefengselet og Salomon Klein.

Kart over Bolivia.

INNHold

1. INNLEDNING.....	9
TEMA OG PROBLEMSTILLING	10
<i>Utgangspunktet.</i>	10
ARENA FOR ANALYSE OG METODE	13
<i>Tilgang på feltet. Veien blir til mens en går.</i>	13
<i>Nøkkelinformanter</i>	16
<i>Å velge metode for datainnsamling</i>	17
<i>Deltagende observasjon og feltarbeid utenfor "landsbyen"</i>	18
<i>Barn som studieobjekt</i>	22
<i>Etiske betraktninger</i>	24
TEORETISK RAMMEVERK.....	24
OPPGAVENS STRUKTUR.....	34
2. MISJON, MARKED OG MARGINALISERING.....	37
INNLEDNING.....	37
KOLONISERING OG KATOLISISME	38
NY-LIBERALISMENS TIDSALDER	45
EL AGUA ES NUESTRA CARAJO! (VANNET ER VÅRT!).....	47
OPPSUMMERING MED ET BLIKK FRAMOVER	48
3. SOSIAL DIFFERENSIERING OG ENDRING	50
INNLEDNING.....	50
FRA CAMPESINO TIL CHOLO	51
KLASSE, ETNISITET OG KJØNN.....	58
OPPSUMMERING	67
4. BARN OG VELFERD I COCHABAMBA.	70
INNLEDNING.....	70
REPRODUKSJON.....	71
FATTIGE I BYEN.....	75
TIL DET BESTE FOR BARNET	77
FRIVILLIGE ORGANISASJONER.....	83
<i>Amanecer</i>	86
UTDANNING	89
FØDELSREGISTRERING	90
OPPSUMMERING	93

5. UTENFOR BARNDOM	95
INNLEDNING	95
VISJONER OG MISJONER PÅ SALOMON KLEIN, ETT HALVSTATLIG BARNEHJEM I COCHABAMBA.....	96
SYNSUNDERSØKELSE PÅ SAL FIRE	98
FORLATTE BARN	104
<i>Nyankommende på Salomon Klein.....</i>	<i>104</i>
OPPSUMMERING:	111
6. BARN AV “1008 LOVEN”.	113
<i>Ellis historie</i>	<i>114</i>
<i>Hildas historie.....</i>	<i>115</i>
SOSIAL ORGANISERING PÅ ST. SEBASTIAN	116
KOKAINPRODUKSJON OG KAMPEN MOT NARKOTIKA	122
SKYLDIG INNTIL DET MOTSATTE ER BEVIST	123
HASTA LAS ULTIMAS CONSECUENCIAS	125
OPPSUMMERING	130
7. KONKLUSJON.....	132
VEDLEGG 1: ORDLISTE.....	135
VEDLEGG 2: FN KONVENSJONEN FOR BARNES RETTIGHETER (FORENKLET UTGAVE).....	136
KILDELISTE:	140
SAMMENDRAG.....	149

1. Innledning

Childhood has been shown to be a social construction that can have no universal validity: There is not one but a variety of historically and culturally specific childhoods. It follows that abandonment must also be seen in a particular historical and cultural context (Panter-Brick 2000:4) .

Bolivia er plassert i hjertet av Latin Amerika og har en populasjon på omtrent 8 300 000 innbyggere. Latin Amerika har blitt kalt barnas kontinent, ingen andre steder i verden vokser befolkningen raskere enn her. Av Bolivias totale folketall på 8 274 32, er 3 908 462 barn under 18 år. De utgjør 49,24 % av den totale befolkningen i landet (UNICEF¹ 2005). Til sammenligning er 25,2 % av Norges totale befolkning under 18 år (SSB²2006).

Bolivia er et land preget av store kontraster, forskjellen på fattig og rik er stor. En overvekt av barna i Bolivia tilhører den fattige delen av befolkningen, i et land der de fleste fattige er barn, og de fleste barn er fattige. Dette fører til at mange vokser opp i marginaliserte omgivelser, utenfor det som oppfattes som en god barndom.

I tittelen på oppgaven min, ”utenfor og inne”, refererer jeg til den posisjonen forlatte barn kan sies å ha i Bolivia. Det har i den senere tid vært et økende fokus på barns velferd. Dette vises blant annet med innføringen av FN-konvensjonen for barns rettigheter (1989), og Bolivias egen lovgivning for barn, El código de el niño, niña y adolescentes, som ble innført i 1999. På den måten kan en si at barna er innenfor, i den forstand at de blir regnet med og er fokus i politiske diskurser.

¹ <http://www.unicef.org/infobycountry/bolivia.html>

² <http://www.ssb.no/folkemengde/tab-2006-02-23-02.html>

Med implementeringen av Barnekonvensjonen i sitt eget lovverk adapterte Bolivia ett syn på barn som på mange måter representerer et vestlig syn på barndom. Barn og unge som faller utenfor en slik kategori av barndom blir dermed sett på som barn som er ”utenfor”, utenfor samfunnet og utenfor barndom (Ennew 1995: kap 15). Denne oppgaven handler om noen av disse barna.

Tema og problemstilling

Utgangspunktet.

Jeg var ansatt på engasjement i daværende Statens Ungdoms- og adopsjonskontor da jeg starter på hovedfaget høsten 2002. En delegasjon fra Norge hadde vært på tilsynsreise i Bolivia året før og jeg fikk lese rapporten derfra. Den omhandlet blant annet bekymringen for at antallet forlatte barn så ut til å være økende, både i La Paz og Cochabamba.

Med dette som utgangspunkt ble jeg opptatt av problemstillingen om hvorfor det stadig er så mange forlatte barn i Bolivia og at antallet forlatte barn tilsynelatende er økende. Dette på tross av et økt fokus både internasjonalt og nasjonalt på velferd for barn og ungdom.

Bolivia har vært et adopsjonsland for Norge siden 1978. I 2002 var imidlertid adopsjon fra Bolivia til Norge stengt på grunn av uenighet om forståelsen av visse sider ved den Internasjonale Haag-konvensjonen om internasjonale adopsjoner (1993) (Fra Informasjons- og tilsynsreise til Sør Amerika 2001, Statens ungdoms- og adopsjonskontor). Det fikk meg til videre å reflektere over internasjonale lovverk og i hvilken grad de interagerer med lokalsamfunnet og tar hensyn til lokale forhold.

Dette var utgangspunktet for at jeg valgte Cochabamba og Bolivia som arena for mitt feltarbeid.

Min empiri er i hovedsak hentet fra tre ulike arenaer der barn som er forlatte eller marginaliserte befinner seg. Hovedempirien i denne oppgaven er hentet fra Amanecer, et halvstatlig barnehjem i Cochabamba, de innsatte i kvinnefengselet St. Sebastian, og fra noen av barna som bodde og levde i gatene i byen. Disse tre gruppene barn representerer alle en form for forlatthet. Barna på barnehjemmet var enten foreldreløse eller forlatt av sin familie, barna i fengselet bodde sammen med familiemedlemmer, men deres rettigheter og muligheter var begrenset. Man kan si at disse barna var forlatt av samfunnet eller myndighetene (Panter–Brick 2000). Gatebarna levde uten familien og var heller ikke under omsorg av det offentlige eller andre, og det dreide seg ofte om barn som selv hadde valgt å forlate sin familie.

Temaet for denne oppgaven er de mange barna som lever utenfor rammene for en barndom slik den oppfattes i folks bevissthet. Deres liv blir ofte karakterisert som et liv utenfor samfunnet og utenfor barndom, ”a matter out of place” (Ennew 1995 s.202)³.

Jeg vil argumentere for at mange barn i Cochabamba både er utenfor barndom slik den blir fremstilt gjennom internasjonale konvensjoner, og på samme tid utenfor barndom slik den er vanlig i tradisjonelle, rurale strøk. Fordi familiene som flytter til byene etter hvert tilpasser seg en urban organisering av livet, både når det gjelder familie og klassetilhørighet, endrer betydningen av barndommen seg og barna i byen får en annen rolle enn i den tradisjonelle samfunnsorganiseringen. Samtidig lever mange av disse barna også utenfor det man i FN-

³ Judith Ennew bruker denne karakteristikken først og fremst på gatebarn. Jeg vil i denne oppgaven argumentere for at denne karakteristikken også kan gjelde andre grupper av barn som er ”forlatt”, de som vokser opp på institusjoner og i fengsel.

konvensjonen for barns rettigheter⁴ oppfatter som en god barndom, en barndom som i hovedprinsipp skal foregå innenfor et hjem og innenfor en familie.

I Bolivia foregår det politiske og sosiale endringer i rask fart. Den politiske vinden snur, politikerne er langt på veg avhengige av utenlandsk støtte og deres avgjørelser er påvirket av Verdensbanken og andre utenlandske aktører. I tillegg fører marginaliseringen av rurale strøk til at stadig flere flytter til byene. Dette igjen fører med seg nye utfordringer for staten og nye former for sosial organisering og samhandling.

Mine hovedspørsmål i denne oppgaven knytter seg til hvordan disse endringsprosessene påvirker de svake i samfunnet, kvinnene, og i første rekke barna. Jeg vil se på hvordan endringene påvirker barna og den virkeligheten de lever i.

Jeg vil argumentere for en diskurs der barna står i sentrum for mange politiske agendaer. Global flyt av ideer og verdier fører vestlige oppfattelser av hva det beste for barnet er, også til fattige land. Dette har ført til at fattige og utsatte barn også i Bolivia er gjenstand for økt fokus. De blir lagt merke til på en helt annen måte en før.

En kan argumentere for at de samme globale trendene som setter søkelyset på utsatte barn, på samme tid er med på å skape nye rom av ”forlatthet” i Bolivia. De politiske diskursene og mekanismene som finnes i et samfunn, legger føringer på hvordan man oppfatter barndom og vil dermed til en viss grad kunne kontrollere hva barn gjør og ikke gjør. En kan se en tydelig endring i den bolivianske staten håndtering av alle barna som vokser opp under marginaliserte forhold. Det skjer i utstrakt grad en institusjonalisering av barna. De skal reddes fra et liv i fattigdom og nød bort fra gata og offentlige rom.

⁴ Bolivia ratifiserte FN konvensjonen for barns rettigheter i 1990.

Hovedfokuset i denne oppgaven er på noen av disse forlatte barna og deres egen og omgivelsenes opplevelse av deres barndom.

Arena for analyse og metode

Tilgang på feltet. Veien blir til mens en går.

Learning a culture is not just cognitive, scientific activity. It is not a purely dispassionate exercise, nor is it ever necessarily mediated by words. It is learning that seeps through all the senses as it did when we were children being socialized into our world (Golde 1986:12).

Det er en helt spesiell følelse å sette sine føtter på totalt ukjent land, observere en helt annen verden og høre nye og helt fremmede språk.

Jeg gjorde feltarbeid i Cochabamba (byen der det er evig vår), som er Bolivias tredje største by. Denne byen ligger midt mellom Andesfjellene og Amazonas jungelen og er med dette en slags smeltedigel av befolkningsgrupper, språk og tradisjoner i Bolivia.

Jeg kom til Cochabamba i oktober 2002 og var der i syv måneder. Jeg hadde tatt kontakt med Adopsjonsforums⁵ representant i Bolivia, Ellen Bernard, før jeg reiste. Hun hjalp meg å komme i kontakt med barnehjemmet Salomon Klein som jeg tilbrakte mye av feltarbeidet mitt på. Hun introduserte meg også for det bolivianske samfunnet de første ukene jeg var der.

I Cochabamba begynte jeg på språkskole allerede den andre dagen jeg var der. Jeg kunne lite spansk før jeg kom dit, men hadde kunnskaper i italiensk, noe som gjorde at jeg lærte språket fortere. Gjennom språkskolen, ICBA (El Instituto Cultural Boliviano Aléman) ble jeg også

⁵ Den norske adopsjonsforeningen som formidler adopsjon fra Bolivia.

kjent med Franz Torrico og hans familie. Jeg fikk etter hvert leie et rom i deres hus i sentrum, kun et kvartal unna kvinnefengselet St. Sebastian som var min andre hovedarena for feltarbeidet. Familien Torrico var en ”middelklasse” familie med indianske aner. De voksne barna bodde i huset i byen, mens foreldrene fremdeles bodde på et småbruk de eide på landsbygda. De ble min bolivianske familie og introduserte meg for den mangfoldige kulturen som fantes i Cochabamba. De gav meg også viktig informasjon om både samfunnsliv, holdninger og verdier i ”det andre Bolivia”, som tilhører middelklassen.

Jeg ble med en av søstrene i familien jeg bodde hos som speiderleder for en gruppe barn. Dette gav meg ytterligere informasjon om hvordan barn i middelklassen levde sin barndom. Oppfattelsen av disse barnas sin virkelighet har vært viktig i min analyse for å få en forståelse av de ulike virkelighetene som finnes innad i det bolivianske samfunnet.

Det var lett å få øye på barna i gatebildet i Cochabamba. De var skopussere, fruktselgere eller tiggere, eller i lek på et av de mange torgene som var spredt rundt i bykjernen. De var en naturlig del av fargerike festivaler som ofte foregikk hele natten, eller på vei til skolen i sine nystrøkne skoleuniformer.

Feltarbeid er en eksperimentell og interaktiv situasjon, ifølge Delaney (1988). Dette var noe jeg erfarte da jeg i utgangspunktet ikke hadde en konkret arena da jeg ankom feltet. Jeg hadde bestemt meg for at jeg ville forsøke å møte gatebarna på deres arena, i gatene. Jeg ville møte dem som den jeg var og ikke som et medlem av en velferdsorganisasjon eller sosialarbeider. Dette fordi jeg regnet med at det ville legge føringer på hvordan de forholdt seg til meg.

Min første kontakt med noen av gatebarna i El Prado⁶, var da jeg skulle kjøpe sjokolade og holdt 10 Bolivianos⁷ opp for å betale. Før jeg visste ordet av det hadde noen snappet den ut av hånden min og lagt på sprang. Jeg bestemte meg for å ta opp forfølgelsen. Jeg nådde gutten igjen og fortalte han at om han var sulten kunne han heller spørre om mat! Dette var begynnelsen på et tillitsforhold mellom David og meg, og jeg fikk tilgang til en ny side av det feltet jeg ønsket å studere.

Jeg hadde som sagt en avtale om å jobbe som frivillig på Salomon Klein⁸, et barnehjem som ble drevet av organisasjonen Amanecer⁹. Allerede etter noen dager bestemte jeg meg for å ta en trufi¹⁰ alene for å finne barnehjemmet. Jeg visste ikke hvilket nummer trufien som førte til barnehjemmet hadde, og spurte derfor en politimann som sto i gaten, på nybegynner castellano¹¹, om hvor barnehjemmet var og hvordan jeg skulle komme dit. Jeg refererte til Amanecer, som var navnet på organisasjonen som drev barnehjemmet. Jeg visste ikke da at denne organisasjonen drev mange tiltak for barn rundt i byen, blant annet en barnehage for barna til de innsatte i kvinnefengselet. Før jeg skjønnte hva som skjedde ble jeg tatt med inn gjennom en port vaktet av uniformerte kvinner, opp to bratte trapper og inn gjennom en låst port. Der fant jeg meg selv omgitt av titalls små barn i en slags barnehage inne i kvinnefengselet i byen. Siden jeg ikke snakket godt spansk, og mange av de voksne i

⁶ Hovedgaten i Cochabamba

⁷ Myntenheten i Bolivia. En Boliviano tilsvarte i 2003 en Norsk Krone

⁸ Ett halvstatlig barnehjem i Cochabamba

⁹ Frivillig organisasjon drevet av amerikanske nonner.

¹⁰ En vanlig personbil som fungerte på samme måte som en buss.

¹¹ Det offisielle språket i Bolivia, spansk. Bolivianere var opptatt av at språket var castellano og ikke spansk.

barnehagen bare snakket Quechua¹², tok det lang tid før jeg fikk forklart hvem jeg var og hvorfor jeg var der. De fortalte meg senere at de omtalte meg som “La angelina blanca” (den hvite engelen) fordi jeg bare plutselig dukket opp fra ingensteds.

Jeg benyttet imidlertid sjansen til å komme tilbake til denne barnehagen, og fikk på den måten innsikt i en annen side av temaet “forlatthet”. Jeg hadde ikke tidligere tenkt på at forlatthet også kan dreie seg om andre dimensjoner enn å være foreldreløs. Denne oppdagelsen gjorde dermed at jeg utvidet arenaen for analyse og justerte dataene mine, og lagde nye problemstillinger. Dette kan være et illustrerende eksempel på hvordan et feltarbeid er en runddans mellom teori, data og metode, slik Cato Wadel (1991) beskriver det i sin artikkel “Feltarbeid som runddans mellom teori, metode og data”. Jeg arbeidet videre med et utvidet begrep om hva forlatthet innebærer og tilpasset både feltarbeidet og metodene deretter.

Nøkkelinformanter

Det er ofte lettere å si noe om det som er normalt ved å se på anomaliene, eller det som avviker fra det som oppfattes som det normale. Innsikt i det antatt normale oppnås gjennom studie av det antatt unormale.

Borguois (1995) beskriver hvordan noen av de viktigste informantene hans var de som var ”avvikere” til det normale. Gjennom å studere det som er utenfor det normale får en innblikk i det normale. En av mine viktigste nøkkelinformanter var Bernardo, en ung gutt i begynnelsen av 20 årene. Familien hans hadde flyttet til byen fra landsbygda da han var liten. Bernardo var den eneste mannen som jobbet som frivillig på barnehjemmet og gjennom han fikk jeg viktige

¹² Quechua er ett indiansk språk som var det offisielle språket i inkariket. Språket snakkes av innfødte i hele Andes regionen. I tillegg til Castellano, er Quechua og Ayamara de største språkene i Bolivia men det finnes i tillegg en rekke andre språk.

innblikk i diskurser knyttet til hva som er typisk mannlig og kvinnelig oppførsel nettopp fordi han representerte en som avvek fra det normale.

Kvinnene i fengselet, spesielt Elli og Hilda, var viktige informanter for å få et innblikk i relasjonen mellom mor og barn og viktigheten av denne i det bolivianske samfunnet. Mrisol og David var 14 år og bodde og levde i gatene i Cochabamba. De gav meg viktig informasjon om hvilke valg og strategier barn som faller utenfor rammene av ”barndom” har.

Å velge metode for datainnsamling

Jeg hadde laget en spørreundersøkelse som jeg ønsket at et tilfeldig utvalg av kvinner med barn som satt i kvinnefengselet skulle svare på. Jeg valgte denne metoden fordi jeg trodde det ville være lettere hvis de kunne svare anonymt. De var ofte redde for å fortelle oss ting fordi de aldri helt kunne stole på hvem vi fortalte ting videre til. Dessuten hadde fengselet mange ører og øyne som ved å referere til ledelsen, skaffet seg goder i fengselet.

Jeg hadde laget ett ferdig spørreskjema og regnet med at det ikke skulle bli noe vanskelig å få intervjuobjekter. Det viste det seg at det var vanskelig. De svarte unnnvikende at de ikke hadde tid eller lyst til å svare. En venn jeg var blitt kjent med i fengselet foreslo at jeg skulle invitere alle til å få kake og brus, da ville de nok ta seg tid til å svare. Jeg hadde ikke tenkt på at jeg ved å be dem om å svare på undersøkelsen også brukte av deres tid. Mange, som jeg viser eksempler på senere, jobbet hele dagen. De hadde lite mat og heller ingen relasjon til meg som gjorde at de ville svare. Min venn forklarte at det å invitere til å spise mat sammen symboliserer felleskap og likhet. Neste gang hadde jeg derfor med meg et lass av kaker og brusflasker, klar til å forsøke på nytt.

Denne gangen kom det flere, og de ville gjerne spise kake sammen med meg og de var også villige til å svare på spørreundersøkelsen. Da oppsto en ny utfordring som jeg ikke hadde tatt med i betraktningen. Nesten halvparten av dem jeg spurte var analfabeter. Dette skulle vise seg å være en utfordring flere ganger i feltarbeidet.

I dette eksemplet måtte jeg lese opp spørsmålene for dem, og utgangspunktet med den anonyme spørreundersøkelsen ble ikke slik jeg hadde sett for meg. Dette lærte meg hvordan man må justere metodene en vil ta i bruk med utgangspunkt i den settingen en befinner seg i. Kanskje sa denne situasjonen meg mer om hvordan man skaper tillit og knytter symbolske bånd, enn det undersøkelsen fortalte om mødres tanker om at barna deres vokste opp i fengsel.

Deltagende observasjon og feltarbeid utenfor "landsbyen"

Viktige forutsetninger for et godt feltarbeid er ifølge Powdermaker (1966) fysisk nærhet, språkkunnskaper, og psykologisk involvering.

Jeg var på barnehjemmet og i fengselet nærmest daglig. Selv om barna var fokuset i feltarbeidet var det i tillegg viktig å skaffe seg informanter blant "mødrene" på barnehjemmet og mødrene i fengselet. Mye av empirien min er i tillegg hentet fra andre arenaer jeg deltok på under feltarbeidet. Jeg bodde hos en noe atypisk middelklassefamilie og de lærte meg mye om forholdet mellom det moderne og tradisjonelle, og holdninger til de fattige og til barn. Svært mye informasjon fikk jeg gjennom bare å være tilstede under arrangementer, festivaler og selskaper arrangert av min "familie" og venner jeg etter hvert fikk. Delaney (1998) understreker at følelseslivet er viktig for engasjementet under et feltarbeid. I et feltarbeid som dreier seg så direkte om menneskeskjebner som mitt gjorde, er det lett å bli følelsesmessig engasjert. Det vanskelig er å finne en balanse mellom det å involvere seg og samtidig være distansert (Ibid).

Skillet mellom observasjon og deltagelse kan være vanskelig å opprettholde. Det skaper også et dilemma (Delaney 1988). For mye deltagelse kan gjøre at en mister det objektive blikket. For mye observasjon kan føre til en distanse til feltet og informantene som gjør at en går glipp av mye informasjon.

Det var i hverdagslige situasjoner som gjennom å brette tøybleier med de andre ”mammaene” på barnehjemmet at jeg virkelig kom nær viktige informanter. Hver formiddag når barna sov satt vi i flere timer på gulvet og brettet. Den spesielle teknikken tok tid å lære seg, men da jeg først kunne den var jeg også ”innenfor”. Det var også i disse situasjonene de hadde tid og anledning til å snakke om dagligdagse hendelser. Dette viste meg hvordan studiet av det hverdagslige gir tilgang på viktige aspektene i sosialantropologisk analyse og hvordan de hverdagslige tingene sier mye om livet til informantene.

Deltagende observasjon er idealet for en sosialantropolog på feltarbeid. Fysisk nærhet og engasjement for dem man skal studere er en forutsetning for denne metoden.

McCall and Simmons definerer deltagende observasjon på følgende måte:

“a characteristic blend or combination of methods and techniques that... involves some amount of genuinely social interaction in the field with the subjects of the study, some direct observations of relevant events, some formal and a great deal of informal interviewing, some systematic counting, some collection of documents and artifacts, and open-endedness in the direction the study takes.” (McCall and Simmons 1969:1, i Holy 1984:17).

Jeg vil også tillegge at deltagende observasjon forutsetter et lengre opphold i det aktuelle feltet.

Jeg benyttet meg av deltagende observasjon samtidig som jeg er bevisst på at mye av analysen også har en dimensjon som gjør studiet annerledes enn klassiske landsbystudier som har vært det vanligste i antropologers studier i Bolivia (f.eks. Harris 2000 og Allen 1988). Mitt

studiefelt er fra en urban setting i den forståelse at jeg gjorde feltarbeid i en by, og fordi fenomenet eller problemet med forlatte barn først og fremst er synlig i byen og dermed sees på som et urbant fenomen. Hovedfokuset er på mennesker som tilhører den lavere sosiale klassen i Bolivia, som oftest innflyttere fra rurale strøk. Verdier og holdninger fra livet på landsbygda vil likevel være viktig for å danne et bakteppe for å forstå endringen i livsmønstre og sosial organisering for de som kommer fra landsbygda og til byene.

Jeg har også samlet informasjon fra konteksten rundt mine hovedinformanter. For å få et riktig overblikk over det sosiale fenomenet som barndom og forlatte barn er, så jeg også på diskurser og lovverk som dannet en bakgrunn for å forstå situasjonen til marginaliserte og forlatte barn.

Ifølge Denzin (1989) er forskningsmetoder aldri nøytrale. Tvert i mot representerer de ulike måter å tilnærme seg den empiriske verden på, noe som resulterer i ulike observasjoner.

Forskere er alltid posisjonerte i forhold til sosial bakgrunn og erfaring, og de tolker metoder og data på hver sin måte. For å unngå ”skjeve analyser” er det nødvendig med triangulering; kombinasjon av flere metoder i studiet av samme objekt. På feltarbeidet brukte jeg både kvalitative og kvantitative metoder. Deltakende observasjon var hovedverktøyet, men jeg kombinerte dette med intervjuer, livshistorier, spørreundersøkelser, tekst og statistikk, samt analyse av den internasjonale politiske diskursen som er opptatt av barn og barndom.

Triangulering defineres av Denzin (1989) ved å anvende flere metoder/ teknikker på samme datagrunnlag. Ingen enkelt metode er uttømmende i seg selv. Siden utgangspunktet mitt var ”forlatte barn”, fordelte jeg tiden min mellom ulike arenaer der jeg kunne møte disse barna.

Jeg fulgte også gruppene i en tidsperiode på 7 måneder. Dette er det Denzin (1989) kaller datatriangulering. Metodetriangulering vil si å benytte seg av ulike metodiske tilnærminger til det man ønsker å studere. I tillegg til deltagende observasjon brukte jeg også andre former for

metodiske grep. Jeg hadde flere strukturerte intervjuer med daglig leder på barnehjemmet, fengselsdirektøren, adopsjonsmyndigheter i Cochabamba og lederne for flere av menneskerettighetsorganisasjonene i byen. Svakheter med intervju er at det ikke foregår direkte samhandling. Ved at man innehar rollene som intervjuer og intervjuobjekt er det lett at man styrer samtalen dit man vil selv. Det er derfor viktig å kombinere intervjuene med deltagende observasjon. Fordelene med intervju er å kunne gripe meningsaspektet ved virkeligheten (Borguois 1995).

At its heart is the proposition that an interview is a form of discourse. Its particular features reflect the distinctive structure and aims of interviewing, namely, that it is discourse shaped and organised by asking and answering questions. An interview is a joint product of what interviewees and interviewers talk about together and how they talk with each other. (Mishler 1986 i Maykut and Morehouse 1994:80).

Jeg gjennomførte også en mer omfattende spørreundersøkelse blant de innsatte kvinnene i fengselet som er beskrevet tidligere i teksten.

Jeg har tatt med endel statistikk for å understreke poenger. Statistikk kan være et viktig verktøy for å sette en ramme rundt livene til dem man beskriver (Pelto & Pelto 1978). For å benytte seg av statistikk er det viktig å være kritisk til om statistikken er objektiv og deretter tolke den riktig. Jens Qvortrup vektlegger at statistikk er et viktig og nødvendig forskningsinstrument for å uttrykke barns leveforhold: ”.. it has even a strategic importance in that it is easily understood and grasped; on the other hand, it represents only a small part of the different sources of information which are needed to encompass the life worlds of children” (Qvortrup 1996:104-5). Qvortrup sier videre at det er alltid en risiko for å tolke statistikker feil eller overfortolke den (ibid). Det er viktig å være bevisst på om variablene er valide, det vil si måler de det de skal måle. Videre er det viktig å se på reliabiliteten, om datagrunnlaget statistikken er basert på er pålitelig. Jeg har benyttet meg av offisiell statistikk fra Bolivia som

tilsvarer Statistisk Sentralbyrå er i Norge¹³. Allikevel er jeg klar over at statistikkene kan inneholde mangler.

Det er viktig å være klar over at andre allerede kan ha funnet ut av det en selv finner. Jeg har også benyttet meg av andre undersøkelser som er foretatt på det samme feltet. ”Niños de la Ley 1008”, utgitt av ”Red Andina Informacion”, gav meg tilgang på viktig forskningsmateriale som gjaldt forholdene i fengslene i Cochabamba. Jeg har også hentet informasjon fra rapporter fra menneskerettighetsorganisasjonen ”Internation Social Service” (ISS¹⁴) om forhold som berører barn i Bolivia.

Jeg vil også understreke at selv om jeg først og fremst fokuserer på den informasjonen jeg fikk gjennom deltagende observasjon i feltet, har jeg også hentet mye informasjon fra konteksten, systemet som omgir informantene mine, spesielt hvordan myndighetenes styresett og den økonomiske situasjonen er avgjørende for deres liv. Jeg har på tross av viktigheten av en oversikt over konteksten forsøkt å beholde et nedenfra og opp perspektiv, der informantene mine knyttet til fengselet, barnehjemmet og gata er i fokus.

Barn som studieobjekt

Det å tilnærme seg barn på en metodisk og analytisk måte bød på utfordringer. Jeg prøvde ved flere anledninger å ta opp samtaler med barn på bånd. Dette førte imidlertid til at de enten ble helt stumme, eller var mer opptatt av objektet, båndopptageren, enn spørsmålene jeg stilte.

Tidligere i antropologiens historie var det vanlig å ta utgangspunkt i ulike former for personlighetstester når man ønsket å intervju barn. Eller man tok i bruk leker, som var

¹³ Instituto Nacional de Estadística en Bolivia (www.ine.gov.bo).

objekter som tilhørte barnas verden, for å studere barnas atferd gjennom lek. Videre, når jeg har adoptert ideen om at barndom er en autonom og løsrevet verden i seg selv, er det viktig å tolke barnas handlinger og utsagn på rett måte. Edmund Leachs velkjente uttalelse om at stammer og urbefolkninger sees på som naive fordi de blir tolket feil, gjelder også når man studerer barn (Hardman 2001:508). Hardman mener at barn har en autonom verden for seg selv. Det er mulig å tolke denne verden så lenge man løsriver seg fra å tolke det i voksnes terminologier (Hardman 2001:513).

Jeg hadde som utgangspunkt å delta i barnas verden, så godt det lot seg gjøre på deres premisser. Jeg kunne aldri bli en av dem, siden jeg var voksen. Men jeg hadde en fordel av at de skjønte jeg var annerledes og heller ikke spesielt flink i språket de snakket. Dette gav meg en annen rolle enn de voksne bolivianerne gjorde. For eksempel ble alle de ansatte på barnehjemmet kalt tia (tante) eller mama (mamma). Jeg ble imidlertid kalt ”katilu” som er ett barnslig kallenavn på lik linje med ”katrinemor”.

Det at jeg ikke snakket Quechua og heller ikke var særlig flink i spansk i begynnelsen ble faktisk en fordel for meg. Barna var takknemlige og tålmodige lærere, og i den prosessen kom vi også veldig nær hverandre. Det er viktig med en viss grad av personlig involvering for å komme nær informantene.

“Some degree of personal involvement is essential for successful nonverbal, and even for much verbal, communication” (Powdermaker 1966:289).

¹⁴ www.iss-ssi.org

Etiske betraktninger

Det er en forskers plikt å tenke igjennom hvordan forskning berører andre mennesker. Det er viktig, som Bourgois (1995) skriver, å reflektere over de politiske implikasjonene i å studere fattige og marginaliserte mennesker.

Spesielt med barn vil jeg påstå det er vanskelig med ”informert samtykke” om at jeg kan bruke informasjon jeg fikk av dem i hovedoppgaven min. Jeg informerte alltid om hvem jeg var og hvorfor jeg stilte de spørsmålene jeg gjorde. For sikkerhets skyld er person- og stedsnavn og tidspunkt for hendelser endret, navnene på barnehjemmet og fengselet er reelle.

Mange av historiene jeg ble fortalt, spesielt av kvinnene i fengselet, var subjektive fortellinger om livssituasjonen deres. Kvinnene kjempet for å bli hørt og få en rettferdig dom og det er relevant å tenke seg at noen ville spille på sympatien til utenforstående for å kanskje få hjelp i den situasjonen de var havnet i.

Det finnes i Bolivia en sterk oppfatning om at de fattige selv har skyld i sine problemer, på grunn av latskap, uvitenhet og drikking. Informasjon om fattige og marginaliserte kan fort bli brukt mot dem (Bourgois 1995). Det vil derfor være viktig som antropologistudent ikke å bidra med å forsterke de fattiges allerede utsatte posisjon i samfunnet. Jeg var og er svært bevisst på at jeg ikke skal bidra til en slik oppfattelse, men heller forsøke å skape et nyansert bilde av mine informantere virkelighet.

Teoretisk rammeverk

I denne oppgaven vil jeg å fokusere på et antropologisk perspektiv der man undersøker et fenomen med utgangspunktet i at det er en sosial konstruksjon, som må forstås utifra en

historisk og kulturell kontekst. Jeg ønsker å få fram at for barndommen til de barna jeg møtte på feltarbeidet må forstås med utgangspunkt i den helt spesielle virkeligheten de befant seg i.

Tidligere har antropologien i liten grad vært opptatt av hvordan man kan behandle barndom som en generell kategori som samtidig kan fange opp variasjon over tid og rom. Ideene om barndom som et spesielt stadium i livet som er kvalitativt annerledes fra voksenverden er relativt nye (Howell 2006).

Sosiologen Philippe Ariès var den første som introduserte den sosialt konstruerte karakteren som begrepet barndom innehar. Hans historiske studier av barndom fra middelalderen og frem til nåtiden viste hvordan barndom har forandret innhold og form. Ariès mente å finne bevis for at det i middelalderen ikke fantes noen kategori for barndom. Han argumenterer for at det fantes unge mennesker også da, men at de ikke hadde en egen sosial status. De var simpelthen mennesker. Når de var over babystadiet, deltok de i samfunnets aktiviteter, med utgangspunkt i sine evner, på lik linje med alle andre (Ariès 1972).

Hovedlinjene i argumentasjonen hans har blitt stående, nemlig ideen om at man må tenke kulturrelativistisk, enten gjennom tid, slik Ariès gjorde det, eller med utgangspunktet i sted, slik det vil være naturlig for en antropolog å ta utgangspunkt i. Ariès sin teori lagde et skille i forskning på barn, fra et fokus på det som var likt til det som var ulikt i barndommer.

Ut fra denne argumentasjonen kan man hente to kjerneelementer i følge James, Jenks & Prout: Barndom kan ikke bli sett på som en uproblematisk og deskriptiv biologisk fase av et menneskeliv. Videre, hvordan vi behandler medlemmene av kategorien "barndom", former hvordan barnet oppfatter det å være barn og dermed deres egen respons på omverdenen (James, Jenks & Prout 1999).

Både det vestlige paradigmet om barndom som en naturlig og universell fase i et menneskes liv, og definisjonen av et barn som følge av kronologisk alder, har blitt utfordret av ulike forfattere innenfor ulike fagkretser (feks: Woodshead (1997), Boyden (1997), James, Jenks & Prout (1999) og Panter-Brick (2000)). Barndom i andre deler av verden skiller seg fra en vestlig oppfattelse spesielt i forhold til separasjon fra hjemmet og deltagelse i økonomiske aktiviteter. Dette er en kontrast til en vestlig idé om barndom som er sentrert rundt hjem, familie og avhengighet (Panter-Brick 2000:6).

James, Jenks og Prout (1999) argumenterer for hvordan begrepene barn og barndom ikke er konstante og homogene kategorier. Slike kategorier vil også bli påvirket av, og vil gjensidig ha påvirkning på, andre samfunnsinstitusjoner. Dermed kan ikke meningsaspektet ved barndom på ett gitt tidspunkt bli sett på i isolasjon fra samfunnet i sin helhet (Ibid).

Barndom bør derfor ikke brukes i entall da det finnes mange ulike barndommer. Dette mangfoldet av barndommer finnes mellom kulturer men også innad i en kultur (James, Jenks & Prout:124-46). En definisjon av barn og av de ulike barndommer som barn opplever, er således sosiale konstruksjoner formet av en rekke av sosiale, historiske og kulturelle faktorer. Å være et barn er ingen universell opplevelse som alle har i ett visst antall år av ett liv. Den konstrueres ulikt avhengig av alder, kjønn, etnisk tilhørighet og historisk epoke. Ulike kulturer, som ulike tidsepoker, konstruerer ulike barndomsuniverser (Franklin1995).

Catherine Panter-Brick og Malcolm T. Smith bruker dette som utgangspunkt i boken "Abandoned Children" når de argumenterer for at også forlatte barn må forståes med utgangspunkt i en spesiell historisk og kulturell kontekst (Panter-Brick 2000:4).

Barndommen til barna på barnehjemmet eller i fengselet skiller seg på mange måter fra hvordan barndom for barn som vokste opp i en familie artet seg. Men også barndom i de

lavere klassene i samfunnet vil skille seg innholdsmessig fra middel- og overklassen.

Barndom er således også avhengig av klassesetilhørighet.

Samtidig er det viktig, slik som James & Prout (1997) argumenterer for, å gjenkjenne hvordan barndom på samme tid er universell og individuell. Barndom er, ifølge Qvortrup (1995:113) en strukturell form eller kategori i et samfunn. Med dette ligger det til grunn at kategorien barndom finnes uavhengig av hvem som tilhører den kategorien på et gitt tidspunkt. Barndom er således en strukturell del av alle samfunn, som en universell del av livssyklusen, som alle samfunn forholder seg til med regler, lover og sedvaner, som gjør at denne kategorien skiller seg fra, og på mange måter står som en opposisjon til, kategorien voksen (James, Jenks & Prout 1999 s.5). Qvortrup mener at man kan snakke om barndommen, som en felles barndom, fordi barn som vokser opp innenfor et definert område, enten tidsmessig, geografisk, økonomisk, eller med andre relevante kriterier, har et antall karakteristikk felles (Qvortrup 1996:5).

Samantha Punch (2001) har studert barn i rurale områder i Bolivia og vektlegger hvordan barndom på landsbygda må forstås i henhold til en spesifikk sosial kontekst. Hun vektlegger hvordan man også innad i ett samfunn finner mange barndommer og hvordan faktorer som de som er nevnt ovenfor er med på å skape ulike livsverdener og på å skape begrensninger og muligheter for hvordan barna kan forhandle om sin egen hverdag. Barna vil foreta valg innenfor de begrensede sosiale, fysiske, økonomiske og kulturelle rammene som finnes (Punch 2001:23-37).

I nyere antropologi har det vært fokusert på barn som agenter i sin egen hverdag. De er ikke bare gjentakelser av en kultur, men aktivt med på å forme og endre den. Barnet blir forstått som en ”agent” som aktivt engasjerer seg i å forme ideene og praksisen som vil forme det i

dets voksne liv. Dette betyr ikke at barnet alene kan lage mening i sin verden fordi mennesker alltid er avhengig av relasjoner til andre for å skape mening (James & Prout 1997:kap 1).

Barnet skaper sine egne forståelser av meningene de andre som det interagerer med har. Barn kan produsere helt egne opplevelser av sine egne erfaringer enn det voksne har (ibid).

”Agency” er et begrep som tillegger sosiale aktører evnen til å handle, eller handlekraft, og som dreier seg om individets muligheter til å påvirke handlinger og utfallet av handlingen. Den individuelle aktøren har evnen til å bearbeide sosial erfaring og til å finne måter å takle livet på. Innen visse rammer og begrensninger (fysiske, normative, politiske og økonomiske) har sosiale aktører kunnskap og evne til å handle. De er aktive deltakere som bearbeider informasjon og lager strategier i sin samhandling med ulike lokale aktører så vel som utenforstående institusjoner og personer. ” Agency” kan både være autoritet til å handle eller en form for avmakt (Arce & Long 1992).

Jeg ønsker å demonstrere viktigheten av de kulturelt determinerende og diskursive sidene ved barndom, også barns egen påvirkningskraft overfor kategorien de selv tilhører.

Det finnes mange eksempler fra mitt feltarbeid der både barna og deres mødre tar aktive valg i forhold til sine egne situasjoner. Spesielt tydelig var dette blant gatebarna som hadde mange strategier for å overleve i gatene. Hensikten vil blant annet være å belyse de muligheter og begrensninger for handling som kan identifiseres i tilfeller der barn blir beskrevet som ofre av politiske og profesjonelle aktører. I følge De Boeck og Honwana (2005) kan en se på barn som et vindu for å forstå bredere sosioøkonomiske og politiske transformasjoner i et samfunn. (De Boeck og Honwana 2005:1). De beskriver hvordan endringene former og blir formet av barn og unge. I en slik sammenheng er det viktig ikke å se på endringer som politiske agendaer som blir tredd på en passiv befolkning.

Som Cunningham (1995) viser i sine studier om barndom i Europa på 1800 tallet, kan ikke meningsaspektene ved barndom på et gitt tidspunkt studeres i isolasjon fra samfunnet som en helhet. Hans studier viser at de økonomiske og politiske endringene i den vestlige verden har lagt grunnlaget for oppfattelsene av, innholdet i og ideene om barndom (Howell 2006).

Sosiale endringsprosesser har vært et av de dominerende studieområdene innenfor antropologi i Latin Amerika (Archetti og Stølen 1994). I et slikt perspektiv vil fokuset være på forholdet mellom det lokale og omverdenen. Det representerer et perspektiv som ønsker å reflektere de komplekse prosessene som modernisering impliserer, og der fokuset er på prosessene som sees på som årsaker til eller konsekvensene av modernisering, urbanisering og industrialisering (Archetti og Stølen 1994:257). Bolivia har vært en del av en global verden i mer enn 500 år og som en følge av dette har utviklingen av antropologi i området vært preget av kontakten mellom kulturer, og mellom fortid og nåtid.

Globalisering refererer i sin mest generelle betydning til at det lokale alltid, riktignok på ulike måter og i forskjellig grad, er knyttet til større internasjonale systemer. De globale prosessene påvirker og endrer samfunnsordenen og individenes evne til å handle i det rommet som skapes (Howell 2003). Signe Howell (2003) bruker globalisering på en spesifikk måte i sin artikkel ”The diffusion of moral values in a global perspective”. Her tar hun utgangspunkt i moraldiskurser i ikke-vestlige samfunn som er et resultat av den vestlige kristne intellektuelle tradisjonen som ser bort fra kulturelle ulikheter og ser for seg verden og menneskeheten som ett.

Viewed in this perspective, globalisation gives rise to discourses that ultimately ignore socio-cultural differences and presuppose, at a macro-level, a singel moral universe. Integral to such perception is the epistemological and moral centrality of the bounded autonomus individual as a reference point and dominant value (Howell 2003:198).

Nyere teorier om endring har blant annet fokusert på forholdet mellom vestlige ”eksperter” og lokalkunnskap og hvordan det foregår en flyt av ideer og kunnskap som har ført til at så og si alle mennesker kan sies å ta del i en global verden. Signe Howell (2006) vektlegger hvordan vestlig moderne psykologi har hatt en dyptgående påvirkning på hvordan man i den vestlige verden tenker om hva som menes med å være et menneske (Howell 2006:9). Mennesket er påvirket av politiske, økonomiske og kulturelle prosesser som har sitt utspring fra noen få sentra, være seg institusjoner eller selskaper (Howell 2003:198).

En grunnleggende antagelse i vestlig psykologi er den om det autonome mennesket (ibid). Videre refererer hun til at en økende individualisering er nært knyttet til økende institusjonalisering. Dette har ledet til en diskurs der menneskerettigheter er universelle rettigheter, og der individet er avhengig av statlige institusjoner for å sikre sine rettigheter. En slik diskurs har fått sitt tydeligste uttrykk i internasjonale konvensjoner for menneskerettigheter. På denne måten kan man si at en universell oppfattelse av barndom er mer aktuell som følge av globalisering og av en internasjonalisering av lovgivning. Signe Howell argumenterer for hvordan konvensjonen for barns rettigheter kan være et eksempel på hvordan konsepter og ideer spres fra et slikt sentrum, i dette tilfellet vestlige intellektuelle eksperter på barn og barndom. Globalisering vil i en slik kontekst innebære normative mål for en søken etter å opprettholde ett moralsk univers. På denne måten gir globalisering åpning for diskurser som ignorerer sosiokulturelle ulikheter og forutsetter ett eneste moralsk univers (Howell 2003). En kan på en annen måte si at globalisering retter oppmerksomheten vår mot intensivering av verdensomspennende sosiale relasjoner som binder sammen ulike lokaliteter på måter som gjør at lokal praksis blir formet av hendelser som finner sted på helt andre steder (Giddens 1972). Mills og Rose (1993) refererer til dette som ”Government at a distance” (Miller & Rose 1993:83).

Menneskerettigheter kan i dag sees på som en av de mest globaliserte politiske verdiene i vår tid. Menneskerettigheter har på mange måter erstattet kristendommen som den vestlige verdens forståelse av sitt moralske ansvar for hele kloden (Howell 2003). Signe Howell mener at man igjen kan se tegn til den hvite manns byrde som består i å sivilisere, demokratisere og individualisere de innfødte i ulike samfunn (Howell 2003:198).

Jeg vil i denne oppgaven argumentere for det samme når det gjelder implementeringen av Barnekonvensjonen i Bolivia. Det viser seg at barndom på den ene siden ikke innebærer det samme som i Vesten, og på den andre siden mangler Bolivia den sterke velferdsstaten til å implementere og gjennomføre kravene i konvensjonen. Konsekvensene av en slik globaliseringsprosess kan være at lokale tradisjoner og konsepter blir tilsidesatt og erstattet av universalistiske ideer og konsepter som ofte ikke stemmer overens med virkeligheten.

Barndom er dermed en del av en politisk diskurs. Hvordan barndom er regulert av og ordnet etter lover og sosial praksis i et samfunn, er viktig for å få en forståelse av bredere samfunnsorganisering. Innenfor de politiske mekanismene og diskursene kontrolleres og konstrueres hva barndom er og ikke er.

Michael Foucault er den som framfor noen har definert hvordan administreringen av selve befolkningen i et samfunn, gjennom klassifikasjon av normalitet og avvik blant enkeltindividene, muliggjorde en ny type maktbruk og nye kontrollmekanismer. I følge Foucault er “governmentality”¹⁵ en ny kapasitet ved statlig styre som vokste frem i Europa fra 1800 tallet (Miller & Rose 1993). Denne formen for statlig praksis var assosiert med fokus på spesifikk kunnskap, disipliner, taktikker og teknologi. Parallelt med utviklingen av en liberal

¹⁵ Styrings og forvaltningsmentalitet (Krohn Hansen 2000)

økonomi utviklet statsadministrasjonen teknologi av kunnskap med nye deskriptive potensialer for eksempel statistikk. Med statistikk ble konseptet om populasjon fremtredende som et nivå i samfunnet som trengte regulering og administrasjon (Krohn Hansen og Vike 2000:319). Jeg nevner dette fordi i Bolivia var myndighetene i gang med flere tiltak som skulle gjøre det lettere å regulere og ha oversikt over befolkningen. I kapitel fire vil jeg blant annet beskrive fødselsregistrering som et eksempel på dette.

Jeg forstår ”governmentality” som en ideologi eller mentalitet som ligger bak en måte å styre eller forvalte på. Hvordan myndighetene i en stat klarer å gjennomføre ideene bak en slik ideologi er varierende.

Miller og Rose beskriver governmentality på følgende måte:

Governmentality is embodied in innumerable deliberate attempts to invent, promote, install and operate mechanisms of rule that will shape the investment decisions of managers or the child care decisions of parents in accordance with programmatic aspiration (Miller & Rose 1993:84).

Signe Howell (2003) linker denne forståelsen til hvordan globalisering er normativ i studier av globale menneskerettighetsdiskurser. FN-konvensjonen for barns rettigheter kan sees på som et uttrykk for en slik mentalitet. Internasjonale organisasjoner som FN og Verdensbanken styrker statens administrative makt.

Statens makt består i å tilfredsstille ulike behov knyttet til velferd hos individene i samfunnet. Forholdet mellom individ og stat har symbiotiske trekk og makten, som består i å disiplinere menneskets vilje til å definere seg selv, blir derfor lite synlig, bortsett fra i tilfeller hvor avvik og påfølgende tiltak gjør den mer sårbar (Krohn- Hansen & Vike 2000).

Esben Leivsen (2005) argumenterer for at det er viktig å vektlegge rase og raseforskjeller når man skal forstå "governmentality" spesielt i Latin Amerikanske land. Rase og formasjonen av etniske identiteter er sentrale temaer når en kommer til myndighetenes styresett i Ecuador og jeg vil argumenter for at det samme er tilfelle i Bolivia.

Sosialt og kulturelt har land i Andesregionen¹⁶ fremdeles en spesiell sosiokulturell komposisjon på grunn av sin store andel av urbefolkning og rural bosetning. Denne spesielle sammensetningen av mennesker innenfor samme område av politisk styre genererer former av sosial eksistens som er svært ulikt forholdene i Europa (Leivsen 2005:28). For eksempel er mennesker som er sett på som kulturelt ulike av staten knyttet sammen i en urban kontekst gjennom prosessen av "mestizaje" (Leivsen 2005). Den styrende eliten har en spesiell utfordring i det amalgamet av sosiale identiteter som finnes i regionen. På tross av forskjellene var ikke den styrende eliten uavhengig av europeisk ekspert kunnskap. Diskurser knyttet til barn og barns rettigheter er ofte definert av "ekspert kunnskap". Instrumenter og teknologi av styremåte og ekspert kunnskap om hva som er det beste for barnet har blitt implementert i statlig praksis (Leivsen 2005:28-29).

Leivsen beskriver hvordan den urbane mestisbefolkningen fra lavere sosiale lag gjennom det 20 århundre er blitt introdusert for ulike teknologier for siviliseringen av selvet. "The predominantly rural indigenous population was until late in the 20th century excluded from the governing projects of the self and civilisation" (Leivsen 2005:29). I Cochabamba kan et slikt økt fokus på individet vises blant annet gjennom økt institusjonalisering av barna, noe jeg vil vise i denne oppgaven.

¹⁶ Andesregionen omfatter republikkene Bolivia, Ecuador og Peru (Lund-Skar 1994)

James, Jenks og Prout (1997 og 1999) argumenterte for at et nytt paradigme innenfor studier av barndom var i ferd med å gjøre seg gjeldende innenfor samfunnsforskning. Innenfor dette lanserer de fire ulike innfallsvinkler til å studere barndom. Den første, ”*The social structural child*”, refererer til hvordan de sosiale strukturene i samfunnet barnet lever i påvirker barndommen.

”*The socially constructed child*” refererer til hvordan barn er representert, posisjonert og forstått, i ulike samfunn, som barn. Barndom er en institusjon i samfunnet som må studeres for seg. ”*The tribal child*” fokuserer på hvordan barna lager og opprettholder sin egen separate sosiale verden kalt barndom. Den siste innfallsvinkelen refererer de til som ”*The Minority group child*” hvor barna er i fokus for forskning, men man ser på barna i deres relasjon til voksne og hvordan barna engasjerer seg i og forholder seg til den voksne verden (James, Jenks & Prout 1997:x).

Jeg vil i denne oppgaven først og fremst konsentrere meg om hvordan de sosiale strukturene i samfunnet og de rådende sosiale forholdene påvirker barndommen til mine informanter.

Oppgavens struktur

I den første delen av oppgaven vil jeg gjennomgå sosiale forhold før og nå i Bolivia, og forsøke å forstå bakgrunnen for at antallet forlatte barn ser ut til å øke i Cochabamba.

I kapittel 2 vil jeg foreta en gjennomgang av Bolivias historie. Spesielt i Latin Amerika har historie vært et viktig verktøy for å forstå nåtiden. Hovedfokuset vil være utviklingen av velferdstiltak rettet mot marginaliserte grupper i samfunnet.

Jeg vil i kapitel 3 argumentere for at Bolivia da jeg var der var et land som var midt i en kulturell og sosial revolusjon. En kultur i endring vil også påvirke de rådende sosiale institusjonene i samfunnet (De Boeck & Honwana 2005). Det vises ofte at endringer i en institusjon i et samfunn fører med seg endringer i andre deler av samfunnet. Jeg vil se på endringer i institusjoner som slektskap, etnisitet, kjønn og bosetning og hvordan dette fører med seg endringer som blant annet påvirker hvordan man forholder seg til barn. Et økt fokus på velferd til alle har også ført med seg utviklingstrekk som gir seg utslag i dagliglivet til enkeltmennesker. Begrepet barn og barndom er ingen konstante og homogene kategorier.

Kapitel 4 vil ta for seg velferd i dagens Bolivia med et økt fokus på barn og deres rettigheter. Videre kan man også anta at barn nå er på dagsordenen i politiske diskurser, og blir registrert og lagt merke til på en annen måte enn tidligere.

De politiske diskursene og mekanismene som finnes i et samfunn, legger føringer på hvordan man oppfatter barndom og vil dermed til en viss grad kunne kontrollere hva barn gjør og ikke gjør. Innføringen og ratifisering av den internasjonale barnekonvensjonen er et viktig eksempel på hvordan begrepet barndom slik det tradisjonelt er oppfattet i Bolivia, utfordres. Dette kapitlet vil også ta for seg de internasjonale og nasjonale lovene som legger rammer og premisser for barna som er i fokus for dette feltarbeidet. Jeg vil også beskrive hvordan innholdet i lovverket som er rettet mot barn og unge står i sterk kontrast til virkeligheten mange av mine informanter befant seg i.

I kapittel 5 vil jeg beskrive hvordan en barndom på en av institusjonene for forlatte barn, og i gatene kan sies å være utenfor både den tradisjonelle oppfattelsen av barndom, og den universale ideen om barndom slik den blir fremmet i FN-konvensjonen for barns rettigheter.

Jeg vil i kapitel 6 presentere kvinnefengselet St.Sebastian, og beskrive hvordan barna som vokser opp der har blitt ofre for en statlig satsing på kampen mot narkotika, og som et resultat av dette vokser opp i en tilværelse som bryter med de viktigste prinsippene i barnekonvensjonen. I det siste kapitlet vil jeg komme med en oppsummering av oppgaven.

2. Misjon, marked og marginalisering

The insight into the reality of vulnerable children and how to intervene favourably in that reality is influenced by certain conceptions of childhood and adolescence and the historical process experienced by the country (Panter-Brick 2000:4).

Innledning

For å få en forståelse av fattigdom og ulikheter i Bolivia ser jeg det som viktig å danne et historisk bakteppe. De historiske prosessene landet har gått igjennom er viktige for å få en forståelse av hvordan utsatte barn har blitt behandlet, som videre leder fram til ideene og konsepter knyttet til barn og barndom slik de er i dag.

Både samfunnsorganisering og politiske diskurser i Latin Amerika har helt siden kolonitiden vært preget av kontakt mellom kulturer, og mellom fortid og nåtid. Historisk forståelse er en viktig basis for antropologien i hele Andesområdet (Lund Skar 1994). Barn og barndom må også sees på i en historisk og sosial kontekst.

Jeg vil i dette kapitlet trekke linjene gjennom historien og beskrive hvordan forholdene i Cochabamba og Bolivia var, og er i dag. Historien kommer inn som en viktig dimensjon for hvordan endringer i samfunnet også har ført med seg endringer i hvordan man forholder seg til barn, spesielt barn som er hjelpetrengende, som er det jeg retter hovedfokus mot i denne oppgaven.

Kolonisering og Katolisisme

Før kolonialiseringen var områder i det som i dag er Bolivia noen av hovedsetene for de avanserte Ayamara og Inka kulturene. Den mest kjente er kanskje pre- inka sivilisasjonen i Tiahuanaco utenfor La Paz. I sin storhetstid, som er datert til ca 500 år etter Kristus død, var denne sivilisasjonen den største og mektigste i hele Andesregionen (Klein 2003).

Etter denne sivilisasjonens fall var Bolivia delt opp i mindre politiske enheter av Ayamara eller Quechuatalende indianere, inntil Inkaene erobret og la under seg områder som i dag er Bolivia. På midten av 1400-tallet strakte Inkaimperiet ”Tawantinsuyo” seg fra Colombia i nord til Chile i sør.

Fremdeles i dag kan man se spor etter en avansert kultur og sosial organisering med komplekse sosiale systemer gjennom tekstiler, keramikk og arkitektur, men også gjennom levende tradisjoner som kan spores tilbake til sivilisasjonene før kolonitiden. Inkaenes autoritære organisering var basert på rasjonelle prinsipper av likhet og rettferdighet. Alle undersåtter i Inka imperiet måtte bidra med tributter til staten i form av skatter og dugnadsarbeid (mit’a). I senter for sivilisasjonenes organisering var ”Ayullus”, en slektskapsorganisering der eierskapet til landjorda og arbeidsfordeling var gruppens felles anliggende. Man kan fremdeles i dag se de samme organiserende prinsippet på landsbygda i Bolivia.

De spanske erobrerne, conquistadorene, kom til de områdene som i dag tilhører Bolivia, i 1538. Kolonitiden markerte starten på en 300 års periode med utnyttning og undertrykkelse av urbefolkningen. Den markerte også starten på Bolivias inntreden på verdensmarkedet.

Bolivias videre skjebne ble skapt i 1545 da det første sølvet ble funnet i Cerro Ricco (det rike fjellet) i Potosi. Fra midten av 1500 tallet og i tre hundre år var denne fjelltoppen med på å

sette områder som senere skulle bli Bolivia i sentrum av verdensøkonomien. Gruvedriften i Potosi vokste raskt og på begynnelsen av 1600 tallet var dette den største byen i hele Latin Amerika. Befolkningen som bodde i området ble grovt utnyttet av europeerne i deres jakt på arbeidskraft i gruvene.

Spanjolene førte med seg nye epidemier. Dette og det farefulle arbeidet i sølvgruvene gjorde at dødeligheten blant indianerne var høy. Dette var en av årsakene til at den sosiale strukturen i Bolivia endret seg. Basisen for et hushold hadde tradisjonelt vært en mann mellom 18 og 50 år, med direkte tilgang på land som et originalt medlem av sin ayullu. Ayullaene tilhørte frie "comunidades" der beboerne hadde et kollektivt ansvar for jorda. De frie "comunidades" betalte skatter og utførte mit'a til staten. Mit'a en ble videreført av spanjolene men bar nå preg av slavearbeid i gruvene, tekstilbedriftene eller på haciendaer.

I motsetning til inkaene som brukte og organiserte samfunnet etter tradisjonelle prinsipper, tok spanjolene i bruk europeiske modeller om rang og prestisje for å skille seg fra de innfødte og for å differensiere populasjonen inn i lokale eliter. Europeerne tok med seg nye produksjonsmåter og satte i gang storproduksjon av råvarer som tobakk, kaffe, sukkerrør, bomull, frukt, grønnsaker og mineraler (Lund Skaar 1996). Urbefolkningen holdt på sine egne tradisjoner med føydalsamfunn og eiendomsrett over jorda. Kontrasten var stor til den nye elitens liberalistiske og moderne stat. Kommersiell virksomhet utviklet seg og åpnet opp for sosial klatring og investeringer. Dødeligheten blant indianerne i denne perioden var ekstremt høy på grunn av hardt arbeid og dårlige levekår, antallet indianere i området ble halvert i denne perioden.

Etter hvert ble flere av de frie comunidades forlatt på grunn av utarming av befolkningen og det belastende skatte- og dognadssystemet som er nevnt ovenfor. Mange av indianerne som

forlot sin opprinnelige landsby etablerte seg i allerede eksisterende ”comunidades” som jordløse ”leilendinger”. De jordløse slapp unna ”mit’a” og skatter og flere og flere foretrakk derfor å oppgi sin rettighet til jord. Dette førte også til en ny gruppe indianere som bodde og jobbet på landeiendommene til spanjolene.

Som et resultat av migrasjonen fra ”comunidades”, og den høye dødeligheten blant indianerne, ble mye landeiendom frigitt og senere privatisert av de spanske erobrerne. Disse store landeiendommene er kjent som Haciendaær.

Cochabamba by ble etablert i 1571. Byen ble sentral for å kontrollere de frie quechua-”comunidades” i dalene rundt. Cochabamba var hovedprodusent av mais og hvete og var nært knyttet til markedene knyttet til gruvesamfunnene i Potosi og Oruro i de neste 100 årene med økonomisk vekst. Etter hvert økte migrasjonen til byen. Migrantene til byene ble den nye arbeiderklassen, ”choloer¹⁷”, og adapterte spanske klesdrakter og matvaner. Cochabamba by har ifølge Klein helt siden den ble grunnlagt vært en av de mest ”Cholozised” (Klein 2003:51) områdene i Bolivia og Peru fordi den ble opprettet med tanke på at middelklasse befolkningen med tilknytning til matproduksjon i dalen skulle ha et sted å bo (Klein 2003).

Hånd i hånd med koloniseringen kom misjoneringen. Misjonærene førte med seg vestlige oppfattelser av årsakene til og løsningen på, fattigdom. Fattigdom ble sett på som et resultat av primitivitet og moralsk forfall (Pilotti 1999) og det var akseptert at primitive mennesker trengte det kristne budskap for å ”avansere” fra primitiv tro, og til frelse og ett bedre liv (Howell 2003). De første velferdstiltak for barn i Latin Amerika ble drevet av misjonærer som mottok gaver og donasjoner fra Europa. På institusjonene skulle en redde indianerne fra

¹⁷ Se kapitel tre.

fattigdom og moralsk forfall. De manglet imidlertid ressurser, og de stuet sammen alle gamle, hjemløse, psykisk utviklingshemmede og foreldreløse i samme bygninger.

På 1800 tallet begynte den politiske motstanden mot de spanske koloniherrere å bli større. Flere forsøk på opprør mot koloniherrere i første halvdel av 1800 tallet førte endelig til frigjøring av det som senere skulle bli republikkene Peru og Bolivia. Under ledelse av generalen Simon Bolivar, fra Venezuela, ble Bolivia erklært selvstendig i 1825. Landet ble oppkalt etter sin frigjører og tok navnet Republica de Bolivar.

Bolivias selvstendighet førte med seg en idealisering av fordums storhetstid fra før Inkariket. Spesielt var Tiahuanaco, ruinene etter pre-inka bosettinger, viktige. De ble et nasjonalt symbol som markerte uavhengigheten til kolonimakten, men også til nabolandet Peru. På tross av uavhengigheten ble mange av de sosiale og politiske institusjonene fra kolonitiden opprettholdt, samtidig som viktige handelspartnere gikk tapt da spanjolene trakk seg ut. Dette førte til at mange gikk tilbake til primærjordbruk som leveveg. Dette førte til en motsatt migrasjon fra by til bygd.

Perioden etter uavhengigheten har ifølge Klein vært preget av tre hovedtrekk: Gruvenes sentrale plass i økonomien, territorielle tap gjennom krigføringen og konfrontasjoner med omkringliggende land og kronisk politisk ustabilitet.

Etter uavhengigheten ble det raskt satt i gang reformer av samfunnets organisering. En av de mest suksessfulle var å begrense kirkens makt. Denne prosessen var unik i Bolivia da kirkens makt i de andre landene i Latin Amerika sto mye sterkere.

Pilotti (1999) identifiserer tre viktige elementer fra 1800 og tidlig 1900 tallet som har preget utviklingen av velferdsstaten i Latin Amerika. Det var for det første i denne perioden skillet mellom offentlig og privat sfære ble laget. Barn i risikosonen ble sett på som et problem som

først og fremst ble håndtert gjennom frivillig arbeid og veldedighet, heller enn som et prioritert område innenfor den offentlige sektoren. Videre var tiltak rettet mot barn i risikosituasjonen sett på i en moralsk diskurs som gav foreldrene skylden for den miserable situasjonen familien befant seg i. Årsakene til fattigdommen var knyttet til rase, etnisk tilhørighet og uansvarlig livsstil.

Staten i Bolivia hadde mer makt over kirken enn i andre Latin Amerikanske land (Klein 2003). De bestemte seg for å konfiskere landeiendommer og la ned klostre og katedraler. Denne beslutningen gav sårt trengte penger i statskassen som igjen førte til den første etableringen av offentlige sosiale tjenester og utdannelsesinstitusjoner i de urbane sentrene i Bolivia. Staten forsøkte også å reformere håndteringen av grupper som var under omsorg. Marginaliserte grupper som forlatte barn skulle være statens ansvar og ikke den katolske kirkens. I Bolivia var utdanningsnivået svært lavt. Bare omtrent 22 000 barn gikk på skole. Disse utgjorde bare 10 % av barn i skolepliktig alder i 1850 årene (Klein 2003).

Et ledd i den nye reformen var å innføre gratis grunnskole til den urbane delen av befolkningen. Denne reformen, som på mange måter var forut for sin tid, fikk liten innflytelse på den videre utviklingen av velferd i Bolivia (Klein 2003).

Stillehavskrigene mellom 1879-83 var en dramatisk milepæl i Bolivias historie. Disse krigene førte til at Bolivia mistet sine havgrensende landområder til Chile. Den dag i dag er bolivianere flest enige i at denne hendelsen er årsaken til armoden som fremdeles finnes i landet. Spesielt under depresjonen på verdensmarkedet i 30-årene merket Bolivia hvor avhengig landet var av verdensmarkedets behov for mineraler.

En annen medvirkende faktor som fører til at Bolivia fremdeles er det fattigste landet i Sør Amerika, er den ustabile politiske situasjonen som har preget landet i hele det 20. århundre.

Overgangen fra diktatur til demokrati har vært preget av stadige militærkupp og avhengighet av USA.

Fattigdommen fortsatte å øke i første halvdel av 1900 tallet samtidig som den urbane befolkningen økte i rekordfart fordi gruveområdene i Potosi og Oruro ikke lenger var like attraktive. Dette førte til at fattigdommen gjorde seg synlig også i byene gjennom sult, arbeidsledighet, gatebarn og kriminalitet. Dette førte til et økt fokus på å styrke de sosialpolitiske forhold knyttet til helse, utdanning og boliger.

Det var i følge Pilotti (1999) i perioden fra 1930 at de lovlige, institusjonelle og administrative rammeverket for et velferdssystem for barn ble grunnlagt i Latin Amerika. Det fantes ingen offentlig utdanning på landsbygda før på 1930 tallet. Språket på landsbygda var derfor fremdeles utelukkende ”indianske” språk (Klein 2003). Den nye grunnloven som ble vedtatt i 1938 vektla i større grad statens positive rolle i utdanning og velferd av borgerne. Staten ble holdt ansvarlig for individenes velferd. Dens rolle var blant annet å beskytte kvinner og barn og sikre fri utdanning til alle. Grunnloven skulle sikre helse, velferd og utdanning til alle (Klein 2003).

På 40 og 50 tallet var det politiske bilde i Bolivia preget av ustabilitet, statskupp og stadig skifte i regjeringen. I 1952 begynte det som i ettertid har blitt sett på som Bolivias sosiale og økonomiske revolusjon. Den sosiale revolusjonen ledet av MNR (Movimiento Nacional Revolucionario) førte til en reorganisering av det bolivianske samfunnet. De største endringene i denne perioden var nasjonalisering av gruvene, avskaffelse av haciendasystemet og satsing på statlige ressurser i sosiale velferdstiltak. Som et resultat av statens satsing på velferd ble det første lovgivende rammeverket rettet mot barn og unge vedtatt i Bolivia. Den ble laget som en felles Latin Amerikansk handling. Dette lovgivende rammeverket, ”El código

de los niños” (The childrens code) (Pilotti 1999), dannet grunnlaget for den nye loven ” El codigo de el niño, niña y adolescentes”, som ble vedtatt i Bolivia i 1999¹⁸.

Loven fokuserte på problemet med forlatte og neglisjerte barn og ungdomskriminelle. Det skulle opprettes egne domstoler som skulle behandle saker som gjaldt barn og ungdom. Disse domstolenes rolle skulle først og fremst være ” oppdragende og beskyttende” fordi man så med økende bekymring på utsatte barns posisjon i samfunnet. Det var i følge Pilotti (1999) for lite ressurser til å følge opp intensjonene bak denne loven og ansvaret for å gjennomføre tiltak for barn og ungdom ble lagt til uspesialiserte domstoler. Den ledende ideen i 50-60 årene var at staten skulle ha ansvaret for barna som av ulike grunner ble atskilt fra sin familie. Mangelen på ressurser, motstand fra private institusjoner og rivalisering mellom helse og juridisk sektor om hvem som skulle ha ansvar for disse barna gjorde at utviklingen av velferdstiltak mot barn gikk sakte. Mangel på andre alternativer gjorde at institusjonalisering ble alternativet for de fleste barna uavhengig av hvilken situasjon de befant seg i. Dette var også et resultat av mangelen på andre alternativer som adopsjon og fosterhjemsplassering.

På 70 og 80 tallet var Bolivia styrt av militærjuntaer som førte autoritære regimer.

Fremveksten av frivillige organisasjoner i Latin Amerika i denne perioden kan sees i sammenheng med disse regimenenes økonomiske politikk og manglende fokus på de fattige. Staten var lite villig til å utvikle velferdssystemet i landet. Samtidig ble profesjonelle samfunnsvitere ekskludert fra universitetene og styringsorganene i landet. Dette førte til mangel på ekspertise innad i landene når det gjaldt sosiale spørsmål. Utenlandshjelpen ble nå i større grad rettet mot bidrag til frivillige organisasjoners arbeid, mens økonomiske bidrag til staten ble begrenset (Pilotti 1999).

¹⁸ Mer om denne loven senere i oppgaven

Resignasjonen til den siste militærjuntaen i 1982 satte en endelig stopper for en æra med militære, autoritære regimer i Bolivia og et demokratisk styresett ble igjen innført. Landet var nede i en dyp økonomisk depresjon som en følge av inflasjon på oljemarkedet og nedgang i verdensmarkedets etterspørsel etter tinn. Gjelda til utlandet var på 3 billioner US dollar i 1983 og tilbakebetalingen sto for 36 % av verdien av all eksport (Klein 2003). Hyperinflasjonen i 1984 med en periode med prisstigning på 50 % i måneden skapte behov for drastiske endringer i landets økonomiske politikk.

Det faktum at Bolivia har hatt fem ulike regjeringer på de siste seks årene har ført med seg stor sosial og økonomisk ustabilitet i landet.

Ny-liberalismens tidsalder

1985 markerte starten på en ny æra i Bolivias historie. Dette året ble ny-liberalisme innført som politisk og økonomisk ideologi av den nyvalgte presidenten Victor Paz Estenssorro, i samarbeid med den amerikanske professoren, Dr. Jeffery Sachs. Bolivia skulle få en åpen og markedsdrevet økonomi, privatisering av naturressurser og offentlige foretak, svakere beskyttelse av arbeiderne, lavere skatter for utenlandske selskaper samtidig med en skatteøkning blant befolkningen i Bolivia, for å redusere utenlandsgjelden. Som et resultat av privatiseringen mistet mange jobben, ikke minst de som jobbet i de statskontrollerte gruveselskapene.

Den nye økonomiske strategien var på mange måter et svar på kravet fra WB (The World Bank) og IMF (International Money Fund) om å få bukt med hyperinflasjonen. Dette var en forutsetning for videre muligheter for lån. Den nye økonomiske planen fikk bukt med hyperinflasjonen men førte til arbeidsledighet og økonomisk nedgang i flere sektorer.

Blant annet som et resultat av dette begynte det å vokse opp en illegal kokaøkonomi i Bolivia. Det var primært småbønder som sto for denne produksjonen. Også andre eksportvarer gjorde seg gjeldende. Bolivia eksporterte soyabønner, naturgass, kaffe, sukker og bomull. For første gang i historien var det ikke ett produkt som dominerte eksportnæringen i Bolivia, og et av de største eksportproduktene, kokadyrking var dominert av småskala bønder. På midten av 80 tallet var kokablader den viktigste av alle eksportvarer fra Bolivia. Jeg vil snakke mer om hvilke konsekvenser kampen mot narkotika har for den marginaliserte delen av befolkningen i kapittel 6.

Maktbalansen i Bolivia var for første gang siden 1500 tallet i ferd med å endre seg. Etter 50 år med revolusjoner og hyperinflasjon var den hvite ”makta” svekket. Den økonomiske makta ble jevnere fordelt mellom de ulike etniske gruppene, og det politiske bilde var også i ferd med å endre seg.

I 1989 ble Remedios Loza, som den første kvinne med ”polera”, valgt inn i parlamentet (Klein 2003) og ved regjeringsskiftet i 1993 var den valgte visepresidenten Ayamara indianer. For første gang siden kolonialiseringen var det en gryende tendens til at urbefolkningen skulle få mer makt i samfunnet.

Endringene i maktforholdet mellom etniske grupper i Bolivia var med på å sette standarden da det ble foretatt en endring i Bolivias grunnlov i 1994. Den første artikkelen i grunnloven ble endret og fra da av var Bolivia definert som ” en fri, uavhengig, multietnisk og flerkulturell stat.

De siste årene har staten igjen vært preget av politisk ustabilitet og skifte av regjeringer. Opprør og protester fra ulike deler av befolkningen har vært vanlig kost og har flere ganger ført til generalstreiker som rammer ulike deler av den økonomiske sektoren i landet.

El Agua es Nuestra Carajo! (vannet er vårt!)

I Cochabamba er den store ”vannkrigen” fremdeles friskt i folks minne. Dette er et eksempel på folkelig motstand som i dette tilfellet førte frem og som i ettertid har blitt sett på som et symbol på folkets kamp mot urettferdigheter som direkte eller indirekte skyldes regjeringens åpne økonomi.

I 1999 bestemte Bolivias regjering at de skulle privatisere byens vann. Et utenlandsk selskap som gikk under navnet ”Agua de Tunari” hadde inngått en avtale med den bolivianske staten om total kontroll av vannressursene til Cochabamba. Vann har alltid vært en knapp resurs i området. Det viste seg at dette selskapet var subsidiert av det amerikanske ingeniørfirmaet Bechtel. Kontrakten skulle vare i 40 år og gav det private selskapet rettigheter til mindre og rurale irrigasjonssystemer og brønner som var bygget av lokalbefolkningen uten statlig hjelp (Schulz 2003). Kun noen uker etter at Bechtel overtok vannet i Cochabamba ble prisene på vann skrudd opp med 200 %. Beboerne måtte betale så mye som ¼ av månedslønna bare for å få tilgang på vann i sitt eget hjem.

Jim Schulz har analysert hvordan det hadde seg at folkebevegelsen i Cochabamba vant kampen mot Bechtel. Cochabamba hadde gjennomgått en hel rekke privatiseringer, alltid under protester av de som ble rammet. Vannet var noe som angikk alle og dermed rammet alle, og ble et symbol på at regjeringen ikke først og fremst tjente folket. Folkebevegelsen som vokste fram var en reaksjon på korrupsjon og økonomisk nedgang som hadde preget landet på 90-tallet.

I ettertid ble vannkrigen et internasjonalt symbol, en moderne versjon av Davids seier over Goliat (Schulz 2003). Saken vakte mye oppmerksomhet i media og Cochabamba ble synonymt med kampen for global økonomisk rettferdighet

Etter vannkrigen har det vært flere større aksjoner med folkelige protester mot det de mener er regjeringens utnyttelse av den allerede fattige og marginaliserte befolkningen. I 2003 var jeg vitne til en ny stor protestaksjon mot økte skatter til flere som jobbet i den offentlige sektor, dette har i ettertid blitt værende i folks bevissthet som ”Febrero negro”, svart februar. Opptøyene førte med seg mange døde og sårede både blant politiet, militæret og sivilbefolkningen. Det spesielle denne gangen var at politiet og folket var på samme side, og kjempet mot regjeringens hær.

Oppsummering med et blick framover

Protestene toppet seg rett etter at jeg forlot Bolivia med det som har blitt stående som en av de mest voldelige månedene i Bolivias nyere historie. Protester mot privatiseringen av Bolivias naturgassressurser førte til blodige opptøyer i hele Bolivia. Etter denne hendelsen ble den daværende presidenten, Goncalo Sanches tvunget til å gå av og flyktet til USA.

Den historiske seieren til Evo Morales og MAS (Movimiento al Socialismo) i presidentvalget i 2006 er opptakten til en ny æra i Bolivias historie. Evo Morales er den første indianske presidenten. Dette markerte samtidig slutten på 20 år med nyliberalistisk styre. Så langt etter at han kom til makten har han ikke rukket å gjøre så mange endringer. Det mest konkrete er en satsing på utdanning til alle barn i skolepliktig alder. Staten skal subsidiere hvert barn med 250 Bolivianos i skolepenger.

Jeg har tatt med en kort oppsummering av hva som har skjedd i Bolivia for å vise hvordan samfunnet og de politiske vindene endrer seg i Bolivia. Historien viser at Bolivia i de siste tiårene har gått igjennom store politiske og økonomiske omveltninger. Satsingen på barns velferd har i stor grad vært preget av frivillige organisasjoners initiativer. Med en nyvalgt

sosialistisk regjering er landet nok en gang inne i en periode preget av endring og omveltning. Fra de to første kapitlene vil jeg argumentere for at på den ene siden har det skjedd en utjevning i Bolivia når det gjelder forskjeller på klasser og etniske grupper. Den tidligere marginaliserte indianske delen av befolkningen har blitt viktige aktører i politiske og sosiale settinger. På flere områder har de ulike gruppene i Bolivia kommet nærmere hverandre gjennom at de har stått sammen i protester mot myndighetene. På den andre siden er forskjellen mellom de som tjener minst og mest blant de største i hele Latin Amerika. I det neste kapitlet vil jeg vise hvordan det endrede politiske og geografiske bilde i Bolivia, også fører til endring i andre samfunnsinstitusjoner.

3. Sosial differensiering og endring

Childhood is a variable of social analysis. It can never be entirely divorced from other variables such as class, gender or ethnicity. Comparative and cross-cultural analysis reveals a variety of childhoods rather than a single and universal phenomenon (James & Prout 1997:8).

Innledning

Cochabamba by ble grunnlagt av spanjolene i 1571. Navnet Cochabamba kommer av Quecha ordene Cocha og Phampa som betyr noe slikt som frodig eller fuktig slette. Cochabamba er navnet både på fylket og på byen jeg gjorde feltarbeid i. Navnet er beskrivende for denne frodige regionen, som helt fra den ble grunnlagt har vært regnet som Bolivias viktigste kornkammer. Byen Cochabamba er i dag Bolivias tredje største by med nærmere 500 000 innbyggere. Fylket er preget av store kontraster innad. Byen Cochabamba har helt siden den ble grunnlagt vært dominert av en middelklasse befolkning. På grunn av byens beliggenhet, midt mellom høyslettene i sør og de tropiske områdene i nord har byen vært preget av migrasjon fra områdene rundt. Denne migrasjonen fra landsbygd til by har fortsatt å øke og er derfor i stor grad med på å prege livet i byen.

Klassifisering av mennesker har sammenheng med sosiale, kulturelle, politiske, geografiske faktorer. Slike faktorer er spesielt tydelige i Bolivia der faktorer som kjønn, klasse, etnisitet og bosetning henger nøye sammen.

I dette kapitlet vil jeg diskutere hvordan bosetning, slektskap, kjønn, klasse og etnisitet er viktig for å forstå situasjonen til mine informanter. En kultur i endring vil også påvirke de rådende sosiale institusjonene i samfunnet, deriblant barndom, reproduksjon og slektskap (Goodale 2003). Disse differensieringsfaktorene er i stor grad med på å prege

hvordan barndom oppfattes i samfunnet. Jeg vil videre argumentere for at dette danner et bakteppe for en forståelse av livssituasjoner som gjør at foreldre, og som jeg her vil argumentere for, spesielt mødre, forlater barna sine.

Dette bakteppe med en beskrivelse av sosial klassifisering og differensiering vil være et viktig grunnlag for å få en forståelse for den situasjonen mine informanter befant seg i da jeg var på feltarbeid. Mange av årsakene til at situasjonen til mange barn i Bolivia er vanskelig, er å finne i samfunnets organisering.

Fra campesino til cholo

Det felles grunnlaget for mye av forskning i Latin Amerika har vært dualismen som gjør seg gjeldene som organiserende prinsipp i mange aspekter i samfunnet.

I følge Kaarhus (1988) kan den tradisjonelle dualismen man fant i Andinske samfunn sees på som et organiserende prinsipp som opprettholder kontrastene i samfunnet, både geografisk og sosialt.

Gjennom århundrer har dualisme utviklet seg til å gjelde en serie av motsetninger og kontraster som man finner igjen i Latin Amerikanske samfunn. Man kan følge denne todelingen til å gjelde mange ulike aspekter ved sosial organisering i Bolivia, en todeling som kan gjelde motsetninger som tradisjonell/moderne, usivilisert/ sivilisert, maskulin /feminin, utviklet/ underutviklet, indianer/hvit, rural/urban (Melhuus og Stølen 1996:7).

På folkemunnen og i politiske kretser har det vært vanlig å snakke om at det finnes to ”Boliviaer” i Bolivia. De eksisterer side om side, komplementære, men allikevel atskilte både i hvordan menneskene lever og vokser opp. Det ene Bolivia er urbant, og vestlig inspirert, og

det andre er fattig, ruralt og indiansk. Urbanisering og mobilitet har ført til at disse to virkelighetene har kommet nærmere hverandre.

Migrasjon fra land til by har foregått i utstrakt grad siden 30 tallet i Bolivia, men tok for alvor av fra 70 tallet. I Følge UNICEF bor 64 % av Bolivias befolkning i dag i byer. Bønder som migrerer til byene blir enda fattigere fordi deres sosiale organisering ikke passer inn i en urban kontekst. Det foregår en endring i bybildene da den indianske kulturen blir tydeligere og mer synlig også i urbane områder (Weismantel 2001).

Innflyttere fra landsbygda kjemper for å finne sin plass i byen. Arbeidsmarkedet er ustabilt og arbeidssted og bosted er ofte svært atskilt fordi de er avhengige av å ta den jobben de får, som ofte ikke er i nærheten av der de bor. Nye innflyttere bosetter seg ofte i utkantstrøk i "Pueblos Jovenenes", unge landsbyer, som befinner seg i utkanten til byene.

Mange av informantene mine tilhørte første- og andregenerasjons migranter til byene, eller de bodde fremdeles i Chapare-regionen som ligger noen timers kjøring fra Cochabamba by.

Kontrastene mellom livet i byen og livet på landsbygda er stor. For mange innflyttere til byen innebærer det å flytte også en avstand til slekt og det sikkerhetsnettverket det innebærer. Det innebærer også et møte mellom globale trender og lokal praksis. Modernitet påvirker også forholdet mellom generasjoner. Den tradisjonelle maktstrukturen som tidligere var vist gjennom familie og husholdstruktur, og der rollene var klart definert som far, mor og barn, endres i den urbane settingen.

Den tradisjonelle formen for bosetning og slektskap som har kjennetegnet Andesregionen siden før kolonitiden, gjør seg fremdeles gjeldende på landsbygda i Bolivia. I rurale strøk er de organiserende prinsippene basert på resiprositet og slektskapsgrupper. "Communitas" er sosiale enheter av mennesker der gruppen eier landet sammen og hjelper hverandre. Hva som

gjør at folk holder sammen er dermed rotfestet i fellesskapet heller enn i en historisk avstamning. Landjorda er grunnlaget for fellesskapet. Canessa (1993) viser i sin monografi fra Pocobaya indianerne hvordan selv de som har flyttet fra landsbygda kommer tilbake for å så og høste av jorda. Dette er først og fremst for å opprettholde sin status som en del av fellesskapet mer enn av økonomisk vinning.

Den viktigste sosiale enheten i den tradisjonelle organiseringen av landsbyen er Ayulluene. Ayullu er betegnelse på en slektskapsgruppe eller slektslinje der medlemmene har en forståelse av ett felles opphav, og der fellesskapet er knyttet til ideen om at de er født av samme jord (Harris 2000). Medlemmer av samme Ayullu kunne imidlertid bo langt fra hverandre.

Tradisjonelt var en dualistisk inndeling av de indianske "comunidades" nyttig for å utnytte ulike økologiske soner, slik for eksempel Olivia Harris beskriver det blant Laymi indianerne i Potosi. Hun beskriver hvordan beboerne i to ulike økologiske soner, høylandet (suni), og dalen (likina) var bundet sammen gjennom ett komplekst system av sirkulasjon av arbeid og produkter, ritualer og slektskapsorganisering (Harris 2000).

Vertikalitet ble først introdusert i forhold til slektskap i Andes regionen av geografen Karl Troll. Senere har antropologen John Murra videreutviklet dette begrepet basert på de klimatiske forskjellene i de ulike sonene i regionen. Han understreker at den komplekse økologien i Andesfjellene legger premisser for den sosiale organiseringen (Lund-Skar 1994). I Andesfjellene er forskjeller i høyden over havet nært knyttet til store mikroklimatiske variasjoner. Dette resulterer i ulike avlinger på ulike tidspunkt fra daler til øverst på fjellplatåene. Tom Zuidema jobbet videre med dette, sterkt inspirert av Levi Strauss og strukturalistisk tankegang i sin helhet.

Slektskap er viktigst når det kommer til å definere identiteten som en gruppe samtidig som det er grunnlaget for økonomiske relasjoner (Harris 2000). Den tradisjonelle formen for slektskap er også organisert innenfor Ayulluene. Det ideelle er at man gifter seg innad i gruppen. På denne måten knytter de bånd og lager slektskapsrelasjoner selv der ”blodsbånd” i utgangspunktet ikke finnes. Innenfor slektskapsstudier i denne regionen har resiprositet vært et kjernebegrep.

Det har ofte dreid seg om ulike former for gjensidighet sett i forhold til graden av ”nærhet” i relasjoner mellom mennesker eller grupper. De nærmeste slektsgruppene hjelper hverandre uten spørsmål om gjenytelse, både ved arbeid, fostring av barn og i økonomiske spørsmål. Slektsgruppen er den viktigste sosiale grupperingen utover kjernefamilien. Det er vanlig å utvide slektskapet med rituelt slektskap, *Compadrazco*. Mange forskere har snakket om dette (for eksempel Harris 2000).

Jeg vil med et eksempel fra mitt feltarbeid vise hvordan *compadrazco* fremdeles var viktig for mange som flyttet fra landsbygda til byen. I slike tilfeller var spesielt forholdet til rike slektninger som allerede var etablert i byen av stor betydning.

Johanna og hennes familie bodde i et lite hus nederst i den samme hagen som huset som en venn av meg leide. Familien hennes hadde kommet til Cochabamba for fem år siden fra Chapare. Etter at reglene for å dyrke koka ble strammet inn¹⁹ var det ikke lenger lett for familien å overleve på landsbygda. Johanna var heldig som hadde en rik slektning i byen. Donna Bertha var gudmoren til den eldste datteren til Johanna, noe som gjorde at Johanna og Donna Bertha var *comadres*.

Johanna og familien fikk bo gratis i det lille huset og Johanna forsørget familien med å vaske huset og klærne for de som bodde i hovedhuset, som Donna Bertha leide ut.

Jeg trodde lenge at Johanna ikke hadde noen mann. Etter hvert fikk jeg fortalt at ektemannen til Johanna var i Chapare og jobbet. Han forsvant i store deler av året for å ”forsørge” familien ved å jobbe som sesongarbeider på landsbygda.

¹⁹ Se kapittel 6

Han ble borte i månedsvis om gangen og kom sjeldent hjem med penger til familien. Flere ganger måtte Johanna selv dra ut på landsbygda for å lete etter han når han ikke kom hjem. Sist hun hadde funnet han hadde han sagt han skulle komme etter neste dag, - det var snart ett år siden.

Gjennom compadrazco bånd blir individer og deres slektskapsgruppe dratt inn i et nært forhold med de som tilhører andre slektskapsgrupper ved å ta på seg rituelt ansvar for den i den andre slektsgruppen. Compadre/ compadrazco beskriver forholdet mellom en far og hans barns gudfar eller en mor og hennes barns gudmor. Compadre og comadre kan også brukes ved å referere til nære venner (Harris 1999). Slike bånd inngår i en livslang relasjon mellom partene. De som inngår i en slik relasjon har et felles ansvar for barnas oppvekst.

Compadrazco kan oppstå mellom parter som har lik sosial og økonomisk status, men kan ofte inngåes mellom personer med ulik status slik tilfellet med Johanna og Donna Bertha var i det empiriske eksemplet ovenfor.

Compadrazco innebærer også at slektenskap ikke nødvendigvis er basert på blodsband.

Weistmantel (1995) beskriver hvordan det blant Zumbaguaen i Ecuador dannes slektenskap gjennom sosialisering spesielt basert på det å spise mat sammen. Hun viser at gjennom meningsfull sosialisering kan et barn bli et fullverdig medlem i en familie uten at barnet biologisk sett er deres. Hun skriver at det vanlige var at alle barn forholdt seg til flere foreldre (Weistmantel 1995 s.691).

Slike former for uformell fostring (child circulation²⁰) fungerer også som ett sikkerhetsnettverk i de tilfellene der foreldre av en eller annen grunn ikke kunne oppdra sine egne barn. Det fantes alltid medlemmer av ayullaen som i en periode kunne overta ansvaret

²⁰ Begrepet Child circulation har jeg hentet fra instituttseminar med henholdsvis Claudia Fonseca og Esben Leivsen.

for barna. Claudia Fonseca har studert fosterforeldre i Brasil og fortalte hvordan en av hennes informanter refererte til at hun hadde tre mødre. En som fødte henne, en som oppdro henne og en som gav henne mat.²¹ Et av barna i fengselet, Joseph, fortalte meg stadig om de to mødrene sine. Den ene han bodde sammen med i fengselet og den andre som bodde i Arucauba (en av forstedene til Cochabamba), og som han stadig reiste på besøk til. Jeg fikk aldri vite hvem som var den biologiske moren, for Joseph var de to likeverdige personer i hans liv. Slike eksempler utfordrer et tradisjonelt syn på slektskap som primært basert på blodsband.

Det er mye som tyder på at denne formen for utvidet slektskap og fadderordning ikke er like lett å opprettholde i byene. Krisen i fadderskapsordningen i visse urbane sammenhenger blir av enkelte sett på som et uttrykk for individualismens frammarsj på kontinentet (Archetti og Stølen 1994:258).

Slektskap i Bolivia var tradisjonelt det man kan kalle basert på ”nuture kinship” og dette utfordrer det utgangspunktet for antropologiske slektskapsstudier som Schneider kalte en europeisk folketro om at det er det biogenetiske som ligger til grunn for alle slektskapsrelasjoner. Han mener at det vi måtte oppfatte som beslektethet i mange ikke vestlige samfunn meget godt kan ha noe annet enn biologiske relasjoner som sin innerste kjerne. I mange samfunn er slektskap basert primært på meningsfull samhandling og sosialisering heller enn på biologisk slektskap og ideen om blodsband.

Under prosessen med å lage Haag-konvensjonen for adopsjon²² var et av stridsspørsmålene hvorvidt ett barn hadde rett til å få vite om sitt biologiske opphav. Under forhandlingene

²¹ Notater fra forelesning ”Child circulation in contemporary Brazil. Local families, national laws and transnational customers. Claudia Fonseca.

²² Haagkonvensjonen om vern av barn og samarbeid ved internasjonale adopsjoner av 29. mai 1993 Ratifisert av Norge i 1998 og av Bolivia i 2002.

marsjerte delegasjonen fra et sør-amerikansk land ut i protest mot det de mente var et overdrevent fokus fra vestlige land på viktigheten av at adoptivbarnet skulle ha kjennskap til sin bakgrunn²³. Kravet om opplysninger om barnets opphav var også hovedgrunnen til at Bolivia brukte så lang tid på å ratifisere Haag konvensjonen. Slektskap dreier seg mer om meningsfylt sosialisering heller enn røtter og blodsband.

Kategorien barn innebærer mange steder en slektskapsrelasjon heller enn en biologisk alder. Hvem man relaterer seg til og på hvilken måte, vil også påvirke den ”kategorien” man selv tilhører. Sagt med strukturalismens forkjærlighet for dualisme vil barndom forholde seg til det voksne liv på samme måte som kjønn forholder seg til hverandre, eller ulike etniske grupper som indianer og europeer. Barn i rurale strøk i Bolivia bidrar fra tidlig alder i familiens hushold. Samantha Punch gjorde feltarbeid Churquiates i Bolivia. Hun beskriver hvordan det er en gjensidig forståelse mellom barn og voksen om at barna bidrar til husholdets økonomi. Foreldrene ser det som en selvfølge at barna har forpliktelser fra ung alder og barna på sin side ser på sitt bidrag som verdifullt og meningsfullt. Videre viser hun at relasjonen barn- voksen er en dimensjon i de tradisjonelle samfunnene som er preget av resiprositet og gjensidig avhengighet (Punch 2001 s. 24-5). Barn- voksen relasjonen bør sees på i termer av gjensidig avhengighet som forhandles om i tid og rom. Dette må forstås i relasjon til en spesifikk sosial og kulturell kontekst.

²³ Krav om at adoptivbarnet har rett til å få opplysninger sine biologiske foreldre ble ikke med i Haag konvensjonen. Dette overlates til lovgivningen i det enkelte land.

Klasse, etnisitet og kjønn

I Bolivia finner man en av de største konsentrasjonene av indianere i Amerika da 60 % av befolkningen regner seg selv som indianere (ISS 2005).

Koloniseringen av Bolivia skapte i utgangspunktet en klassesdeling som sammenfalt med raser der de hvite var en slags kapitalistisk overklasse, mestisene representerte arbeiderklassen og de innfødte indianerne en stigmatisert underklasse. I utgangspunktet var mestis betegnelsen på en person med blandet herkomst, en etterkommer av en spanjol og en indianer. Etter hvert ble disse etniske kategoriene, som sammenfalt med klasseinndelingen i samfunnet utfordret. I kolonitiden ble de som fikk mesteparten av inntekten sin gjennom kommersiell handel klassifisert som mestiser, mens de som ble klassifisert som indianere var de som ikke var avhengige av markedet for å livnære seg (Harris 1995). En slik definisjon på indianer innebærer at det er en definisjon på deres begrensede deltagelse i den offisielle økonomien og er dermed assosiert med fattigdom og marginalisering.

I praksis handler det i dag om levesett. Å være en mestis er ikke lenger ett spørsmål om rase men heller en indikasjon på levesett. Mestisen identifiserer seg med den spanske kulturen i termer av klær, mat, språk, bolig og graden av utdanning og profesjon. Van der Berghe og Primov (1977) hevdet at den etniske situasjonen i Peru best kan beskrives som ett kontinuum med indianere i den ene enden og hvit i den andre, den samme situasjonen kan også identifiseres i Bolivia.

Ett skifte i etnisk tilhørighet ville i de fleste tilfeller også innebære en forflytning fra landsbygda til byen. Distinksjonen mellom å være en del av den indianske befolkningen og den dominerende mestis klassen betyr forskjellen mellom å tilhøre en marginalisert og relativt maktesløs gruppe og å være en del av metropolkulturen. Olivia Harris beskriver hvordan

indianerne som flyttet til byene selv ønsket å bryte med den stigmatiserende kategorien indianer. ” The process of mestizaje often involved denial of one`s past or at least separation from one`s origin” (Harris 1995:359).

El cholo er en betegnelse som brukes på campesinoene som reiser til byen fordi de av opprinnelse var indianere men gjennom å migrere til byen tilpasser seg den urbane livsstilen. Den mannlige choloen blir ofte latterliggjort fordi han oppfattes som en som prøver å være noe han ikke er. Urbefolkningen karakteriseres som indigena eller campesiones (småbønder, peasants). Det er dermed ikke lenger slik at etniske tilhørighet og rase sammenfaller, det er den sosiale statusen som spiller den virkelige rollen i hvordan man blir klassifisert.

Det er en gryende bevissthet knyttet til identitet blant spesielt den unge delen av befolkningen.

Mary Weismantel (2001) refererer i ”Cholas and Pistachos, stories of race and sex in the Andes” til hvordan den peruanske skribenten Mario Vargas Llosa, beskriver hvordan Lima er i ferd med å bli kvalt av indianske migranter. Han beskriver det som et belte av fattigdom og forfall som pakker seg rundt hovedstaden og presser de hvite ut av områdene (Weismantel 2001).

Cochabamba regionen har helt siden opprinnelsen blitt karakterisert som en by bestående først og fremst av mestiser. Dette fordi byen fra kolonitiden var et sentrum for kommersiell virksomhet for området rundt og således var også de som bodde i rurale områder deltagere i markedet. Mestisene er den politiske og økonomiske dominerende gruppen i Cochabamba. Rase og klassetilhørighet er noe som opptar folk i Cochabamba. Diskriminering basert på klasse og rase foregår fremdeles. Å være indianer og cholo er fremdeles stigmatiserende. Det er allment akseptert at forskjell på utdanning og kultur legitimerer hierarkier der hvithet blir sett på som det høyeste og indianskhet som det laveste, men en endring er i ferd med å skje

også i forhold til dette. Før valgte indianerne som tok høyere utdanning, å adaptere middelklassens levesett. I dag er det en gryende bevissthet om egen bakgrunn. Mange unge velger å bruke språk, klesdrakter og tradisjoner for å markere sin opprinnelse og selv om flere og flere behersker det spanske språket forblir andelen som snakker et av de indianske språkene konstante. En slik prosess med en gryende bevissthet rundt egen identitet kan knyttes opp mot de siste årene med politisk uro og omveltninger i Bolivia. Det nye har vært at mange av opprørene har vært på tvers av etnisitet og klasse²⁴. Det ser ut som det er en gryende bevissthet blant folk om en felles opprinnelse. De siste årene har for eksempel hvem som danser i karnevalet endret seg. Jeg ble fortalt at tidligere var det mest de som identifiserte seg som indianere som deltok i de tradisjonelle dansene. Nå var denne begivenheten noe som alle, uavhengig av tilhørighet, deltok i. Det viser seg også at flere velger å kalle seg indianere, og slutter seg til indianske bevegelse som skal sikre urbefolkningens rettigheter.

Blant mine informanter blant kvinnene i fengselet og ”mødrene” på barnehjemmet brukte cirka halvparten tradisjonelle klær som identifiseres med urbane indianere, cholas.

Klesdrakten er slik man er vant til å se kvinner i Andesregionen bli framstilt, med lange fletter og polera, et kort skjørt bestående av mange lag som er likt det som var på mote i Europa under kolonitiden. I dag symboliseres forholdet mellom by og land ofte først og fremst med la chola, den typiske indianske markedskvinnen med den tradisjonelle klesdrakten som er beskrevet ovenfor.

Den indianske kvinnen er et visuelt symbol på det indianske også i byen. Det er kvinnene som markerer de sosiale båndene som skiller ulike etniske grupper fra hverandre (Melhuus 1996:24). Det er langt flere kvinner enn menn som behersker de tradisjonelle språkene

²⁴ Se det neste kapittelet for mer om folkelig opprør på tvers av klasse og etnisitet.

Quechua og Ayamara. I tillegg til språk brukes klesdrakter, utsmykning og andre visuelle uttrykk som symboler på etnisk tilhørighet. Videre er det kvinnene som i størst grad bringer språket videre. En kan si at det er kvinnene som i tillegg til vanlig reproduksjon også står for den kulturelle reproduksjonen til en gruppe. De er bærere av indianernes ære på en helt annen måte enn menn (Melhuus 1996).

Forskjeller mellom kjønn i Latin Amerika er et godt utgangspunkt også når man skal forstå andre differensierende faktorer i samfunnet. Spesielt er sammenhengen mellom kjønn, klasse og etnisitet viktig. Siden sammenhengen mellom disse faktorene i samfunnet er så sterk, vil også en endring i én kontekst også føre med seg endring i en av de andre. "Differences invoked in one context can be used to reformulate differences relevant to another" (Melhuus og Stølen 1996:2). En forståelse av kjønn og kjønnsforskjeller danner dermed et godt utgangspunkt for å forstå andre former for sosial ulikhet i Bolivia.

I den tradisjonelle samfunnsorganiseringen på landsbygda i Bolivia finnes det ikke noen opposisjon mellom kjønn, slik man ellers assosierer med land i Latin Amerika. På landsbygda er kvinne og mann sett på som komplementære og utfyllende. Husbond og kone blir uttrykt i ett enkelt ord på Quechua, Warmi- qhari (kvinne- mann). Det samme ordet brukes for å beskrive ett hjem (Harris 2000). Den tradisjonelle måten å tenke på er basert på hvordan alle i utgangspunktet er naturlige deler av en til sammen perfekt sosial organisering.

Selv om kvinner og menn har atskilte oppgaver både hjemme og på jobb, oppleves allikevel deres status som komplementære, den enes oppgaver eller rolle i samfunnet er ikke overordnet den andres (for eksempel Harris 2000, Allen 1988).

Kjønn i de tradisjonelle samfunnene var først og fremst viktig i lys av hvilke oppgaver den enkelte utførte. Det var i utgangspunktet menn som var integrert i det globale markedet fra

begynnelsen. De reiste mellom de ulike økologiske sonene for å drive handel. Kvinnerollen på landsbygda var først og fremst på et lokalt plan og hennes oppgaver var knyttet til hushold og barneoppdragelse. Slik ble husholdningen på landsbygda i Bolivia preget av matrifokalitet²⁵.

Kvinnerollen på landsbygda endret seg utover på 70-tallet da det ble stadig vanligere at menn reiste til byen for å finne arbeid, mens kvinnene ble værende igjen på landsbygda. Husholdene ble mer kvinnesentrerte og kvinnerollen ble utvidet til også å gjelde arbeid utenfor hjemmet. Olivia Harris har beskrevet hvordan det ofte var kvinnene som ble igjen på landsbygda fordi mennene reiste til byen for å jobbe (Harris 2000). I Cochabamba fant jeg flere eksempler på den motsatte prosessen, at mennene etterlot seg familien sin i byen og forsvant, enten tilbake til landsbygda eller et annet sted som ikke familien visste om.

Jeg vil her presentere ett empirisk eksempel fra en av de ansatte på barnehjemmet som forteller noe om kjønn og hvilke forpliktelser som ligger i opprettholdelsen av kjønnsdiskursen i den bolivianske mentaliteten.

Bernardo kom nesten hver dag til Salomon Klein etter at han var ferdig med forelesninger på universitetet.

På Salomon Klein var det få andre frivillige som var fra Bolivia. De fleste frivillige var utlendinger som var i Cochabamba for en periode. Blant de frivillige som var innom fra Cochabamba var det ingen andre gutter eller menn. Bernardo hadde kommet trofast flere ettermiddager i uken i to år. Mødrene på den salen jeg jobbet, forundret seg mye over hvorfor han kom dit. Som de selv stadig gjentok under samtalerne våre mens vi brettet bleier og klær, var han ikke som andre menn de kjente. "Menn i Bolivia pleier ikke å ta del i barneoppdragelsen til sine egne barn engang", sa de.

Bernardo hadde vært der så lenge at han var godtatt som en av dem og av barna ble han kalt "tia", "tante" som alle de andre som jobbet der.

En dag fortalte han meg sin historie.

²⁵ Matrifokalitet er en beskrivelse av en husholdstype der mor er i fokus fordi far av ulike grunner er fraværende eller perifer (Hylland-Eriksen 1993:111)

Han og hans daværende kjæreste var bare 16 år da hun ble gravid uten at de hadde planlagt det. De visste ikke hvordan de skulle løse situasjonen. Bernardo så på det som sitt ansvar å finne en løsning på det hele. Han plana det hele nøye. For å ikke bringe skam over familien var det beste at de forsvant. De skulle rømme til Santa Cruz og starte et nytt liv der.

Den kvelden de skulle reise snek Bernardo seg frem til huset til sin kjæreste. Det viste seg at hun ikke hadde klart å skjule planene for foreldrene sine. Moren hadde oppdaget planene deres og da Bernardo kom dit var alle kortene lagt på bordet.

Enden på situasjonen var at jenta ble tatt med av foreldrene til en lege som utførte ulovlige aborter, og Bernardo fikk forbud mot å treffe jenta igjen.

Bernardo bestemte seg da for å vie all sin fritid til å jobbe med forlatte barn på barnehjemmet. Det var en botsøvelse over barnet han aldri fikk sjansen til å forsørge.” *Det er min måte å bære skammen på.*” sa Bernardo.

Eksemplet med Bernardo kapsler noe av essensen av kjønn. For det første fordi han bryter med det tradisjonelle mønsteret av hva som er vanlig oppførsel for en mann, ved å jobbe som frivillig på barnehjemmet.

Ordene Macho og Machismo kapsler essensen i Latin Amerikansk maskulinitet. Denne formen for mannlig dominans er tydeligst i byen og blant de som karakteriserer seg som mestiser. Røttene til machismo kulturen finnes fra den kulturelle arven fra kolonitiden. Verdiene og holdningene rundt machismo har sitt utspring fra middelhavskulturen og blir opprettholdt gjennom holdningen til den katolske kirken. Machismo er en ekstrem form for patriarki, det sosiale systemet av maskulin dominans som eksisterer mange steder i verden. Stereotypen av en macho er en voldelig, ofte full, utro husbonde, eller en aggressiv og seksuelt utfordrende ung mann (Melhuus 1996). Slike oppfattelser er stereotypier og virkeligheten er mer kompleks.

Et aspekt ved macho kulturen er knyttet til konkurranse mellom menn. Den andre siden involverer relasjonen mellom menn og kvinner. En macho skal ikke bare bevise sin overlegenhet ovenfor andre menn, men også dominere over sin kvinne (Bolton 1979). I familier der kvinnen dominerer, mister mannen ansikt. Bernardo ønsket å opprettholde sin ære ved å ta ansvar for det ufødte barnet til sin kjæreste. Hans planer om å rømme var for å unngå

skamfølelsen de ville påføre familien sin ved å få barn utenfor ekteskapet. Jeg har beskrevet ovenfor hvordan opprettholdelsen av slektskapsrelasjoner er basert på begreper om ære og skam. I Andesregionen innebærer, som Marit Melhuus beskriver fra Mexico, machismo-begrepet også oppfattelsen knyttet til moralitet, ære og skam (Melhuus 1996:240-44). Det er en felles oppfattelse av at en manns viktigste ansvar er å forsørge familien og menn som ikke klarer å sørge for familien sin og er avhengig av sin kone for å skaffe inntekter, er karakterisert som lite mandig. Derfor var også løsningen for mange, slik som mannen til Johanna, å forsvinne.

I byene var det spesielt vanskelig for mange menn å finne arbeid. Kvinnene kunne alltid selge håndarbeid eller matvarer på markedet. Dette ble i en urban setting ikke sett på som egnet arbeid for en mann (Larson og Harris 1995), selv om det i den tradisjonelle samfunnsorganisasjonen var mennene som drev handel. I byene er det ofte vanskelig for choloene å opprettholde sin machokultur om de blir gående uten arbeid. En viktig del av machorollen er å kunne forsørge familien sin.

Mine kvinnelige informanter fortalte om hvordan mange menn var sjarmerende ”Mennene i Bolivia er verdens beste kjæresten og verdens verste ektemenn” (Betty, informant).

Kontrasten til machoen er den selvoppofrende, lidende og ansvarsfulle kvinnen og moren (Melhuus 1996:245). Machismo kan således sies å være et uttrykk for kvinners lidelse.

Det er sosialt akseptert i Bolivia både med utroskap og vold blant mennene. Og selv om kvinnene snakket mye om hvor lite de likte den behandlingen de fikk av mennene sine, var den en slags felles forståelse av at alle menn slo og at de egentlig gjorde det av kjærlighet. ”*Te pega porque te quiere*” (de slår fordi de elsker deg) var et begrep kvinnene i Cochabamba brukte for å forklare hvorfor de holdt ut med ofte voldelige menn.

Marit Melhuus skriver om hvordan latinamerikanske kvinner ikke blir dømt etter sin feminitet på samme måte som mannen blir ut fra sin maskulinitet. Kvinnene blir heller dømt ut fra sin moralske karakter. Bildet på en edel kvinne ”la mujer decente” er en ” que no falta respeto” (som ikke mangler respekt) y que tiene vergüenza (og som eier skamfølelse) (Melhuus 1996:246).

”Jeg holder det hemmelig av respekt for familien”, sa Elli da jeg spurte hvorfor familien hennes ikke kunne hjelpe henne til å komme ut av fengselet. Elli sa at hun heller ville at familien skulle tro at hun var forsvunnet eller død, enn at de skulle vite at hun satt i fengsel. Dette på tross av at hun mente hun var uskyldig og kunne trenge familiens støtte for å betale kausjon og finne en advokat for å slippe ut av fengselet.

Faktumet som jeg har beskrevet tidligere i dette avsnittet der kvinner blir igjen i byen mens mennene reiser sin veg, fører til at matrifokale²⁶ hushold også er vanlig i byene. Moren står som autoritet ovenfor barna i en dag til dag basis. Mens faren er sett på som mektig i sin kultur, er det moren som kontrollerer essensielle ressurser og informasjon, og dermed familien. Kvinnene i byen må ofte innta en dobbelt rolle både ved å ta seg av barna og samtidig jobbe utenfor hjemmet for at familien skal tjene nok.

Det er en økende tendens med kvinner som oppdrar barna sine mer eller mindre alene som en følge av at mennene reiser sin veg. Over 20 % av det totale antall kvinner med barn er alene om omsorgen for barna.

Kjønnsforskjellene når det gjelder tilgang på utdanning og arbeid er fremdeles stor i Bolivia. Kvinnene spesielt i rurale strøk har dårligere tilgang på utdanning enn menn og når de

²⁶ Matrifokalitet er en beskrivelse av en husholdstype der mor er i fokus fordi far av ulike grunner er fraværende eller perifer (Hylland-Eriksen 1993 s. 111)

mangler en profesjon vil de ha vanskeligheter med å få jobb innenfor den formelle sektoren i samfunnet (Los Tiempos 8.mars 2003).

Det er av disse årsakene forståelig hvorfor de fleste av velferdstiltak i Cochabamba retter seg direkte mot kvinner. Organisasjonen Amanecer, som jeg vil beskrive senere i oppgaven hadde flere tiltak rettet mot kvinner og mødre, for å bedre deres levekår. Det var som oftest i lys av deres posisjon som mor at kvinnene fikk tilgang på hjelp fra det offentlige.

Tradisjonelt er jenter oppdratt fra de er små til rollen som kone og mor. Bolivianske foreldre kaller jentebarna sine "mamita" (lille mor) og fra tidlig av kan man se hvordan de får oppgaver som omsorgsgivere for yngre søsken. Det å være mor blir sett på som en naturlig ting. Klarte man ikke å opprettholde dette, var kvinneligheten ikke ivaretatt." Straffen" til en kvinne som ikke kunne få barn ble ofte et liv som "hushjelp" i familien i følge noen av mine informanter. Det er en vanskelig balansegang å skulle beholde sin ære (vergencia) da jenter ikke skulle ha sex utenfor ekteskapet men at det allikevel var svært viktig for en kvinne å reproducere seg for å bli hel, en virkelig kvinne. Viktigheten av å danne familie ble stadig kommunisert. Det gikk mange rykter om de kvinnene som ikke kunne få barn selv og som gikk rundt med pute på magen for å simulere egen graviditet for så å "overta" et annet barn (child circulation) eller ved å adoptere. Mer om kvinner og reproduksjon i det neste kapitlet.

Mens det å være mor alltid er sett på som noe naturlig, er det å være far ofte identifiserbart kun i hans forhold til moren til barnet. Farskap er sosialt konstruert mens morsrollen har tradisjonelt blitt sett på som en naturlig ting og ikke en del av en sosial konstruksjon. Det opereres med ett skille mellom den biologiske og sosiale faren. Mange steder blir faren sett på som morens husband heller enn i en direkte relasjon til barnet (Tremayne 2001). Av de 20

kvinnene jeg spurte, som til sammen hadde 48 barn, var det bare fem som fremdeles hadde jevnlig kontakt med faren til barna. (j f spørreundersøkelsen)

Elli, en av mine informanter, ville heller at barna skulle vokse opp sammen med henne i fengselet enn sammen med faren sin utenfor. Hun mente at barna alltid, uansett hvor de var, hadde det best sammen med henne. ”*Dessuten vet ikke faren deres noe om hvordan han skal oppdra dem*” (Elli, informant)

Det virker som det i Bolivia først og fremst er gjennom sin relasjon til barnas mor at en mann har ansvar for sine barn. Hvis han bryter kontakten med moren forsvinner også kontakten med barna. Morens rolle ser ut til å ha endret seg over tid, spesielt med den økende tendensen til alenemødre som har eneansvar for barna sine.

I følge informanter blant kvinnene som bodde sammen med mennene sine i fengselet, hadde fengselet en positiv påvirkning på mennenes forhold til barna. Elisabeth Patiño fra DFN²⁷ fortalte at fedre vanligvis ikke tar del i barneoppdragelsen ute i samfunnet. Blant de som sitter i fengselet vier fedrene mer oppmerksomhet til sine barn fordi de har tid og mulighet. Videre mener hun at barna gjør at foreldrene har en bedre atferd inne i fengselet. Fedrene tok bedre vare på barna sine inne i fengselet og er mindre skjodesløse enn utenfor fengselet.

Oppsummering

I dette kapitlet har jeg vist hvordan endring i en sosial institusjon henger nøye sammen med endringen i samfunnet som helhet. Spesielt viktig er hvordan migrasjon til byene endrer hvordan man forholder seg til slektskap. Urban bosetting innebærer også en endring av sosial

²⁷ La Defensa de Niños y niñas. Internasjonal menneskerettighetsorganisasjone.

status i forhold til klasse og etnisk tilhørighet. Som jeg har vist her kan diskursene om kjønn varierer i forhold til bosetting, arbeid og livssituasjon. Kjønn er således avhengig av utdanning, arbeid, livserfaring og personlighet i tillegg til klasse og etnisitet. Ortner (1996) beskriver hvordan kvinner har gått fra å være farlige og forurensende i statsløse samfunn til å fremstilles som beskyttelsestrengende i statsorganiserte samfunn. Fremveksten av staten fører til økt betydning av sosial mobilitet og større grad av sosial differensiering (Ortner 1996).

Alle disse faktorene danner en bakgrunn for forståelsen av situasjonen i Cochabamba der virkeligheten for mange er preget av fattigdom. Dette igjen kan være med på å forklare hvorfor det ser ut til å bli flere forlatte barn i Bolivia. I det neste kapitlet vil jeg danne et bilde av fattigdom i Cochabamba og hvordan ulike aktører forholder seg til det økende antallet fattige barn i byen.

De indianske kvinnene er bærere av den indianske kulturen, som de uttrykker gjennom blant annet klesdrakter og håndarbeid. Her fra nyttårsfeiring i Chocecota.

Foto: privat.

En ukjent mor og hennes barn. I Bolivia er kvinnene tradisjonelt den viktigste i barneoppdragelsen. Mange hushold er matrifokale.

Foto: privat.

4. Barn og velferd i Cochabamba.

Innledning

Jeg vil i dette kapitlet argumentere for at barndom i Cochabamba må sees i en spesiell sosial kontekst. Jeg vil beskrive denne konteksten og de aktørene som er involvert i å danne strukturene for barndom i Bolivia i 2003. De sosiale, politiske og økonomiske omveltningene Bolivia har vært i gjennom de siste årene har ført til endringer i samfunnet som manifesterer seg på ulike måter og påvirker hvordan barn og spesielt barn i marginale situasjoner blir oppfattet.

Folkelig opprør på tvers av etnisitet og klasse, og en økende inkludering i politiske aktiviteter i Bolivia, er med på å fremme et demokratisk styresett som oppmuntrer til bred deltagelse i et bedre organisert sivilsamfunn. Samtidig har ny- liberalistisk økonomi ført til sosial og økonomisk ekskludering for mange av de allerede fattige og marginaliserte i samfunnet.

De siste årene har arbeidsledigheten i Bolivia økt da det har blitt investert mye i kunnskap og kapitalintensive foretak som krever færre arbeidere. Spesielt har økte investeringer til effektivisering av jordbruket gått ut over småskala bøndene på landsbygda (Klein 2003). Dette har ført til at fattigdommen i rurale strøk fremdeles er høy. 2,5 millioner av Bolivias totale befolkning bor fremdeles i tradisjonelle comunidades på landsbygda og nesten alle som livnærte seg av jordbruksproduksjon er fattige (Klein 2003). Jordbruk var oftest basert på sesongarbeid og mange drev fremdeles først og fremst småskala jordbruk som gav svært liten avkastning (ibid).

Bolivia er ett av landene med høyest fattigdomsprosent i Latin Amerika. I følge husstand- og folketellingen fra 2003 lever 67,3 % av den bolivianske befolkning under UNICEFs fattigdomsgrense. I 2001 bodde fremdeles 38 % av Bolivias befolkningen i rurale områder og så mange som 98 % av disse levde under fattigdomsgrensa (INE 2003).

Reproduksjon

Det har skjedd en merkbar nedgang når det kommer til spedbarnsdødelighet de siste årene i Bolivia. På 1970 tallet var raten av dødelighet 166 per 1000 barn mens det rundt århundreskiftet var redusert til 61 per 1000 (ISS ²⁸2006). Nedgangen i spedbarnsdødelighet er en følge av at flere bor i og rundt byene og dermed har lettere tilgang på helsekontroll, samtidig som staten får betydelig bistandshjelp med fokus på programmer for behandling av infeksjoner, spedbarnssykdommer og vaksiner. Siden begynnelsen av 90-tallet har moderne familieplanlegging vært et satsningsområde for myndighetene i Bolivia, og staten har hatt fokus på å få ned dødeligheten blant fødende kvinner (Hawkins & Price 2001).

Allikevel er det langt igjen til at alle gravide kvinner har tilgang på prenatal helsekontroll. Det antas at bare rundt halvparten av alle kvinner får oppfølging under graviditeten. Dette fører til at det er høy dødelighet blant fødende. 390 per 100 000 kvinner dør under fødselen, dette tallet er blant de høyeste i Latin Amerika. I følge mine kvinnelige informanter er det vanlig i Bolivia å ha utenomekteskapelig sex, samtidig som det er knyttet til skam hvis man blir gravid utenfor ekteskap. I tillegg vil mannen ofte ikke ha noe med det ufødte barnet å gjøre

28 The International Social Service (ISS) er en internasjonal frivillig organisasjon som arbeider for å hjelpe individer og familier med sosiale eller personlige problemer som en følge av migrasjon og internasjonal forflyttelse.

hvis forlovelsen ikke er offentliggjort. Som en følge av dette er ulovlig og usikker abort fremdeles vanlig.

I følge "La ley delCodigo Penal", straffeloven, er abort ulovlig i Bolivia. En kvinne som velger å fjerne barnet sitt kan risikere opptil tre år i fengsel. Men det finnes mange leger som utfører abort ulovlig. Det finnes både moderne og alternative metoder. En vanlig lege vil kunne anbefale hvor aborten skal foretas, og det er full diskresjon og gjensidig enighet om at man bevarer hemmeligheten. Penger er avgjørende for om man har mulighet til å utføre abort og dermed utelukkes alle som ikke har råd. Samtidig er det også en fare forbundet med å ta illegal abort fordi man ikke har noen garanti for at den som utfører det vet hva de gjør.

Historien nedenfor tilhører en av mine informanter.

Bernardo og hans daværende kjæreste var bare 16 år da hun ble gravid uten at de hadde planlagt det. De visste ikke hvordan de skulle løse situasjonen. Bernardo så på det som sitt ansvar å finne en løsning på det hele. Han plana det hele nøye. For å ikke bringe skam over familien var det beste at de forsvant. De skulle rømme til Santa Cruz og starte et nytt liv der.

Den kvelden de skulle reise snek Bernardo seg frem til huset til sin kjæreste. Det viste seg at hun ikke hadde klart å skjule planene for foreldrene sine. Moren hadde oppdaget planene deres og da Bernardo kom dit var alle kortene lagt på bordet.

Det eneste alternativet var å ta abort. De fant en lege som var villig til å utføre aborten, mot betaling. Etter aborten holdt jenta på å dø av blodtap men foreldrene vegret seg mot å gå til en vanlig lege fordi de da ville avsløre at hun hadde tatt abort. Til slutt måtte de det, og det viste seg at aborten var utført på uforsvarlig vis.

Bernardo og hans kjæreste var svært unge da hun ble gravid. Dette er ikke uvanlig i Bolivia.

Tenåringsgraviditeter, det vil si gravide under 18 år, sto for 14 % av alle graviditeter i 2001 (ISS 2006). Det er ikke uvanlig at jenter helt ned i 14 års alderen blir gravide, forteller en av mine informanter som jobbet i Amanecer.

Ofte i tilfeller med uønsket graviditet ble de unge jentene kastet ut hjemmefra for ikke å kaste skam over familien, eller de rømte hjemmefra slik som Marisol og David gjorde.

Marisol og kjæresten var veldig unge da hun fant ut at hun var gravid, hun var 14 år og han var 16. De kjente ikke til noen som kunne hjelpe dem med å utføre abort og torde ikke fortelle det til foreldrene sine at hun var gravid. De planla det hele nøye, og en dag pakket de tingene sine og forlot familiene sine uten et ord.

De flyttet til Cochabamba og har bodd der siden, uten å ha kontakt med familien sin. Siden da har de bodd på gata i Cochabamba. Da jeg var på feltarbeid var de 16 og 18 år og Marisol var gravid med barn nummer to.

Eksempelet med Marisol og David viser også hvordan konsekvensene av en relativt liberal seksualmoral står i sterk kontrast til de tradisjonelle holdningene knyttet til hva som regnes som ærbarhet hos en kvinne (se diskusjonen om kjønn i det forrige kapitlet).

I Bolivia fødes det flere og flere barn utenfor ekteskap, i følge en informant på barnehjemmet. Dette er også knyttet opp til at mange ikke har råd til å gifte seg. Kvinnene i San Sebastian oppgav økonomi som en av årsakene til at de fleste ikke var gift med faren til barna sine. Av de 20 kvinnene jeg intervjuet var det bare to som var gift. Det at de ikke var formelt gift gjorde også at det var enklere for mannen å ikke holde kontakten med moren til barna når hun satt i fengsel. Faren hadde ingen formell grunn til å vedkjenne seg barna, og når de i tillegg ikke har fødselssertifikat som oppgir hvem som er foreldrene, finnes det ingen offentlige bevis på hvem som er den biologiske faren til barna.

Alle disse faktorene er med på å skape et samfunn der flere og flere hushold er matrifokale (se forrige kapitel). Det vil si at det er en tendens i byene til at mange kvinner oppdrar barna sine alene. I Cochabamba er over 20 % av kvinner med barn alene om omsorgen (ISS 2006).

Antall barn per kvinne i Bolivia er det klart høyeste antallet i Latin Amerika. Forskjellen mellom landsbygda og byen er stor, men i gjennomsnitt fødes 4,4 barn per kvinne i fruktbar alder. Gjennomsnittlig føder hver kvinne i Cochabamba fem barn, dette er noe høyere enn gjennomsnittet på landsbasis (jfr. statistikk fra Instituto Nacional de Estadística de Bolivia).

Hawkins og Price (2001) har studert kvinner i El Alto i Bolivia sitt forhold til helse og reproduksjon. De argumenterer for at den kvinnelige diskursen knyttet til reproduksjon og seksualitet er knyttet til den videre konstruksjonen av en sosial identitet og maktforholdene i et samfunn i rask endring (Hawkins og Price 2001:69). De forteller at de fattige kvinnene brukte mangel på kunnskap, frykt for bieffekter og mennenes motvilje som årsaker til at de ikke tok i bruk moderne metoder for prevensjon (ibid). Slike holdninger er med på å gjøre at de fattige fortsetter å føde mange barn. Fattigdom blir reproduisert gjennom fertilitetsmønsteret. De fattige kvinnene i Bolivia har fem eller flere barn mens i de høyere sektorene i samfunnet har de to eller færre. I innledningen til "Managing Reproductive Life (2001), argumenterer Saraya Tremayne for at rask populasjonsvekst ikke er årsaken til fattigdom, men et resultat av det (Hartmann 1993:xix, i Tremayne 2001:8). Mennesker er ikke fattige fordi de har store familier, de har store familier fordi de er fattige. Barna på landsbygda betyr arbeidskraft og trygghet for foreldrene.

I tradisjonelle samfunn av småbønder var husholdets levedyktighet avhengig av reproduksjon fordi de da kunne dyrke mer av subsistensproduktene som ga direkte næring til dem selv, barna var en ressurs som var med på å opprettholde familiens levedyktighet. I byene er denne situasjonen en helt annen der betyr mange barn flere munnar å mette.

Faktorene som er nevnt her fører til at folketallet i Bolivia øker kraftig og den unge delen av befolkningen økende stadig. 49, 2 % av Bolivias befolkning er under 18 år, og regnes i følge C.N.N.A²⁹ som barn og ungdom. Av dette totale antallet barn antas det at så mange som to millioner vokser opp i fattigdom (Bolivia Country Report 2003).

²⁹ El Código de los niños, niñas y adolescentes (1999). Her blir barn definert opptil 12 år, mens ungdom regnes som de som er mellom 12 og 18 år.

Fattige i byen

Urbaniseringen har fortsatt å øke utover i det nye årtusenet og som en følge av dette øker den uformelle arbeidssektoren betydelig (Klein 2003). Fattigdom har tradisjonelt vært mest synlig i rurale områder, men i dagens Bolivia har fattigdommen også gjort sitt tydelige inntog i byene. 60 % av de fattige lever i byene og flertallet av de fattige i byene er barn. Dette har ført til et nytt bilde i byen der både fattigdom og barn har blitt mer synlig enn før. I byene har høy arbeidsledighet, en vekst i den uformelle sektoren og en økende underklasse ført til et økt fokus på behovet for sosial assistanse til den fattige delen av befolkningen.

De fattige barna i byen sees på som et økende sosialt problem som må taes hånd om. Urban trygghet har stått i fokus for politikk og velferd i den sosiale konstruksjonen av barndom i Bolivia. Mens ansvaret for overklasse- og middelklasse barna først og fremst er tillagt familien, er det de fattige barna som er i fokus for direkte statlig kontroll. I den nyere tid har man sett en segregering i samfunnet der de rike barna i byene ikke har noen kontakt med de fattige (Pilotti 1999).

Dette oppsummerer en ideologisk apartheid som finnes i Latin Amerika. Den bygger sin rettferdighet på en sosial konstruksjon om barndom som segregert mellom de rike og de fattige borgerne. Så lenge de fattige barna holder seg innenfor sine områder av byen er de usynlige for byens elite men med en gang de blir synlige i gatebildet blir de farlige og karakterisert som gatebarn, fritt vilt og sett på som farlige også av velferdssystemet.

Den raske urbaniseringen fører til at barna blir mer synlige i gatene i byen. Fokuset i Latin Amerika på barns urbane tilstedeværelse har generelt vært innenfor rammen av sosiale problemer knyttet til gatebarn, barnearbeid, seksuell utnyttelse og kriminalitet.

Barna til de fattige har ofte blitt representert i offentlige diskurser med utgangspunkt i to ulike og ambivalente syn på barn i følge Prout 2003. Disse to representasjonene er barn i fare, og barn som farlige (Prout 2003). Barn i fare representerer ett fokus på barnets avhengighet, sårbarhet og uskyld. Det fokuseres på sosiale problemer som neglisjering, fattigdom og offentlig trygghet. Barna skal beskyttes og deres bevegelsesfrihet i den urbane settingen bør begrenses og kontrolleres for å beskytte barnet mot farer som finnes der ute. Barndom skal foregå innenfor et hjem og en familie (Ennew 1995). En slik holdning har ført til en økt institusjonalisering av de fattige barna fordi de skal bort fra gatene og det offentlige rom.

Det andre perspektivet, barn som farlige, viser hvordan barna sees på som en trussel for seg selv og samfunnets orden. Barna blir et symbol på det som er galt med det moderne samfunnet. Media er en viktig aktør i å skape et bilde av de ukontrollerte og farlige barna, og en slik holdning smittet over på middelklasse befolkningen (ibid).

Det var mange gatebarn som streifet rundt i gatene i området utenfor der jeg bodde. Familien jeg bodde hos hadde gjennomført mange sikkerhetstiltak i hjemmet med fire ulike porter og dører vi måtte låse opp og igjen, for å beskytte oss. Hvis jeg var på vei hjem i en trufi sammen med et av familiemedlemmene, og vi så en gjeng av gatebarn utenfor huset, ba de alltid sjåføren om å kjøre en ekstra runde før de torde å gå ut av bilen. Urban sikkerhet er av viktigste betydning for folk.

Ideen om hvordan en barndom bør være har blitt formet slik at de passet inn i eliteklassens ideer om en barndom (Pilotti 1999 s. 419) I dag er det media som er de dominerende elementene i den sosiale konstruksjonen av barndom.

Mens oppdragelsen av rike og middelklasse barn fremdeles er et privat anliggende er det oppdragelsen av de fattige som i større grad har blitt et fokus for statlig kontroll. Det er derfor

ikke overraskende at regjeringer som vedtok barnas rettigheter med rekordfart nå like raskt har vedtatt andre lover som å sette ned den kriminelle lavalderen. I Bolivia er den kriminale lavalderen i dag 16 år.

En kan si at en slik holdning til barn, med et økt fokus på kontroll, har sitt utspring i ratifiseringen av FN konvensjonen for barnsrettigheter.

Til det beste for barnet

Family forms are crafted through law, including law that loosens restrictions and allows people to choose. Domestically, the regulation of the placement of children provides insight into what national states do about poverty, how officials envision race, and how they envision what it means to be a parent (Sterletts 2002:223).

”Kulturen og loven står mot hverandre. Man må forandre lovverket for å tilpasse det til kulturen, ikke omvendt.”(menneskerettighetsforkjemper i Bolivia)

FN konvensjonen for barns rettigheter var ferdig i 1989 og den har siden den gang blitt ratifisert av alle land i verden med unntak av USA og Somalia. Konvensjonen kom til som et resultat av FNs barneår i 1979. Ti år etter sin fødsel har FN konvensjonen for barns rettigheter blitt en tekst med mye makt i hele verden.

Dokumentet ble utviklet av representanter fra 43 ulike nasjoner som hadde ulike politiske og kulturelle utgangspunkt. Det kan sies å være et forsøk å lage en verdensomspennende, moralsk standard for behandling av barn (Howell 2003). FN konvensjonen er basert på en idé om ”det beste for barnet”. Den vektlegger hvordan de beste omgivelsene for et barn er å vokse opp i en familie, i en atomsfære av glede, kjærlighet og forståelse (Panter-Brick 2000:4).

Konvensjonen tar utgangspunkt i fire kjernepunkter: Ikke-diskriminering, barnets beste, rett til å leve og utvikle seg, og at barn skal bli hørt³⁰. Konvensjonen søker å rettlede praksis og sette standard ikke bare myndighetenes handlinger, men også foreldre, politikere, sosialarbeidere, helse arbeidere og andre. Dette innebærer at ansvar for urett som begås ovenfor barn er blitt et internasjonalt anliggende og ikke bare et nasjonalt eller lokalt.

The most intensively governed sector of personal existence, in different ways at different times and by many different routes varying from one sector of society to another, the health, welfare and rearing of children have been linked in thought and practice to the destiny of the nation and the responsibilities of the state (Rose 1989:121, i Prout 2003:12).

Tilfeldighetene gjorde at ratifisering av Barnekonvensjonen foregikk parallelt med demokratiets tilbakekomst i Latin Amerika.

FN konvensjonen for barns rettigheter ble vedtatt på rekordkort tid i Latin Amerika. Franklin (1995) argumenterer for at aksepten av denne konvensjonen gikk så fort fordi den har en klar visjon. Den uttrykker noen basisverdier for hvordan man bør behandle barn. Disse basisverdiene har sitt utgangspunkt i en vestlig oppfattelse av hva som er det beste for barnet, utviklet fra psykologisk ekspertkunnskap (Howell 2006:9-11).

Dette har ført til en debatt i Latin Amerika mellom menneskerettsforkjempere som var svært fornøyde med at prosessen gikk så fort, domstolene som følte de mistet mye makt, velferdsorganisasjoner som ikke har ressurser til å følge opp de nye bestemmelsene og de frivillige organisasjonene som var de som satte i gang prosessen og som nå føler seg tilsidesatt (Pilotti 1999).

³⁰ Forenklet versjon av hele konvensjonen bakerst i oppgaven.

Bolivia ratifiserte FN konvensjonen for barns rettigheter i 1992. Ved å gjøre det, startet arbeidet med å adaptere de nasjonale lovene til de normene og prinsippene som er å finne i konvensjonen. El codigo del Niño, Niña y Adolescentes (1999)³¹, den nasjonale lovgivningen som gjelder barn og unge i Bolivia, har innlemmet FN konvensjonen for barns rettigheter. Det har således vært en vellykket prosess å overføre internasjonale reformer og justere dem til å passe inn i en nasjonal lovgivning.

Hovedlinjene i den nasjonale loven er de samme som i den internasjonale konvensjonen. Som det sies i artikkel 1., skal loven: ” *etablere og regulere et rammeverk av prevensjon, beskyttelse og oppmerksomhet innad i landet som staten og samfunnet skal garantere alle barn og ungdommer forsikre dem om en fysisk, mental, moralsk, spirituell, emosjonell og sosiale utvikling i omgivelser av frihet, respekt, verdighet, likhet og rettferdighet*”(min oversettelse).

Intensjonene er gode men det har vist seg at loven ikke alltid er like lett å håndheve.

Grunner til at Barnekonvensjonen ikke fungerer like godt overalt er i følge Franklin (1995) at den tar utgangspunkt i en vestlig holdning til hva som er det beste for barnet.

Det er mange faktorer som kan gjøre det vanskelig å imøtekomme rettighetene slik de står skrevet. Mange feilslåtte forsøk på å gjennomføre rettighetene i konvensjonen har i enkelte tilfeller ført til forverring av barnas tilstander. Dette blir beskrevet andre steder i oppgaven. Et av hovedprinsippene i FN konvensjonen for barns rettigheter er for eksempel at barn har rett til å vokse opp i frihet, mens en annen artikkel fokuserer på barnets rett til å vokse opp i en familie³².

³¹ Heretter referert til som C.N.N.A

³² Artikkel 9: Barnet skal ikke skilles fra foreldrene sine mot sin vilje, unntatt når det er til barnets beste.

Jeg vil i kapittel 6 vise med empiri fra kvinnefengselet i Cochabamba hvordan disse to artiklene i loven blir ett paradoks i den bolivianske virkeligheten med hundrevis av barn som vokser opp sammen med foreldrene sine i fengselet fordi det ikke finnes alternativer.

Ett annet problem som Franklin peker på er når myndighetene ikke har råd til å opprettholde konvensjonen. For eksempel at alle barn har rett til en identitet³³, når det å få fødselspapirer koster penger slik det gjorde i Bolivia. Uten fødselspapirer får de heller ikke skolegang.

Boyden (1997) sier at konsekvensene av denne konvensjonen verden over kan ha negative konsekvenser foreksempel når den fremmer at alle barn har rett til utdanning. Dette kan for mange familier være en stor og økonomisk byrde de blir pålagt. Skolegang blir dermed ikke sett på som en mulighet til mobilitet eller å komme seg opp og frem, men nok et medium for sosial kontroll (Boyden 1997).

Det er ideen om det autonome individets rettigheter som ligger til grunn for FN konvensjonen for barns rettigheter. Videre er individet avhengig av statlige institusjoner for å sikre sine rettigheter. Ideen om det autonome individet er forankret i vestlig tankegang, men er ikke nødvendigvis delt av alle (Howell 2006:10). I mange land, som i Bolivia, var det tradisjonelt relasjonene mellom mennesker heller enn individet som sto i fokus.

³³ Artikkel 8: Staten skal respektere barnets rett til en nasjonalitet, navn og familieforhold. Dersom barnet blir fratatt dette, skal staten snarest mulig rette det opp.

Cunningham (1995) identifiserte en endring i Europa på 1800 tallet fra familien til offentlige myndigheter som de som hadde ansvar for barna i samfunnet. Dette skjer i dag i en global skala (Signe Howell 2003:203). Et slikt skifte av autoritet fra familien til myndighetene er tydelig i FN konvensjonen for barns rettigheter. Det er først og fremst staten som har ansvaret for at befolkningen skal få tilgang på de rettighetene som er å finne der.

Det er først og fremst familier som lever i fattigdom som er fokus for direkte statlig innblanding i Bolivia. Forskjellen fra Europa til Latin Amerika i forhold til å overlate kontrollen av barna til myndighetene, er den svake velferdsstaten i Latin Amerika, inkludert tiltak for barn. Det at Bolivia har hatt fem ulike regjeringer i løpet av de siste seks årene har ført til politisk og sosial ustabilitet i landet, og de ulike regjeringene har hatt liten tid til å innføre dyptpløyende endringer i samfunnet og til å følge opp konvensjonen.

Ny-liberalismen har vektlagt markedskrefter når det kommer til helse, utdanning og sosial sikring, mens det offentliges rolle har blitt begrenset til de som ikke har oppnådd noe på det åpne markedet. Den høye arbeidsledigheten, den økende uformelle sektoren og den store underklassen har gjort at staten må konsentrere seg om sosial assistanse (Pilotti 1999). Statens tilbud er ofte av dårlig kvalitet på grunn av mangel på ressurser. De ansatte tjener dårlig og bærer preg av et stigmatiserende syn på de fattige som at de har skylden for sin egen situasjon (Pilotti 1999). Jeg har gjennom mine observasjoner, som jeg skal vise nedenfor og i det neste kapitlet, observert at mange var skeptiske til myndighetenes kompetanse til å vite hva som var det beste for barna i Bolivia.

Barns rettigheter har tidligere vært en marginalisert del av statens satsing, og det er derfor ikke rart at utviklingen i denne sektoren skjer sent. Jeg var i kontakt med flere frivillige organisasjoner som jobbet med forlatte barn og med å bedre levekårene for de innsatte i

kvinnefengselet. Det ser ut til at det råder stor mistillit mellom myndighetene som jobber med barne- og ungdomssaker, og de privatdrevne frivillige organisasjonene. De frivillige organisasjonene vil ikke gi slipp på mye av makta de har hatt og mener at staten er uegnet til å ha ansvaret for de svake i samfunnet.

Det som ofte skjer er at det etter forhandlinger finner sted en reorganisering i den statlige sektor som jobber med barn og unge, ofte er konsekvensen bare at de endrer navn og at innholdet i programmet forblir uendret (Pilotti 1999). Flere jeg snakket med kunne bekrefte at dette var tilfelle. I Bolivia skiftet myndighetene som jobbet med sosiale spørsmål navn ofte. Stort sett fikk denne etaten nytt navn hver gang de skiftet regjering, uten at det førte til så mange andre endringer som var synlige for befolkningen. De het i løpet av en fem års periode først DIRME, skiftet deretter navn til ONAMFA³⁴ men byttet navn igjen i 2002 til SEDEGES³⁵. SEDEGES har som oppgave å oppfylle de politiske normer og lover i de ulike provinsene, som gjelder kjønn, familie og sosiale tjenester. SEDEGES har også ansvar for å veilede og overvåke både offentlige og private foretak som jobber med sosiale spørsmål

Som Esben Leivsen (2005) skriver om i sin doktoravhandling fra Ecuador står staten ovenfor store utfordringer når den skal forsøke å dekke behovene til en befolkning som er så fragmentert og ulik som den er i mange land i Latin Amerika. Både rase og bosetning spiller en viktig rolle når det gjelder folks levestandard, slik jeg har beskrevet i kapittel 2. Dette gjør at myndighetene i Bolivia står foran store utfordringer når de skal utvikle velferdssystemet i landet.

³⁴ Organismo Nacional De La Mujer y Familia.

³⁵ Servicio Departamental de geston social

Ratifiseringen av Barnekonvensjonen og demokratiets tilbakekomst har hatt en effekt på velferdssystemet. Det har introdusert nye spenninger, temaer og prioriteringer. Disse spenningene foregår mellom menneskerettighetsaktivister som støtter opp om de nye lovene, myndighetene som er dårlig rustet til å følge opp de institusjonelle endringene som kreves med den nye loven, og frivillige organisasjoner (NGO) som startet prosessen med å innføre lovgivning for barn for et tiår siden og som etter at lovverket er ratifisert føler at de blir plassert i utkanten av den videre prosessen (Pilotti 1999). Som jeg vil vise i den neste seksjonen har de frivillige organisasjonene i Bolivia hatt stor betydning i utviklingen av velferd for barn og unge.

Frivillige organisasjoner

Det finnes omtrent 500 NGO³⁶er i Bolivia der omtrent halvparten er drevet av utenlandske aktører. Mange av disse fokuserer på kvinner og barns posisjon i samfunnet. Relasjonen mellom staten og det sivile samfunn har vært gjenstand for endring siden den massive mobiliseringen av lokale og internasjonale organisasjoner på 60 og 70 tallet. De frivillige organisasjonene som vokste opp på 70 tallet var et svar på de autoritære regimenes brudd på menneskerettigheter og staten manglende vilje til å gjøre noe med de neglisjerte barnas situasjon. Det har vært en økende involvering av nasjonale og internasjonale bistandsytere og NGOer i lokale sosiale organisasjoner, samt at initiativer fra sivilsamfunnet og organisasjonene har blitt integrert i statlige programmer for utvikling og modernisering.

I utgangspunktet var mange av de frivillige organisasjonene i Bolivia motivert av sin uavhengighet til staten. Mange NGOer kjempet om de samme knappe ressursene, noe som

³⁶ Non Governmental Organisations

gjorde at de konkurrerte ut hverandre og fikk lite innflytelse og gjennomslag for sine prosjekter (Pilotti 1999). Proteksjonismen fører til at arbeidet de gjør ikke har den ønskede synergieffekten, de er også politisk sårbare fordi de er mange men forholdsvis små (ibid).

Dette stemmer overens med mine erfaringer. For eksempel identifiserte jeg seks ulike organisasjoner som jobbet for barna i kvinnefengselet med mer eller mindre de samme målsetningene.

Aldrea Cristo Rey er en residens for barn og ungdom, finansiert av private fond fra Sveits og Tyskland, som tilbød soveplass, utdanning og mat til barn som har foreldre i fengsel. Bare barn i skolealder kan være der. Det er lange ventelister og man må kunne betale for å ha barna der.

Casa de Amistad drev en residens for mindre barn, der foreldrene satt i fengsel. Også denne organisasjonen var finansiert av private donormidler.

CAIC ble drevet av en tysk organisasjon som drev skole og barnehage for barna til de innsatte i fengselet.

INDIJEP har daghjem for barna inne i kvinnefengselet og ulike kurstilbud for kvinnene. De har også startet et program for kvinner som har kommet ut av fengselet og som trenger arbeidserfaring for å komme i gang med sitt liv igjen. Denne og Amanecer, som jeg vil beskrive nedenfor, var de eneste av de organisasjonene jeg var i kontakt med som fikk noen midler fra staten. De andre organisasjonene blir drevet av midler gitt av utenlandske donorer.

Som jeg viste i den historiske gjennomgangen i det forrige kapitlet har det opp gjennom tiden først og fremst vært frivillige organisasjoner som har tatt seg av de marginaliserte i samfunnet. Endringer de siste tiårene har gjort at sivilsamfunnet ikke lengre kan defineres i kraft av sin

forskjell fra staten. Disse endringene er blant annet relatert til den økende statlige involveringen i sosiale organisasjoner, en involvering som kan forstås som en bestemt type styring, eller ”governance” (Esben Leivsen 2005). Dette vises også gjennom at utenlandsk bistand ble rettet mer mot staten enn mot de frivillige organisasjonene slik som var vanlig tidligere.

En informant fra en av organisasjonene som jobbet i fengselet hadde merket en økende kontroll fra statens side om måten de drev sitt arbeid på, men mente at dette ikke nødvendigvis var bra..

Det er bedre at staten gir penger til organisasjonene som jobber med barns rettigheter fordi hvis staten skulle ansette egne folk ville dette være folk uten kunnskap og uten engasjement men som var der for sitt politiske parti, for en politisk farge, og ikke noe annet (Elisabeth , DNN).

Det har vært situasjoner da staten vedtar lover som ikke er i overensstemmelse med virkeligheten til den bolivianske befolkningen, eller med situasjonen i landet for eksempel da de vedtok at alle barna skulle flytte ut av fengselet³⁷. Hun mener at løsningen må være at staten bidrar med støtte til de organisasjonene som jobber for barna i fengselet, de som i dag har alt for få resurser til å få gjennomført reformen.

Det er takket være de frivillige organisasjonene at det i 1999 ble ratifisert et nytt lovverk for barn og ungdom i Bolivia i følge Elisabeth fra Defensa de niños y niñas international³⁸. Det var først og fremst de frivillige organisasjonene som kjempet fram ratifiseringen av FN konvensjonen for barns rettigheter i 1992 også. Elisabeth mener at menneskerettsorganisasjoner kan ta 80 % av æren for at Bolivia ratifiserte konvensjonen.

³⁷ Se kapitel 6

³⁸ En internasjonal menneskerettsorganisasjon

Det var tydelig at ideologien til mange av de frivillige organisasjonene var basert på innholdet i Barnekonvensjonen. Jeg fikk spesielt godt kjennskap til Amanecer, som var den organisasjonen som drev barnehjemmet jeg gjorde deler av feltarbeidet mitt på. Empirien er hentet fra egne notater og fra organisasjonens egen virksomhetsplan fra 2003.

Amanecer

Jeg vil bruke eksempelet fra Amanecer for å vise hvordan det i deres filosofi ligger en oppfattelse av barn og barndom som er i tråd med FN konvensjonen for barns rettigheter.

Amanecer er det største ikke statlige prosjektet som jobber for å hjelpe barn og kvinner i Cochabamba. Amanecer betyr soloppgang på spansk og er en frivillig organisasjon drevet av donasjoner og bidrag fra offentlige byråer, hovedsakelig fra USA.

Mange av de faste ansatte er medlemmer av religiøse ordener og betales ikke med penger fra programmet. Dette gjør at Amanecer kun bruker ti prosent av det totale budsjettet i administrative utgifter og standarden på deres institusjoner er god i forhold til spesielt statlig drevne barnehjem jeg besøkte mens jeg var i Cochabamba. Amanecer har en rekke ulike institusjoner og tiltak for barn som lever i faresonen for å vokse opp i marginaliserte og fattige kår.

Yaykuna (kom inn) er et dagtilbud for barn som bor i gatene og som ikke vil flytte inn på en av de andre institusjonene. To ganger i uken besøker organisasjonen områdene der gatebarna holder til. De deler ut melk og mat og forsøker å overbevise barna om å flytte inn i en av barneinstitusjonene de driver. Gateteamet jobber med å hindre at gatebarna blir avhengige av narkotika eller prostituerer seg.

Sayaricuy (stå opp) er en residens for gutter som kommer rett fra gaten. Barna bor her permanent og får et sted å bo, utdanning, oppfølging og en struktur i et liv som tidligere var målløst og farlig. De blir eventuelt gjenforent med sin familie hvis dette er mulig. På Sayaricuy bodde det ca 90 barn.

Når guttene blir eldre flytter de til Casa Nazareth som er ett hus med familiær atmosfære. Her bor det opptil 25 gutter i alderen 6-12 år. De får utdanning, oppfølging og blir lært ansvar for hjemmet av de eldre guttene. Guttene flytter etter dette til San Martin eller Ana Maria som ligger landlig til og tilbyr yrkesopplæring og skolegang framtil guttene er 18 år og myndige. Guttene som fremdeles trenger et sted å bo, flytter inn i Jerusalem som er ett hus der de får oppfølging og støtte for å tilpasse seg samfunnet utenfor.

På Madre de Dios (Guds mor) bor det jenter og unge mødre som har bodd på gatene sammen med barna sine. De får utdanning og opplæring i helse og barnestell. Opptil 50 mødre med barn er det plass til i dette hjemmet.

Amanecer har også egne spesialscole som er tilrettelagt behovene for barna som er en del av programmet. Mange av barna som kommer til en av institusjonene drevet av Amanecer er langt etter i utdannelsen sin og emosjonelt uforberedt til å lære noe under vanlige skoleforhold (ibid). Barna til de som sitter i fengselet kan også gå på denne skolen. Dette var en av de få skolene der man tok inn elever som ikke hadde fødsels sertifikat.

Amanecer sitt mål er å tilby trygge omgivelser til barn og mødre som lever i gatene i Cochabamba. De hjelper barn og unge fram til atten år og i tillegg har de et eget program for alenemødre. Motivasjonen da organisasjonen ble startet i 1981 var det økende antallet av forlatte barn som fantes i Cochabambas gater, som et resultat av den dårlige økonomiske situasjonen i området.

Mange arbeidsledige gruvearbeidere kom til byen for å lete etter nytt arbeid. De lever i dag i utkantstrøkene av byen der hverdagen er preget av alkoholmisbruk og misbruk i hjemmene. Barna deres lider mest, mange blir forlatt mens andre rømmer fra umenneskelige levekår (Plan Operativo Amanecer 2003).

Formålet til Amanecer er å forsvare basisrettighetene til barn av begge kjønn som lever i gatene i byen. Målsetningen er å bedre barnas fysiske, intellektuelle, spirituelle og sosiale utvikling med det endelige målet å reintegrere barna i samfunnslivet med økt selvspekt og muligheten til å overleve økonomisk (ibid). Denne målsetningen er hentet nesten ordrett ut fra C.N.N.A, Bolivias egen lovgivning for barn og unge (se tidligere i dette kapitlet).

I følge framdriftsplanen til Amanecer skal de ta seg av barn som er forlatte, foreldreløse og som lider under feilbehandling enten fysisk eller moralsk.

I tillegg til å ta vare på barnet jobbes det med å lokalisere dets familie og for å reintegrere barnet hos sitt biologiske opphav. De driver også en orientering om forelderrollen når det vise seg at de biologiske foreldrene ikke takler dette ansvaret på egenhånd. I andre tilfeller, for at barna skal få oppfylle rettigheten til å vokse opp i en familie, leter man som siste mulighet etter en adopsjonsfamilie. Dette for å hindre langvarig institusjonalisering av barnehjemsbarna.

I denne målsetningen ligger det et moralsk ansvar der Amanecer tar på seg rollen som ”eksperter” som skal veilede foreldre i hva som er det beste for barnet. De tar på seg et ansvar som etter ratifisering av FN konvensjonen er lagt til myndighetene. Fram til 1992 var Salomon Klein ett statlig barnehjem.

Nedenfor vil jeg sitere fra virksomhetsplanen til Salomon Klein, et barnehjem som ble drevet av Amanecer. Som en kan lese var skepsisen til kvaliteten til myndighetenes arbeid med trengende barn, stor.

Mens staten drev barnehjemmet var der en rekke begrensinger. Det var plass til 100 barn der men de hadde lite utstyr og nesten ikke tilgang på vann. Det var kun åtte arbeidere der inkludert daglig leder og kjøkkenpersonell. De hadde ingen medisinsk ekspertise som kunne hjelpe til med å følge opp de ulike behovene for hvert enkelt barn. På dette tidspunktet var barnedødeligheten på Salomon Klein stor, spesielt på grunn av feilernæring og anemi (ibid).

På det psykologiske planet fantes det ingen retningslinjer for hvordan barna skulle komme over traumer de eventuelt hadde opplevd tidlig i livet sitt. På det sosiale planet manglet det en ramme og en kontroll på hvor mange barn som var der på et hvert tidspunkt. Det fantes heller ikke noen mapper på barnas forhistorie (El plan operativo de Salomon Klein 2003).

Jeg viser til dette som et eksempel på hvordan de frivillige organisasjonene ikke stolte på kvaliteten på myndighetenes tjenester.

Som jeg har vist så langt, står myndighetene overfor en enorm utfordring når de skal implementere og gjennomføre lovverket om barn i praksis.

Selv om endringene går sakte, har det skjedd en forbedring i de siste årene i henhold til velferdsutvikling i Bolivia. I tillegg til nedgang i spedbarnsdødelighet er utviklingen i utdannelsessystemet det tydeligste eksemplet på dette.

Utdanning

Selv om Bolivia fremdeles er et av Latin Amerikas fattigste land har det skjedd forbedringer i mange sosiale forhold etter at landet igjen ble en demokratisk republikk.

Landet har tatt et langt skritt framover når det gjelder utvikling av utdanningssystemet.

Bolivia har investert mer enn sine naboland på å minske analfabetisme blant den voksne delen

av befolkningen, dette takket være investeringen i utdannelse som regjeringen gjennomførte etter den nasjonale revolusjonen i 1952 (Klein 2003). Nærmere 90 % av den voksne befolkningen har lese- og skriveferdigheter. 91 % av alle innbyggerne har i følge offentlig statistikk tilgang på grunnskole utdannelse.

Allikevel er det mange som blir ekskludert fra offentlige skolegang som en følge av at de mangler fødselsattest. I Bolivia er det ca 778 000 mennesker som ikke er registrert i folkeregisteret. Av disse mener UNICEF at 62 % er barn og ungdom.

Fødselsregistrering

Det var en godt bevart hemmelighet at Erica, egentlig var Hilda sin datter. Erica var 4 år og bodde største deler av tiden sammen med Hilda i kvinnefengselet i Cochabamba men trodde selv at hun var niesen til Hilda.

Hilda fortalte at hennes datter ble registrert som datteren til hennes søster og mannen hennes rett etter at hun ble født.

Hilda ble gravid utenfor ekteskapet før hun ble fengslet. Det var for det første skamfullt å registrere barnet sitt uten å være gift med faren. I tillegg var kostnadene ved å registrere barnet over dobbelt så store for en enslig mor. Søsteren til Hilda var gift men hadde ikke barn. På den måten fikk hun det etterlengtede barnet, og Hilda slapp både skammen og de økonomiske utgiftene det medførte å registrere barnet som sitt eget.

I ”El Código de el niño, niña y adolescentes” fra 1999, under seksjon D, Barns rettighet til å bli tatt vare på og beskyttet er det stipulert at; *”Alle barn skal offentlig registreres umiddelbart etter fødselen, og bli tildelt et gratis fødselssertifikat”* (oversatt og forkortet).

Dette er et eksempel på hvor vanskelig det har vært for den bolivianske staten å implementere den nye loven for barn og ungdom der barnets rett til identitet også innebærer at de skal ha ett fødselssertifikat som viser deres identitet.

For det første viser det hvordan fødselsregistrering faktisk ikke var en selvfølgelighet for mange. I Bolivia var det ca 778 000 mennesker som ikke var registrert i folkeregisteret i 2003. Av disse mener UNICEF at 62 % er barn og ungdom. På barnehjemmene var det en overrepresentasjon av barn uten fødselssertifikat. Sosialarbeideren på Salomon Klein antok at bare rundt halvparten av barna som var på barnehjemmet var registrerte.

Det at de ikke er registrerte betyr at de ikke har fødselssertifikat eller annen form for dokumentasjon på sin identitet. Dette frarøver disse menneskene de fundamentale rettighetene som borgere. Barna får for eksempel ikke rett til skolegang, de har ikke rett på noen av de offentlige tjenester eller støtteordninger som finnes, og har heller ikke stemmerett (ISS 2006).

Grunnen til at så mange av en populasjon på under 9 millioner mennesker ikke er registrert er først og fremst fordi det framtil 2005 kostet penger å registrere seg som borger.

Fram til 2003 kostet et slikt fødselssertifikat 400 Bolivianos for foreldre som ikke var gift, og 250 Bolivianos for et ektepar. Slike summer utgjør mer en halv månedslønn for de som ikke tjener så godt. For eksempel tjente de ansatte på barnehjemmet omtrent 800 bolivianos i måneden. Hilda, fortalte at hun tjente ca 120 Bolivianos i måneden som barnehage assistent, hun lagde også håndverk for å spe på dette. Som hun selv sa, hadde hun i den situasjonen hun var i, aldri hatt råd til å registrere Erica ved fødselen.

Loven sier at en slik registrering skal skje umiddelbart etter at barnet blir født. I rurale strøk var det vanlig å vente til barnet hadde overlevd spedbarnstadiet fordi det var forbundet en

såpass stor økonomisk belastning å registrere det. Mange barn forble uregistrerte fordi foreldrene ikke hadde råd til det.

En annen vanskelighet som dukket opp i forhold til fødselsregistrering var fravær av en fars figur. Som jeg har vist til i et tidligere kapittel har det vært en økende tendens til at barn fødes utenfor ekteskap. Dette plasserer mødrene i en spesielt sårbar situasjon både økonomisk og sosialt. Fødselssertifikatet var for det første nesten dobbelt så dyrt som for et ektepar. I tillegg var det ingen ærbar situasjon for en kvinne å måtte registrere barnet sitt uten å ha noen mann ved sin side³⁹.

Mens jeg var på feltarbeid i Cochabamba ble loven om fødselsregistrering endret og forenklet. Alle barn født fra og med januar 2002 skulle få gratis fødselssertifikat. Det skulle i tillegg være enklere å registrere barna sine da dette nå kunne gjøres på flere offentlige kontorer i byene.

Dette eksempelet viser hvordan staten har startet å fokusere mer på individets rettigheter som borger i Bolivia. Spesielt har de fattige blitt satt i fokus for en satsing på at de skal oppnå basisrettigheter som retten til en identitet og tilgang på skole og helsetilbud.

Siden det først og fremst var de fattige som tidligere ikke hadde råd til å registrere barna sine, og det er de fattige som forlater barna sine, ser jeg en sammenheng mellom dette og det faktum at det har blitt registrert flere forlatte barn i Cochabamba de siste årene.

³⁹ For en diskusjon om ære og skam knyttet til kjønn, se kapittel to.

Et stort antall av de barna som tidligere ikke var registrert kunne dermed heller ikke taes med i offentlige statistikker. Etter hvert som flere og flere barn ble registrert, og staten fokuserte på disse barna, førte det også til en økning av antallet forlatte barn.

En kan dermed si at ved at staten blir opptatt av barns velferd, og overtar ansvaret for deres ve og vel, samtidig får fokusert på hvor stort problemet egentlig er.

Oppsummering

I dette kapitlet har jeg tatt for meg flere faktorer som påvirker barndom i Bolivia. Landet har i løpet av de siste tiårene ratifisert FN konvensjonen for barns rettigheter, og deretter implementert konvensjonen i landets egen lovgivning for barn og unge, El código del niño, niña y adolescentes. Samtidig som det har ført til en økt fokus på barn og unges velferd fører den ny- liberalistiske økonomien til at de statlige tilbudene til folk blir færre og dårligere. Barn og unge er i fokus i samfunnet på samme tid som de ofte er marginalisert og utestengt fra sosiale arenaer.

Jeg har argumentert for at ved å innføre gratis registrering av alle barn, og gjennom et økt fokus på offentlig statistikk om folks helse og velferd, har de forlatte barna blitt lagt merke til på en annen måte enn tidligere. Det kan være en av hovedgrunnene til at det har vært et økt antall av forlatte barn i Cochabamba fra 80- tallet og fram til 2003 fordi barna ble lagt merke til og registrert.

Det neste kapitlet vil ta for seg hvordan barndom og forlatte barn, som vokser opp på gata eller på et barnehjem i Cochabamba. Jeg vil argumentere for at de må forstås med utgangspunkt i den sosiale konteksten de befinner seg i.

På landsbygda og blant de fattige i byen er det vanlig at barna hjelper til i husholdningen. Det er også nok tid til lek. Foto: privat.

Middagstid på barnehemmet. På Barnehemmet Salomon Klein bodde det i 2003 168 barn i alderen 0-6 år. Foto: privat.

5. Utenfor barndom

Innledning

Dette kapitlet omhandler visjoner og praksis på barnehjemmet Salomon Klein, et halvstatlig barnehjem i Cochabamba.

Jeg vil diskutere hvordan barndom på dette barnehjemmet skiller seg fra både den tradisjonelle oppveksten i Bolivia, og på samme tid fra det som i FN konvensjonen for barns rettigheter betegnes som til det beste for barnet. Jeg vil vise hvordan kontrastene innad i Bolivia gjør at barndom oppleves forskjellig og hvordan barn har ulike roller i ulike kulturelle kontekster. Barndom har også en politisk del. Hvordan et barn opplever sin barndom, hvordan de bor og med hvem, er veldig forskjellig. Allikevel er det noe felles ved barndom fordi den er regulert av lover og praksiser, være seg nasjonale eller internasjonale. Disse fungerer som utjevner for forskjeller innenfor begrepet barndom (James & Prout 1997). Man kan derfor si at med innføringen av et eget lovverk rettet mot barn har man satt en standard for hva barndom bør være. I Bolivia er det imidlertid mange barn som vokser opp uten at deres rettigheter blir ivaretatt.

Dette kapitlet omhandler også en diskusjon om forlatthet. Jeg vil, som Panter-Brick (2000) argumentere for, se på forlatthet i en sosial og kulturell kontekst:

Childhood has been shown to be a social construction that can have no universal validity: There is not one but a variety of historically and culturally specific childhoods. It follows that abandonment must also be seen in a particular historical and cultural context (Panther-Brick 2000:4)

Først vil jeg presentere barnehjemmet Salomon Klein og hvordan det er organisert.

Visjoner og Misjoner på Salomon Klein, ett halvstatlig barnehjem i Cochabamba

Salomon Klein er et barnehjem som drives av Amanecer. Amanecer står for den daglige driften av barnehjemmet, mens staten lønner de ansatte. Barnehjemmet ble grunnlagt 20. august 1976 og er oppkalt etter mannen som donerte starkapitalen for barnehjemmet. Det første året var det et daghjem der mødre kunne plassere barna sine når de var på jobb. I 1977 ble stedet overtatt av staten og ble et hjem for forlatte barn.

I 1991 overtok den frivillige organisasjonen Amanecer den daglige driften av Salomon Klein. Man fikk større antall arbeidere og åpnet også for frivillig arbeid. De lagde et register over barna som kom og gikk for å kunne kontrollere deres bakgrunn.

Mens barna oppholder seg på Salomon Klein er målet å gi dem omsorg og oppfølging slik at de kan få en normal utvikling på de ulike områdene innen helse, ernæring, psykologisk utvikling, uformell og formell læring (Plan Operativo, Salomon Klein 2003).

Barna på Salomon Klein er fra helt nyfødte til seks år gamle. I dag er det i utgangspunktet plass til 120 barn på Salomon Klein. Det er alltid mange flere som bor der. I 2003 da jeg var der, bodde det 168 barn derav 98 gutter og 70 jenter.

Barnehjemmet består av seks saler som er delt inn som følger: nyfødtavdelingen for barn opp til åtte måneder, avdeling null for barn opptil ett og et halvt år, avdeling en for barn opptil to og et halvt år, avdeling tre for barn opptil tre og ett halvt år og avdelingene fire og fem for barn opptil seks år, der de siste to avdelingene var rene gutte- og jente avdelinger.

Totalt er det i dag 22 ”mammaer” og i tillegg 15 andre arbeidere som er ansatte ved Salomon Klein. To jobber på vaskeriet, to på kjøkken, en er vaskedame, fire er sykepleiere, en doktor, en fysioterapeut, en sosialarbeider, en psykolog, en daglig leder og en portner. I tillegg jobbet det til enhver tid mange frivillige på barnehjemmet. Mødrene som jobber ved barnehjemmet, jobber skift. Deres oppgaver er å foreta det daglige stellet av barna. Ledelsen besto i hovedsak av nederlandske kvinner og amerikanske nonner. De eneste mennene som var tilsatt ved barnehjemmet var en barnelege og portneren og en av mine nøkkelinformanter som var den eneste frivillige gutten som jobbet der.

Det er hovedsakelig kvinner med indiansk bakgrunn som arbeider som ”mødre” på Salomon Klein. Direktøren Emma og sosialarbeideren Johanna har det daglige ansvaret for driften. I tillegg finnes det flere utenlandske personer som jobbet der og som har ledende stillinger i organisasjonen. Disse er primært nederlandske hjelpearbeidere som jobber frivillig på permanent basis.

Nonnene fra Amanecer kommer flere ganger innom i løpet av en dag. De blir vist stor respekt både fra de ansatte og barna. Det er de åndelige lederne av hele organisasjonen og passer på at spesielt hygieniske regler blir overholdt.

Bygningen som barnehjemmet er i, ligger vakkert til. Det er innredet med flere mindre saler og ett stort fellesrom der alle de store barna spiser måltidene sine. De ulike salene er delt opp i en sovesal der alle barna sover, og ett leke- og oppholdsrom.

Utearealet er stort og består av lekeapparater og ett svømmebasseng. Her tilbringer barna mye av dagen. Det er derimot svært sjeldent at de beveger seg utenfor dette avgrensede området.

Barna på Salomon Klein var stort sett passet på av mødrene på den salen de tilhørte. En ”mor” kunne ha omsorg for opptil 20 barn på engang.

Oppfølging av barnas fysiske og mentale helse blir foretatt av en privatpraktiserende lege og en psykolog som kommer to ganger i uken.

Et dansk tannlegeteam kommer en gang i året for å sørge for tannhygiene. Jeg var med som oversetter fra dansk til castellano da barna skulle undersøkes. Språk var ofte vanskelig fordi mange som jobbet med det administrative ved barnehjemmet var utenlandske, i tillegg snakket mange av barna som kom til barnehjemmet bare quechua.

Antallet barn som bodde på barnehjemmet endret seg stadig. De barna som ikke ble adoptert bort, eller reintegrert i familien sin, flyttet etter hvert til et av de andre hjemmene som ble drevet av Amanecer. Disse er beskrevet tidligere i denne oppgaven. Videre i dette kapittelet vil jeg diskutere barndom på Salomon Klein. Jeg vil ta utgangspunkt i ett eksempel hentet fra mitt feltarbeid. Syns undersøkelsen som blir brukt i dette eksemplet var utarbeidet i USA, og beregnet på amerikanske barn.

Synsundersøkelse på Sal fire

Jeg fikk i oppgave å bistå en amerikansk sykepleier under en syns undersøkelse blant de eldste barna på Salomon Klein.

I leke rommet til jentene hadde vi forberedt undersøkelsen. På veggen var det tapet opp en stor plakat med ulike figurer i ulike størrelser. Vi hentet ett og ett av barna ut fra førskoletimen til ett eget rom hvor vi skulle gjennomføre syns undersøkelsen.

Barna fikk beskjed om å stille seg bak en strek, dekke til først det ene og så det andre øyet, og fortelle hvilke figurer jeg pekte på. Det var i alt fire figurer: hjerte, hus, trekant og sirkel. På forhånd hadde vi fått utdelt en liste over barnas antatte fødselsdatoer. Videre fulgte vi ett standardisert skjema hvor vi kunne finne ut av hvor godt de burde se i forhold til den aldersgruppen de tilhørte.

Da vi spurte barna om de kunne fortelle hvor gamle de var ble samtlige forvirret og viste nølende fram en, to eller tre fingrer. Ifølge listen vi hadde fått på forhånd var dette barn som skulle være mellom fem og seks år gamle.

Da resultatet av syn undersøkelsen ble klart, viste det seg at barna i gjennomsnitt hadde utviklet synsevne som en treåring. I senere samtaler spurte jeg barna om når de hadde fødselsdag og om de visste hvor gamle de var. Av alle jeg snakket med var det ingen som kunne svare verken på hvor gamle de var eller når de hadde fødselsdag.

Syns undersøkelsen på sal fire gir en peker til at også en barndom på en institusjon, i ett fengsel, eller på gatene, også er en barndom som må tolkes og forstås ut fra sin helt spesielle geografiske og historiske setting. Dagliglivet og rutinene og menneskene de forholder seg til, skiller seg fra andre barns opplevelse av barndom.

Spesielt er det interessant å se på hvordan en slik barndom på samme tid faller utenfor det som er en lokal tradisjonell oppfattelse av en barndom, og en antatt universelle, vestlig ideer om hva en god barndom bør innebære slik den fremstilles i FN konvensjonen for barns rettigheter.

Først og fremst vil jeg knytte dette til et fokus på alder som avgjørende for hvor barnet er i utviklingen. I FN konvensjonen for barns rettigheter blir barn karakterisert som alle under 18 år, dersom ikke en tidligere alder er lovfestet av staten. Siden denne konvensjonen er ratifisert under av alle stater i verden, med unntak av USA og Somalia, ville det være et naturlig utgangspunkt om barn skal karakteriseres som en felles og likebetydende kategori, basert på alder.

Innefor disse tolkningene ligger det premisser som sier at barndom er en universell kategori og at det er universelt å kategorisere menneskers liv i stadier basert på visse standarder som her: alder. Definisjonene av barn og av de ulike barndommer som barn opplever, er sosiale konstruksjoner formet av en rekke av sosiale, historiske og kulturelle faktorer. Å være ett barn

er ingen universell opplevelse som alle har i ett visst antall år av ett liv. Den konstrueres ulikt avhengig av alder, kjønn, etnisk tilhørighet og historisk epoke (Franklin 1995).

Mye av kritikken rettet mot Bolivia fra mottakerland innen internasjonal adopsjon gikk på manglende opplysninger om barnets opphav. Dette var en av grunnene til at adopsjon var stengt fra Bolivia til de fleste adopsjonslandene på den tiden jeg var der.

Blant annet viste barnets alder seg ofte å være feil.⁴⁰ Det hadde også vært flere tilfeller der viktige opplysninger om barnets helsesituasjon var utelatt. Dette viser at alder ikke i samme grad har vært viktig i Bolivia for å forstå utviklingen til et menneske.

Mary Weismantel (2001) beskriver hvordan det hos Laymus indianerne i Potosi, Bolivia er språket og dets utvikling som blir lagt vekt på i barnets sosiale utvikling. Babyen blir et barn når det lærer å snakke. Overgangen fra barndom til ungdom blir på samme måte avhengig av språket. Overgangen blir ikke symbolisert med et ritual men foregår gradvis når barnet behersker språket fullt ut. Sosialisering er således bygget primært på språk og ferdigheter heller enn på biologisk alder (Weismantel 2001).

Fødselsdager ble aldri markert på barnehjemmet og mange av barna hadde heller ingen sikker fødselsdato. Mer enn halvparten av barna hadde ingen fødselssertifikat som kunne identifisere deres alder. Derfor var det vanskelig å med sikkerhet anslå alderen på mange av barna. Som sagt i eksemplet ovenfor var det ingen av barna som kunne svare på hvor gamle de var. Allikevel var barna plassert på saler etter antatt alder, selv om man ikke visste med sikkerhet når de var født.

⁴⁰ Fra rapport fra tilsynsreise til Sør Amerika, SUAK 2003.

En annen faktor ved denne undersøkelsen, rettet inn mot arv og miljø debatten, er hvorvidt undersøkelsen har vist at barn fra ulike kulturer, til og med uten ulik stimulans, har ulike sanseevner. Dette fordi det gjennom generasjoner har blitt utviklet og tilpasset behov til mennesker som tilhører denne kulturen (Panter-Brick 2000). Det er således ikke rart at en undersøkelse rettet mot amerikanske barn ikke fungerte når man brukte den på barn i Bolivia

Barna på Salomon Klein hadde også en mye mer begrenset erfaringsverden enn andre barn i Bolivia. Deres sanseinntrykk begrenset seg i stor grad til det som kunne sanses innenfor gjerdene på barnehjemmet. Det er dermed ikke sikkert at de i like stor grad som andre barn hadde ett forhold til formen til et typisk hus slik vi er vant til å tenke oss det; som en firkant med tak over. Når de fikk se denne figuren svarte de fleste at det var en firkant og ikke ett hus. Det huset de bodde i, som var barnehjemmet, var en stor murbygning i flere etasjer.

Den mest tydelige faktoren som gjør at barna på barnehjemmet har en annerledes barndom er at de vokser opp uten familie. FN konvensjonen vektlegger at barn skal vokse opp innenfor en familie, så sant dette er mulig. I Bolivia var dette først og fremst en idé som tilhørte overklassen og middelklassen. Barnet skulle oppdras av en familie og tilhørte en barndom innenfor, en familie og ett hjem.

Tradisjonelt i Bolivia var det imidlertid ikke så uvanlig at barna vokste opp blant andre enn sine biologiske foreldre. Jeg har tidligere vist til Mary Weismantel eksempel på dette fra hennes studier blant Zumbagua folket i Ecuador. Her var det ikke uvanlig at barn ble oppdratt av andre medlemmer av landsbyen (Weismantel 1995).

Det spesielle ved barnehjemmet var selvfølgelig også antallet barn per ”mamma” og det så å si totale fraværet av menn. Unntaket var Bernardo, som jeg har fortalt om tidligere i oppgaven.

I samfunnet ellers er det også en økende tendens til at mødre oppdrar barna sine alene, faren er fraværende i mange familier. (se kapitel 2, om kjønn).

Det at barna på barnehjemmet ikke forholdt seg til menn, førte til at de i allefall gjennom språket hadde en kjønnsnøytral oppfattelse av voksne. Når vi var ute på tur, eller noen kom på besøk til barnehjemmet, kalte de både kvinner og menn ”tia”, som betyr tante. Bernardo ble også konsekvent omtalt som hunkjønn.

Å avdekke barns behov er den vanligste måten å forholde seg til barn i den vestlige verden (Woodhead 1997). Det gir prioritering til å beskytte og fremme deres psykologiske velferd, i kontrast til tidligere tider og andre samfunns fokus på barnas nytte, deres plikter, heller enn deres behov (Woodhead 1997). I FN konvensjonen er fokuset på barnas rettigheter.

Tradisjonelt i Bolivia har det vært vanlig å fokusere på barnets plikter som en del av familien eller husholdningen. Barnets posisjon i samfunnet varierer også avhengig av hvilken funksjon det har.

Samantha Punch (2001) skriver om hvordan det var vanlig blant hennes informanter i Churquiates at barna hjalp til i husholdningen helt fra de var tre år gamle. Gjennom en sosialiseringssprosess der ansvar sto i fokus lærer barnet opp til selvstendighet og uavhengighet (Punch 2001). Foreldrene ser på det som en selvfølge at barna har forpliktelser fra de er små. Barna ser på sitt bidrag til husholdningen som verdifullt og meningsfylt (ibid).

Hvis barnearbeid trengs i en spesiell produksjonseenhet vil dette kunne definere situasjonen til barnet i denne kulturen og det vi, i vesten, tenker som en typisk aktivitet for barn vil bli lagt liten vekt på. Johnson (1995) skriver om hvordan det i deler av Peru er mange av barna, mellom 6 og 14 år faktisk hovedansvarlige for ett hushold og primær forsørger. Han mener at hvis man skal nekte barna å arbeide vil fattigdommen bli enda større. Han argumenterer for at

barn lever ikke sitt liv i ett sosialt vakuum. Deres voksne slektninger legger til rette for privilegier og plikter barndommen baseres på økonomiske, økologiske, religiøse og andre krysskulturelle faktorer vil være viktige for å oppnå en kulturnøytral definisjon på barndom (Johnson 1995).

Ideen om det avhengige barnet står sentralt i den vestlige tankegangen om en god barndom. På Salomon Klein ble barna beskyttet fra omverdenen. Dette betydde at barna sjeldent var utenfor barnehjemmet. De få gangen jeg tok de med ut var de redde for ting som er vanlige og dagligdagse i gatene. De ble engstelige hver gang de så en hund eller en bil.

En slik barndom ligner mer på den barndommen som er vanlig blant middelklassebefolkningen i Bolivia. En barndom i byen blant middelklasse barn er preget av en barndom innenfor huset. Man kan si at disse barna lever en typisk postmoderne livsstil med skole på dagtid, og organisert fritid. Det er som jeg har vist tidligere, liten kontakt mellom middelklasse barna og de fattige.

Barna som vokser opp i rurale strøk er vant til å være utendørs og ferdes alene. Samantha Punch beskriver hvordan hennes informanter i Chuquiates var ute hele dagen. Hun setter dette i kontrast til livet i byen der utendørs områdene var kontrollerte og begrensede. Mange campesiones som flytter til byen forsetter en livsstil som i første rekke foregår ute. Gatebildene er derfor først og fremst preget av de fattige barna, som deltar i de fleste sosialarenaer som de voksne gjør.

Det er mange aspektet ved livet på barnehjemmet som skiller seg fra det som ellers er vanlig i samfunnet.

Den tydeligste forskjellen på en barndom på ett barnehjem, og en vanlig barndom, er fraværet av en familie som ramme rundt barndommen. Barndom som institusjon gir kun mening hvis

det er i en relasjon til en annen institusjon, her; Voksen. Uten en voksen person blir barnet en ”matter out of place”, en anomali som er vanskelig å forholde seg til (Ennew 1995).

I den neste delen av kapittelet vil jeg ta for meg forlatthet som en sosial konstruksjon.

Forlatte barn

Barna på barnehjemmet er av en eller annen grunn forlatt av sine foreldre. Forestillinger om forlatte barn er mange i en vestlig tankegang. Slike bilder blir brukt som eksempler på menneskers manglende ansvar og moralske verdier (Ennew 1995). Videre vil en slik barndom, der få av kriteriene fra den vestlige ideen av en god barndom blir imøtekommet, ikke bare resultere i att barna faller utenfor samfunnet, men at de faller utenfor kategorien barndom. De blir en slags anomali, de som faller utenfor slektskap, utenfor barndom (Ennew 1995).

Nyankommende på Salomon Klein

En formiddag ble Mary, som jobbet i samme sal som meg, tilkalt hos sosialarbeideren.

Det hadde kommet to små gutter på rundt 3 og 5 år til barnehjemmet samme morgen. De kunne bare snakke quechua, så Mary måtte hjelpe til med å oversette. Jeg ble med for å møte dem. De var blitt etterlatt utenfor SEDEGES⁴¹ sine kontorer i byen. Det var vanligvis dit desperate foreldre kom med barna sine. De fleste nyfødte ble etterlatte i små kurver som kunne vendes rundt, uten at de der inne fikk se hvem som sto utenfor.

SEDEGES sin utsending kunne fortelle om en langvarig tørke i høyladet som førte til dårligere avlinger enn forventet. Som en konsekvens av dette kom flere ”campesinos” enn vanlig ned til byene for å skaffe mat.

⁴¹ Servicio Departamental De Gestión Social

På barnehjemmet kunne vi merke at det var uår på landsbygda. De to små guttene var de første av mange barn som ble plassert på barnehjemmet den nærmeste tiden. I en periode sov det barn i alle kriker og kroker, på madrasser og i barnestoler og de minste måtte deler seng to og to.

Men for å forstå hele bildet av hvorfor det er så mange forlatte barn i Cochabamba er bildet mer komplekst.

Som sagt tidligere er ikke migrasjon fra landsbygda til bygda noe nytt fenomen. Allikevel har jeg i de foregående kapitlene vist hvordan de stadige endringene i Bolivias samfunnsliv skaper nye rom for forlatthet. Faktorer som jeg har beskrevet i det forrige kapitlet knyttet til urbanisering, oppbrudd av tidligere slektskapsfelleskap og fraværet av mannen i husholdet, er alle faktorer som er med på å gjøre situasjonen til de fattige enda vanskeligere. Den raske urbaniseringen har ført til at de fattige barna har blitt mer synlige i samfunnet, fordi de befinner seg i byen. Det viser seg at det er en sammenheng mellom fattigdom og antall barn i urbane strøk.

Jeg har videre vist hvordan innføringen av FN konvensjonen for barns rettigheter, og en generell global trend med fokus på barn, har ført til at barndom står i fokus i den politiske diskursen på en annen måte en tidligere.

I det følgende vil jeg argumentere for at som en følge av implementeringen av en mer vestlig oppfattelse av hva barndom og barn er, har det skjedd en endring i hvordan man forholder seg til barna som faller utenfor det som man i vesten kaller en ”god barndom”, som skal foregå innenfor innen for rammene av ett hjem og innenfor en familie (Ennew 1995). Signe Howell bruker begrepet de-kinning om personer som er utenfor slektskap. Eksempler på dette kan være at man blir kastet ut av slektskaps fellesskap. Som jeg skal vise i det neste kapitlet, følte

mange av kvinnene i fengselet at de ikke lenger hadde noen familie etter at de ble satt i fengselet. Ett annet eksempel på de-kinning er når ett nyfødt barn aldri blir beslektet fordi det blir forlatt av sine nærmeste. Det vil si at mange av barna som kommer til barnehjem er skrellet for slektskap. Howell argumenterer for at de-kinning er det som for eksempel gjør adopsjon mulig (Howell 2006:9).

Det er gjort ulike forsøk på å definere og kategorisere forlatte barn.

UNICEF har valgt ett barnesentrert definisjon. Isteden for bare å se på de som har mistet sine foreldre, kategoriserer de mellom biologisk foreldreløse, der foreldrene er døde, og sosialt foreldreløse der foreldrene har valgt å forlate barna sine.

Panter-Brick (2000) referer til barneinstitusjoner som tar i bruk fire ulike definisjoner av barn under deres omsorg. Foreldreløse, forlatte, uten ledsagelse og nødlidende.

Hun viser til hvordan Tolfee (1995) er kritisk til denne klassifiseringen fordi den refererer både til de som er forlatt av sine foreldre der planene er en permanent atskillelse, og til de som midlertidig er plassert under andres omsorg, der foreldrene planlegger å ta barnet tilbake igjen (Tofee 1995:39, og Panter-Brick 2000:2).

Mer enn halvparten av barna som vokste opp på Salomon Klein var ikke foreldreløse men plassert i institusjoner fordi foreldrene forlot barna sine grunnet fattigdom, eller lignende årsaker, som gjorde at de ikke kunne ta seg av barna sine.

En annen måte å kategorisere barn er i følge Panter-Brick(2000) å klassifisere ut fra hvem som har forlatt barnet. De kan være forlatt av sine foreldre, de kan selv ha valgt å forlate familien, eller de er forlatt av samfunnet eller myndighetene. Styrken i en slik kategorisering

er at den også fordeler ansvar for at barna forlates (Adams 1985, Hewitt 1992:51, Panter-Brick 2000:3).

Det kan se ut som at antallet barn som vokser opp uten familien sin er økende i Cochabamba. I Bolivia anslåes det at det finnes ca. 40 000 barn som er forlatt av sin familie. Cochabamba er det distriktet der det finnes flest forlatte barn i forhold til innbyggerantallet. Ifølge statistikk fra INE bor det 3075 barn til sammen på de ulike institusjonene i Cochabamba. En av årsakene til at det er spesielt mange barn i Cochabamba som er forlatte kan sees i sammenheng med myndighetenes intensive kamp mot narkotika handel. Jeg vil vie det neste kapittelet til en diskusjon rundt dette temaet men vil her kort gjøre rede for min argumentasjon. Tidligere dyrket bøndene i Chapare regionen først og fremst kokablader. Etter at regjeringen lagde restriksjoner og forbud mot å dyrke denne plantet, førte det til at mange bønder mistet sitt viktigste levebrød. Mange av disse migrerte til Cochabamba for å finne annet arbeid og levebrød. Men tendensen til at det ble flere forlatte barn ser ut til å være den samme i hele landet.

Både i SUAK sin rapport fra kontroll og tilsynsreise i 2002, og i virksomhetsplanen til Amanecer fra 2003, ble det ytret en bekymring for at antallet barn som var forlatt eller utsatt for omsorgssvikt, så ut til å være økende i Bolivia. I følge en rapport fra den bolivianske staten til ” the comittee on the Rights of the Child” (CRC) i 2004 finnes det lite offentlig informasjon om forlatte og foreldreløse barn, men myndighetene ytrer at de er bekymret for den samme tendensen, at antallet forlatte barn har økt i de siste årene.

I følge International Reference Center for the Right of Children Deprived of their family er 1,8 % av alle barn i Bolivia forlatt av sine foreldre, ca 2 500 nye barn blir forlatte hvert år.

Tidligere ble barn og oppdragelse førts og fremst sett på som et familieanliggende (Ennew

1995). Politisk ustabilitet har ført til at prosessen med å omforme FN konvensjonen for barns rettigheter til praksis går tregt. Ideen om at forlatte og marginaliserte barn må beskyttes og reddes fra ett liv i fortapelse ved å taes hånd om er relativt ny. I den gjeldet politiske diskursen som omhandler fattige barn er det i første rekke det offentlige som har ansvaret for å finne måter å ta seg av disse barna på. Det vestlige synet på barndom innebærer også en oppfattelse av barnet som hjelpetrengende og som noe som må beskyttes. Gatebarna i Cochabamba er ett eksempel på de som faller helt utenfor kategorien barn. I tillegg til at de vokser opp utenfor en familie, ett hjem og således barndom, er de ”ville” og uregjerlige. Man må beskytte samfunnet mot disse barna samtidig som man ønsker å beskytte barna mot samfunnet (Pilotti 1999). Barna som valgte å bo i gatene hadde selv bestemt seg for å forlate, enten familien sin eller en institusjon de hadde bodd på.

Den vanligste løsningen i Bolivia var å plassere barna på en institusjon. Det finnes ifølge ISS 82 barnehjem i Bolivia. 62,5 % av disse er private, mens 37 % eies av staten. I følge en analyse av 2003 var 16 291 barn og ungdom registrert på barnehjem, hvorav 70 % bodde der permanent (ISS 2006).

C.N.N.A. fokuserer på alle barns rett til å vokse opp og bli oppdratt av sin opprinnelige familie, og at barnet ikke skal separeres fra familien sin, med mindre det ikke forekommer ekstreme situasjoner. Beslutningen om separasjon skal gjøres av en dommer, som først skal søke å finne en substitutt familie for barnet, og det skal bare i spesielle tilfeller brukes institusjon som alternativ plassering for barnet. På tross av dette er det som statistikken viser ett økende antall barn som er separert fra sine foreldre og som vokser opp i institusjoner

17 000 barn i Bolivia bodde i ulike institusjoner for barn som var forlatte eller foreldreløse. Lignende statistikk fra 1992 viser at det på dette tidspunktet var 8 500 barn som bodde på institusjoner. Disse tallene tyder på at antallet barn som vokser opp på institusjoner er økende.

Det statlige velferdssystemet har vokst fram uten at ressursene har vært gode nok til å følge opp barnet. Institusjonalisering ble dermed alternativet i mangel på andre og bedre løsninger som adopsjon, fosterhjem og lignende. Jeg vil derfor argumentere for en teori om at antallet barn som ble forlatt kanskje var uendret, men at et økt fokus på disse barna i den offentlige diskursen gjorde at man i økende grad ønsket å få de bort fra gatene og inn på institusjoner. Familieformer som et verk av lover, inkludert lover som gir folk rom til å velge. Innenlandske reguleringer om plassering av barn sier noe om hva nasjonalstater gjør med fattigdom og hvordan de ser på rase og også synet på hva det vil si å være foreldre (Leivsen 2005).

Innføring av nye lovverk og ett sterkere velferdssamfunn fører til institusjonalisering av barna. Barna skal vokse opp innenfor en familie, allerhelst, men de skal i alle fall beskyttes, og ikke vokse opp på gata.

Selv om loven sier at det er en domstol som skal avgjøre om ett barn skal separeres fra foreldrene, viser det seg at kun 15 % av barna på institusjoner er plassert der etter en avgjørelse fra en domstol (ISS 2006). De fleste plasseringene skjer etter en administrativ avgjørelse fra ett velferdsorgan. På grunn av dette er de fleste av barna som plasseres i institusjoner plassert der uten noen form for plan om reintegrering til familien sin senere og kontakten med familien til barna er ofte minimal (ibid).

I den folkelige sektoren i mange Latin Amerikanske land har det vært vanlig at foreldre som av ulike grunner ikke kunne ta seg av barna sine har overlatt omsorgen for disse til slekt eller naboer⁴².

Jeg har tidligere i oppgaven vist hvordan det i landsbygda i Bolivia var vanlig at barn ble oppdradd av andre enn sine biologiske foreldre. Barndom utenfor vesten skiller seg ofte fra den vestlige modellen på flere måter. Den første er knyttet til hjemmet og viktigheten av å oppdras av sine foreldre. Det vanligste er faktisk at barn oppdras i perioder av livet utenfor hjemmet (Small 2001).

Claudia Fonseca forteller hvordan tidligere uformelle fosterforhold, ”child circualtion” ble mindre vanlig i Brasil ved innføringen av internasjonale konvensjoner om barns rettigheter og Haag konvensjonen om internasjonal adopsjon. Den første konvensjonen kan sies å ha brakt med seg en overføring av ansvaret for de fattige barna fra familien til staten. Dette har igjen ført til et økt fokus fra statens side på å skape alternative hjem til barna i form av institusjoner. Det har blitt fokusert mye på adopsjon som alternativ til ”child circulation” (Fonseca 2006⁴³).

Jeg mener man kan argumentere for at den samme tendensen kan sees i Bolivia.

Den Bolivianske staten har i henhold til loven jobbet for å plassere barn som trenger omsorg i midlertidige fosterfamilier med det endelige målet å gjenforene barna med familien sin ved anledning. Det fantes i 2003 liten dokumentasjon på praksisen med fosterfamilier i landet. Dette støttes opp av rapporten fra CRC der de også uttrykker den samme mangelen på dokumentasjon på om ett offentlig system av fosterhjems plasseringer.

⁴² Se kapitel to for en diskusjon om Compadrazco.

⁴³ Fra forelesning på instituttseminar 2006, ”Child Cirucaltion in Contemporary Brazil”. Claudia Fonseca.

Historisk har forlatte og neglisjerte barn blitt fanget opp av velferdsprogrammer, ett system bestående av ett lovverk, spesielle domstoler og en statlig sektor som overvåker det nasjonale nettverket av institusjoner som jobber med velferdssaker, inkludert de som er private.

Det er tilslutt viktig å ta med her att svært mange av barna som bodde på gatene selv hadde valgt å stikke av gårde hjemmefra, dette kan være ett eksempel på ”child agency”, situasjoner der svært unge barn tar aktive valg i forhold til sine egne omsorgssituasjoner i situasjoner som er prekære(Esben Leivsen 2005).

Oppsummering:

Jeg har i dette kapitlet vist hvordan en barndom på Salomon Klein skiller seg fra både den tradisjonelle oppveksten i Bolivia, og på samme tid fra det som i FN konvensjonen for barns rettigheter betegnes som til det beste for barnet.

Jeg har forsøkt å vise hvordan ”barndom” har blitt endret og at oppfattelsen av barn som hjelpeløse og omsorgstrengende blir framtrede.

Statistikk fra Bolivia viser at det stadig er mange barn som blir forlatt i Bolivia, og at antallet barn på institusjoner er økende. Jeg vil hevde at med en økt fokus på at en barndom skal foregå innenfor et hjem, og at barn trenger beskyttelse, har det også ført med seg at flere barn blir plassert på institusjoner.

Det er gjort mange forsøk på å kategorisere forlatte barn. Panter- Brick (2000) viser til en definisjon med utgangspunkt i hvem som forlater barna, barn som forlates av sine foreldre, barn som selv velger å forlate, og barn som er forlatt av samfunnet og myndighetene(Adams 1985, Hewitt 1992 s.51, Panter-Brick 2000 s.3). I et slikt perspektiv fordeler man også det

moralske ansvaret for at barna blir forlatt. I det neste kapitlet vil argumentere for at også barna i fengslet kan sees på som forlatte. De kan sies så være forlatt eller oversett av myndighetene.

6. Barn av “1008 loven”.

”El que ha perdido su libertad en Bolivia, pierde tambien el derecho a vivir como un ser humano”

” Den som har blitt fratatt friheten sin i Bolivia, mister også retten til å leve som et menneske” (innsatt i kvinnefengselet)

I dette kapitlet vil jeg beskrive hvordan en lov som ble innført under sterkt press fra omverdenen, og som skulle føre til nedgang i narkotikatrafikken, også har rammet mange av de allerede marginaliserte og fattige i samfunnet, først og fremst kvinner og barn. Jeg vil vise hvordan narkotikaloven, som går under navnet ”La ley 1008”, står i opposisjon til konvensjonen for barns rettigheter som ble vedtatt i Bolivia i 1999. Begge disse lovene ble vedtatt under press eller påvirkning fra omverdenen og jeg vil bruke dette eksempelet for å vise en situasjon som har skapt mye hodebry for den bolivianske regjeringen. Det faktum at en lov som skulle få ned kriminaliteten, fører til at mange uskyldige blir satt i fengsel bryter med menneskerettigheter. Enda tydeligere blir bildet når loven også rammer barn. Som et resultat av håndhevelsen av denne loven, vokser mange barn i Cochabamba opp innenfor murene i et fengsel.

Først vil jeg presentere to empiriske eksempler som illustrerer situasjonen til to av kvinnene i fengselet. Jeg vil deretter presentere den sosiale organiseringen og de psykiske og sosiale forholdene som finnes i fengselet. Dette gir et innblikk i mine informanternes liv. Deretter vil jeg gjøre rede for loven ”la ley 1008” og konsekvensene håndhevelsen av denne loven har hatt for mange kvinner og barn.

Ellis historie

Elli er 24 år og har to barn som begge bor i fengselet sammen med henne. En dag skulle hun ta en trufi til hjemme i Villa Tunari der hun bodde. Taxi systemet i Bolivia fungerer som busser i Norge, slik at du reiser sammen med fremmede.

Trufien Elli satt i ble stoppet av narkotikaspanere. De fant kokain i sekken til en av passasjerene. Alle i taxien ble arrestert og fraktet til fengselet i byen. Elli forteller selv at hun verken har dyrket eller prøvd kokain i hele sitt liv.

Hun er gift, men etter at hun ble satt i fengsel har hun ikke hørt noe fra mannen sin. Hun har eneansvar for de to barna på 5 og 8 år. Familien hennes vet heller ikke at hun sitter i fengsel. Hun har ikke hatt kontakt med dem siden hun ble arrestert for tre år siden. Elli syntes det er bedre at familien tror hun og barna er døde enn at de fikk oppleve skammen over at et familiemedlem satt i fengsel. Uten penger har hun ikke råd til å betale advokat. Hun venter på å få saken sin prøvet for en domstol, men køen for å få en av de statssubsidierte advokatene er lang. Familien tror at hun fremdeles bor i Chapari med mannen sin.

Jose var 4 år når de kom til fengselet. Han har forandret seg og blitt stille og tiltaksløs. Han savner faren sin, som aldri har besøkt dem. Han spør hver dag etter faren sin, forteller Elli. Jose forstår heller ikke hvorfor han ikke kan gå ut og inn når han vil. Jose går på vanlig skole, han blir mye mobbet fordi han bor i fengselet. Elli må diskutere mye med barna fordi de blir frustrerte over at faren deres ikke er der.

Hildas historie

Hilda er 28 år og er en annen av de innsatte i kvinnefengselet. Der har hun vært i fire år uten at hun enda har fått saken sin opp for en domstol.

Hilda fortalte at hun for fire år siden jobbet på busstasjonen som billettselger. Hun innledet etter hvert et forhold til sjefen sin, som en dag gav henne en bag som en venn av han skulle hente i huset hennes dagen etterpå.

Samme kveld kom politiet og banket på døren. I bagen fantes det 1 kg kokain. I følge loven blir man automatisk satt i fengsel med strafferamme på 8 år for besittelse av kokain. Siden Hilda bodde med moren sin ble også hun satt inn. Hildas sjef og kjæreste ble også tatt men betalte kausjon for seg selv, og forsvant.

Slike historier florerte både i fengselet og på folkemunne generelt i Cochabamba. Passasjerer på en buss som ble fengslet fordi andres bag sto under deres stol, drosjesjåfører som ble fengslet fordi en av passasjerene deres fraktet narkotika, rassistar i hjem der de påsto de hadde for mye sukker til at det kun skulle brukes til vanlig husholdning.

Mange av de som har blitt fengslet har blitt det fordi de fraktet karossen. Dette er en av ingrediensene som omdanner kokablader til kokain. ”*Politiet er så korrupt her*”, sier Susanne, en informant, ”*at det kan like gjerne være bensin til bilen din du bærer når du blir fengslet*”.

Disse eksemplene viser bakgrunnen for at antallet kvinner i fengslene i Cochabamba har økt betraktelig fra siste halvdel av det forrige tiåret. De viser også hvordan narkotikalovent ofte rammer de allerede svake og marginaliserte i samfunnet, de som mangler økonomi og sosialt nettverk til å hjelpe dem ut av situasjonen. Jeg kan ikke garantere for at historiene som ble meg fortalt er sanne, men både de innsatte og de frivillige organisasjonene som jobbet for de

innsatte i kvinnefengselet var alle enige om at det sitter mange uskyldige kvinner og menn i fengslene i Cochabamba. Sammen med de bor det mange barn og de er de mest uskyldige ofrene for myndighetenes kamp mot narkotika

Sosial organisering på St. Sebastian

Kvinnefengselet i Cochabamba er et fire etasjer høyt hus, med en åpen plass i midten. En vanlig celle er ca fire kvadratmeter. I hver celle bor det minst to innsatte med barn. Mange sover på bakken om natten. Til sammen i hele bygget er det tre toaletter og to dusjer for alle kvinner og barn. Fellesområdet som er på bakkenivå blir brukt til matlagning og klesvask. De innsatte får 1,5 Bolivianos⁴⁴ om dagen mens de sitter inne. Av dette må de betale mat, sin egen celle og alle andre nødvendigheter. Nesten alle kvinnene jeg snakket med måtte finne måter å tjene penger på mens de satt inne i fengselet. Noen få hadde familie som kunne betale for dem.

De innsatte valgte hvert år en ”delgada”, en representant som står mellom politi og fangene. Fangene selv velger ut denne representanten. Når kvinnene kommer til fengselet betaler de penger til ”la delgada” som legges i en pott som skal brukes av alle. Mat blir handlet inn utenfra, og de fleste deler med hverandre. Men det er alltid noen som heller vil slå ut maten enn å dele med andre, forteller La delgada.

På slutten av 80-tallet kom det i gjennomsnitt et dusin nye innsatte til kvinnefengselet i Cochabamba hvert år. Mot slutten av 1990 tallet var det nærmere 100 nye innsatte hvert år ifølge en rapport fra La Red Andina de Informacion

⁴⁴ Bolivianos er myntenheten i Bolivia. En bolivianos var like mye verdt som en norsk krone i 2003.

88,5 % av alle kvinnene i St.Sebastian kvinnefengsel satt inne for la ley 1008. (Red Andina de Informacion).

I takt med at antallet innsatte vokste, vokste også antallet av barn som satt i fengsel. 300 barn hadde i 2003 et av fengslene i San Sebastian som sitt eneste hjem. På begynnelsen av 80-tallet var ikke problemet med barn i fengslene stort, omtrent 50 barn bodde i fengslene sammen med foreldrene. I begynnelsen av dette århundre bodde nærmere 2000 barn i fengslene rundt i Bolivia.

I undersøkelsen jeg gjorde blant 20 av kvinnene i fengselet, bodde åtte barn der permanent, mens åtte av de spurte hadde barn som bodde deler av tiden sammen med moren.

Helsesituasjonen til barna i fengselet er alarmerende i følge en undersøkelse utført av Red Andina de Informacion. Dårlig ventilasjon og lite luft fører til sykdommer som tuberkulose og lungesykdommer, sopp og midd infeksjoner. De fleste av barna var plaget av skabb og lus og måtte jevnlig barbere av seg alt håret. Dette fordi luftkvaliteten inne i fengslene var så dårlig.

De innsatte hadde tilgang på lege to ganger i uka gjennom ”El director de penitenciarías supervista la provision de cuidados médicos en las cárceles.”, et statlig helseprogram.

Kvinner som blir gravide innenfor murene får hjelp av ”Centro de salud pública”, som holder til i kvinnefengselet.

Foreldrene mente barna ble mer aggressive og utagerende av å bo i fengselet. ” *Barnet mitt er mer fanget enn det jeg er* ” (informant i kvinnefengselet). På grunn av redsel for hva barnet skal oppleve uten tilsyn, er barna ofte overlatt til seg selv inne på de små cellene.

Det er lite barnevennlig i fengslene. Vold og seksuelt misbruk forekommer ofte, og også vold mellom barn er mer utbredt enn ellers i følge ”La Delgada”.

Direktøren for kvinnefengselet kunne fortelle om et statlig program, ONHS, mot vold, som hadde som målsetning å redusere volden blant de innsatte i kvinnefengselet. Kvinnene skal læres og oppdras mens de er i fengselet. Det finnes kurstilbud for å lære for eksempel å lese og skrive.

I kvinnefengselet er det mer enn 50 % av barna i skolealder som ikke går på skolen. Dette nummeret er spesielt høyt i kvinnefengselet fordi kvinnene som selv sitter inne mangler personer som kan følge barna fra fengselet og til immatrikuleringen ved skolen.

Immatrikuleringen koster i tillegg penger.

Videre krever skolen med innskrivingen at man har med seg barnets fødselssertifikat. Som jeg har beskrevet tidligere i denne teksten er det svært mange blant de fattige i Bolivia, spesielt fra rurale områder, som aldri har registrert barnet sitt grunnet pengemangel.

Denne situasjonen hadde begynt å forbedres i 2003. ”Gjennom myndighetene og SEDEGES var det satt i gang ett program som både betalte skolegang og innskrivingen for barna. Det fantes også private skoler blant annet drevet av Amanecer, der barn som ikke hadde fødselssertifikat kunne få skolegang.

Ett annet problem i følge kvinnene er at barna som går på skolen ofte får en dårligere skolegang pga. at det kan være vanskelig for foreldrene å følge opp skolegangen. I tillegg trengs barna til å hjelpe sine foreldre i daglige innkjøp og gjøremål. Barna i kvinnefengselet fungerte som foreldrenes kontakt med omverdenen. De gikk ærend, hentet medisiner og samlet informasjon til sine mødre.

Det er også mye skamfølelse knyttet til manglende ressurser hos foreldrene, noe som fører til at de ofte holder barna hjemme fra skolen. ” *Noen ganger kan jeg ikke sende barna på skolen fordi de ikke har rene klær å ta på seg*”, fortalte Elli en av mine informanter.

Det fantes flere frivillige organisasjoner som var involvert i barnas utdanning⁴⁵. Det fantes en ordning der barna ble hentet i buss og kjørt til skolen hver dag, og deretter hentet etter endt skoledag. Mange av barna som fikk skolegang slet med å få det til da foreldrene deres hadde lite kapasitet til å følge opp barna. Av de kvinnene jeg intervjuet var nærmere 30 % analfabeter og mange av dem har aldri gått på skolen selv. I tillegg er det flere av de som sitter i fengselet, både kvinner og barn, som bare snakker quechua, mens undervisningen på skolen foregår på spansk.

Det kan også være vanskelig å motivere foreldrene til å følge opp barna i følge en representant for INDIJEP⁴⁶. De selv har aldri blitt introdusert for fordelene med å studere selv. Som en av mine informanter sa: *"For å kunne dyrke jorda på en god måte, må du være ute på jordene, ikke på skolen."*

Mange av barna jeg ble kjent med ville ikke gå på skolen fordi de ble ertet av de andre elevene for at de bodde i fengselet. Alle disse faktorene var med på å gjøre at barna i fengselet hadde dårligere tilgang på utdanning selv om det var mange organisasjoner som arbeidet med å bedre disse forholdene.

For de yngre barna fantes det daghjem. Et av daghjemmene var inne i kvinnefengselet. Det var ved dette daghjemmet jeg tilbrakte mye tid. Barnehage tantene var selv innsatte i fengselet men fikk på grunn av god oppførsel jobbe der. Betalingen fikk de av INDIJEP, organisasjonen som hadde ansvaret for barnehagen.

⁴⁵ Se kapitel tre

⁴⁶ Frivillig organisasjon som jobbet med å bedre levekårene for kvinner og barn i fengslene i Cochabamba.

Barna fra de andre fengslene ble hver morgen hentet i drosje av en av de frivillige som også jobbet i barnehagen. Det fantes også andre barnehage tilbud for barna utenfor fengselet, drevet av andre frivillige organisasjoner.

Kvinnene uttrykte bekymring for hva som skjer med barna når de var for eksempel på skolen eller i barnehage utenfor. En av redslene gikk på at noen skulle ta barna fra dem om de ikke beskytter dem. En innsatt kunne fortelle at bussen hadde glemt hennes fem år gamle datter etter barnehagen. Hun skjønnte etter hvert at noe var galt men hadde ingen kontroll over hva som foregikk på utsiden. Til slutt fikk hun hjelp til å finne igjen barnet sitt. ” *Jeg var sikker på at noen hadde tatt henne med til et barnehjem og at jeg aldri ville se henne igjen*”, fortalte moren.

Dette bringer meg over på den viktigste grunnen til at barna sitter i fengsel med foreldrene sine. De fleste mangler andre alternativer som at barna kan vokse opp hos andre slektninger eller bekjente.

Hovedårsakene til at barna blir boende med foreldrene sine i fengselet kan man finne i den bolivianske mentaliteten, og i den livssituasjonen de fleste av de innsatte befinner seg i, i følge Red Andina de Informasion (1997).

De fleste kvinnene jeg snakket med vektla den sterke familiefølelsen som kjennetegner bolivianere som en hovedforklaring på at de foretrakk at barna bodde sammen med de i fengselet. De understreket at barnet alltid hadde det best sammen med moren, uansett hvilken livssituasjon hun befant seg i.

I følge fengselsdirektøren og representanter for de frivillige organisasjonene som jobbet i fengslene var den viktigste grunnen av økonomiske årsaker. Familier der faren blir satt i fengsel har ikke råd til at barna og kona lever utenfor fengselet, da mannen i familien var

hovedforsørger. I kvinnefengselet hadde nesten ingen av de innsatte lenger kontakt med faren til barna sine. Av de 20 jeg spurte, var det bare fem som fremdeles hadde jevnlig kontakt med faren til barna.(jf spørreundersøkelsen). I tillegg var det mange av kvinnene som hadde brutt med familien sin da de ble satt i fengsel. De fleste oppgav skam som den viktigste årsaken til at familien ikke skulle vite hvor de var. Alternativet for disse kvinnene var å sende barna på en institusjon.

Politiet som jobber i fengselet gjør det de kan for at barna skal plasseres på en institusjon mens foreldrene sitter inne. De mener det er et sted med bedre omgivelser for at barna skal få en bedre oppvekst. Foreldrene protesterer og går til drastiske handlinger for å hindre at barna blir tatt fra dem.

”Foreldrene lever i redsel for at barna skal taes fra dem, når de er på skolen eller i barnehagen tror jeg at noen har tatt dem med til ett barnehjem og sier de er foreldreløse. Jeg er redd jeg aldri vil se de igjen. En dag kom ikke datteren min tilbake etter skolen. De som kjørte bussen kunne ikke fortelle meg hvor hun var. Da var jeg sikker på at noen hadde tatt henne fra meg.” (innsatt i kvinnefengselet)

De snakket generelt mye om å bli fratatt barna sine som noe av det de fryktet mest. Deres situasjon som enslige mødre, i fengsel, der mange hadde brutt med sin familie, var ekstremt sårbar. Alternativet for de fleste av disse barna vil være at de havnet i en institusjon. For kvinnene var dette ensbetydende med at de ville miste barna sine for alltid. Både menneskerettighetsorganisasjoner og mødrene selv var enige i at det beste for barnet var å bo med moren heller enn på institusjon, ”det er alltid best å bo sammen med mor”, gjentok alle. Barna ønsker i de fleste tilfeller å være sammen med sine foreldre og mødrene vil ha barna hos seg.

”Barna skal ha muligheter til å være utenfor fengselet men det viktigste er at man finner permanente løsninger der barna og foreldrene kan bo sammen.” (Susanne INDIJEP)

Å vokse opp i kvinnefengselet fører til mange begrensninger for barna og de mangler mange av de grunnleggende menneskerettighetene som er nedtegnet i FN konvensjonen for barns rettigheter. Den viktigste er knyttet til retten til å vokse opp i frihet. Selv om barna vokser opp sammen med sine foreldre kan det sies at de også representerer en form for forlatthet.

Catherine Panter-Brick viser at forlatthet også kan forstås som forlatt av myndighetene eller av samfunnet (Adams 1985 og Hewitt 1992 i Panter-Brick 2000). I et slikt perspektiv referer man ikke bare til årsaken til at barn blir forlatt, men man forsøker å peke på hvem som har ansvaret for at barna er forlatt. I et slikt perspektiv vil både det materielle og det moralske aspektet ved forlatthet tydeliggjøres (Panter-Brick 2000:3).

Årsaken til at så mange barn vokser opp i fengsel i Cochabamba kan en finne i myndighetenes satsing på å få bukt med den illegale narkotikahandelen som har foregått i Bolivia. Jeg vil først presentere bakgrunnen for denne politiske satsningen.

Kokainproduksjon og kampen mot narkotika

Kokabusken er hellig for indianerne i Bolivia. Den er en mineralrik medisinsk plante som benyttes til bedøvelse og smertelindring. Den blir også brukt i alt fra mat, te, tyggegummi og såpe. Tygging av kokablader brukes både til nytelse, men også for å bekjempe høydeplager og tretthet.

Denne planten er imidlertid også hovedingrediensen i framstillingen av det narkotiske stoffet kokain. Internasjonalt bli derfor kokabladene regnet som ett narkotisk stoff. Dette gjør at de ikke kan eksportere produkter som inneholder koka. Illegal eksport av kokain har derimot

vært stor. Før den intensive kampen mot narkotika satte inn på 90-tallet var Bolivia verdens tredje største kokaprodusenten.

Chapare regionen som ligger nord for Cochabamba by er kjent for alle som ”kokaland”. På grunn av det gunstige klimaet dyrkes kokablader i stor utstrekning. Framstilling av kokain utgjorde på 90-tallet omtrent 50 % av verdiene i den offisielle økonomien i Cochabamba regionen.

På 1990 tallet satset regjeringen stort på at kokabøndene skulle starte med produksjon av andre produkter som ananas eller bananer. Kokabøndene ble lovet markedstilgang og støtte, noe som aldri ble gjennomført. I tillegg er det så å si umulig å tjene like mye penger på frukt som på kokabladet. Transport, som til alle tider har bydd på problemer i landet, var så kostbart at produsentene ikke tjente noe på produktene sine. Dette forsøket endte med at de fleste gikk tilbake til dyrking av kokablader.

Skyldig inntil det motsatte er bevist

”De med nok ressurser har stort sett muligheten til å betale seg ut av det, enten ved at de har gode forsvarsadvokater eller fordi de betaler politiet under bordet” (Susanne, INDIJEP)

“ Hvis du er fattig, en campesino, uten noen utenfor som ordner opp for deg, blir du glemt.”
(innsatt i kvinnefengselet)

I 1997 satt den bolivianske regjeringen, med finansiering fra USA, i gang den hardeste kokautryddingsplanen i Latin-Amerika, *Plan Dignidad*, som tok sikte på å utrydde all den ulovlige kokaen med makt. Tusenvis av soldater ble sendt til Chapari for å finne og utrydde kokabuskene. Det var også nå at loven fra 1988, la ley 1008, for alvor ble håndhevet.

Denne loven retter seg mot narkotikasmuglere og kreve strengere straffer for de som på en eller annen måte er involvert i narkotikatrafikk. Målet med loven er å eliminere narkotikahandel ved å stoppe den ved fødselen. En av de opprinnelige artiklene i loven gav de som håndhever loven lov til å fengsle mistenkte i perioden fram til de skulle stilles for retten. Det er spesielt denne artikkelen som har vært gjenstand for kritikk.

”La ley 1008” ble vedtatt under sterkt press fra omverdenen. Spesielt USA la sterkt press på Bolivia og ryktene verserte, i følge informanter, om at 50 % av U-hjelpen fra USA ble holdt tilbake inntil loven var gjennomført.

”Uavhengig av den rollen USA spilte i utformingen av loven er det USA som helt klart hovedfinansierer implementeringen av den. Det gis spesielle lønnsbonuser som er betalt av USA til narkotika spanerne, de blir omtalt som ”Made in USA” (Jim Schulz, journalist).

Suksessen i kampen mot narkotika måles i kvantitative termer. Derfor ivrer organisasjoner og andre etter å angi mulige narkotikaforbrytere.

Flere menneskerettsorganisasjoner har kritisert denne loven blant annet fordi den sier at de tiltalte må sitte i varetekt, i fengselet, helt til saken kommer opp for en domstol. Ifølge Elisabeth , fra menneskerettighetsorganisasjonen “ Defensa de niños y niñas Internacional.”, er dette noe som kan ta flere år.

Mer enn tusen av de innsatte i fengslene i Cochabamba har aldri hatt muligheten til å forsvare seg selv for en domstol. *”Loven gjør det mulig at politiet får oppgaven til å bestemme hvem som er skyldige, noe som vanligvis er dommeres oppgave ”* (Elisabeth, informant). Mer enn halvparten av de innsatte i fengslene i Cochabamba var fengslet under la ley 1008. 18 av de 20 jeg spurte satt inne for ley 1008, av dem har 11 ikke hatt rettssak eller dom. Senere har det blitt vedtatt en ny lov, ”El código de Procedimiento Penal” der det er blitt bestemt at de som ikke har hatt noen sak oppe for domstol ikke kan settes i fengsel, de skal først bli prøvet for en

domstol. I 2003 var denne loven fremdeles ikke gjennomført og de fleste jeg snakket med hadde enda ikke hatt noen rettssak.

Inntekt av kokaproduksjon på landsbasis har gått drastisk ned etter at kampen mot kokaproduksjon startet. Så langt kan man si at kampen har vært en suksess. Loven har imidlertid ført til at mange uskyldige blir satt i fengsel uten at de har fått prøvet saken sin for en domstol. Som et resultat av dette har også mange barn et fengsel som sin eneste bopel, slik jeg viste i begynnelsen av dette kapitlet.

Det viser seg at innføringen av en lov som skulle bekjempe narkotikahandel har gjort at myndighetene ikke klarer å gjennomføre bestemmelsene i lovverket rettet mot barn og unge.

I den neste seksjonen vil jeg vise hvordan myndighetene har forsøkt å løse situasjonen med barna i fengselet uten å lykkes.

Hasta las ultimas consecuencias

En dag jeg kom til fengselet var det en merkbart dårlig stemning der. De triste nyhetene som preget nyhetsbildet om morgenen den dagen skapte uro og forferdelse blant kvinnene på St. Sebastian. I fengselet i Arocagua, tilhørende en av forstedene til Cochabamba, var et barn blitt mishandlet og drept inne i fengselet.

Først fikk faren skylden men senere viste det seg at det var en annen innsatt som trolig hadde gjort ugjerningen. Diskusjonen gikk høylydt bland kvinnene. Dette var en situasjon som mange av de fryktet.

I tillegg til at det var uendelig trist at barnet døde, skapte nyheten i tillegg frykt for at politikere nok en gang skal handle slik som forrige gang det var en lignende hendelse, i La Paz. Denne hendelsen var nemlig forløperen til at det ble foretatt en beslutning fra om at alle barna skulle flyttes ut av fengslene. *”Regjeringen vil alltid kaste ballen gjennom der det er enklest og den enkleste løsningen når det skjer ubehagelige ting med barn i*

fengslene, er å kvitte seg med barna”, sier Elisabeth fra organisasjonen ”Defensa de niños y niñas internacional”⁴⁷

Scheper-Huges mener at sosiopolitiske interesser er en faktor som fører til at man kan definere forlatte barn som neglisjerte av samfunnet (Panter-Brick 2000).

I dette eksempelet sto myndighetene overfor motstridende interesser fordi de ved å håndheve en lov (la ley1008) også måtte bryte en annen (El codigo del niño, niña y adolescentes). I stede for å forsøke å finne en permanent løsning med problemene knyttet til barn i fengslene, valgte de det som så ut som den enkleste løsningen, å fjerne barna.

Etter kort tid viste det seg at problemet bare var flyttet og at situasjonen ble enda verre. Barna hadde ingen steder å gjøre av seg og ble boende på gata, eller de bodde sammen med en far som var på jobb hele dagen og overlot barna til seg selv. Etter kort tid ble det bestemt at barna skulle få flytte inn igjen i fengselet, uten at man av den grunn gjorde noen endringer i lovverket.

Etter dette feilslåtte forsøket på å løse problemet med barn som bor i fengslene, ble det øvet sterkt press på den bolivianske regjeringen fra flere menneskerettighetsorganisasjoner. Som jeg har vist tidligere har disse organisasjonene spilt en viktig rolle i å sikre bedre levekår for barn i Bolivia. Dette førte etter hvert til at den nasjonale loven ble justert.

Gjennom ”El codigo de el niño, niña y adolencentes⁴⁸” ble det først lovfestet at barn ikke skulle bo i fengselet sammen med sine foreldre. Etter press fra menneskerettighetsorganisasjoner og den feilslåtte strategien med å sende barna ut av fengselet, åpnet man opp for at det var lovlig, under spesielle omstendigheter, at barna kunne bli boende i fengselet sammen med moren.

C.N.N.A sier i artikkel 30 (foreldre som er fratatt friheten) at;

⁴⁷ Internasjonalt forsvar av barn og unge.

Når begge foreldrene sitter i fengsel, og man har forsikret seg om at barna ikke har utvidet familie i nærheten, eller at disse ikke har mulighet til å ha omsorgen for barna, aksepterer man at barn under seks år, kan bo sammen med sine mødre. (forkortet og oversatt versjon).

Selv om loven nå gjør at det er lovlig at barna bor i fengselet gjør ikke dette at situasjonen til barna og mødrene deres som bor der er blitt bedre.

”1008” loven står i grell kontrast både til boliviansk grunnlov og FN konvensjonen for menneskerettigheter. Mange av de som sitter i kvinnefengselet er uskyldige ofre for noen med mer ressurser, og som kan betale seg ut av situasjonen. I tillegg blir barna uskyldige ofre i en kamp om penger og makt.

De innsatte er ikke passive tilskuere til hva de selv blir utsatt for. Mange har forsøkt å gjøre opprør mot det urettferdige regimet. Dette er ett eksempel på hvordan kvinnene i en ekstrem situasjon, innenfor svært begrensede sosiale rammer, allikevel forsøker å gjøre noe med sin egen situasjon. Dette kan således sees på som en form for ”agency” kan både være autoritet til å handle eller en form for avmakt (Arce & Long 1992).

Jeg ble fortalt om hendelser fra 1999 da innsatte kvinner sydde munnene sine igjen med nål og tråd for å gjennomføre en sultestreik i protest mot manglende rettferdighet. Andre hadde korsfestet seg selv til balkongene inne i fengselet.

De fleste av de som sitter i fengselet har aldri hatt saken sin oppe for en domstol. Kravet i 1999 var å frigi de som ikke hadde fått noen rettssak, og en forbedring av forholdene inne i fengselet.

⁴⁸ Heretter C.N.N.A

I 2003 var det gjort lite med situasjonen og de fleste kvinnene hadde ikke hatt saken sin opppe for noen domstol. ” *Regjeringen gjennomfører aldri det den sier den skal* ” (informant i kvinnefengselet).

Og selv om man etter hvert gjennomfører at alle de som ikke har hatt saken sin opp for en domstol slipper ut av fengselet, er skaden på mange måter allerede skjedd. Som jeg viste i eksemplene med Elli og Hilda er det mye skamfølelse knyttet til å bli satt i fengsel. Kvinner i Bolivia skal være ærbare og uskyldige. Derfor innebar det å bli satt i fengsel også at mange brøt med familien sin.

Den følgende historien om Donna Karen ble jeg fortalt av noen av de andre innsatte i kvinnefengselet:

Donna Karen ble satt i fengsel under 1008 loven. Hun hadde en sønn på det tidspunktet, men hun var ikke gift. Hun mente selv at hun aldri hadde gjort noe galt men var som mange av de andre et tilfeldig offer fordi hun var på feil sted til feil tid.

Hun satt i fengselet i to år før hun fikk saken sin opp for en domstol. Donna Karen var en av de heldige, for hun ble frikjent.

I løpet av de to årene hun satt i fengselet hadde hun ikke hatt noen kontakt med familien sin. Faren til sønnen hadde hun heller ikke sett noe til og hun visste ikke lengre hvor han var.

Da hun slapp ut hadde hun ingen steder å gjøre av seg. Det eneste hjemmet hun visste om til seg og sin sønn var i fengselet. Donna Karen hadde ikke gjort noe kriminelt før, men nå besluttet hun at hun måtte gjøre noe kriminelt for å få komme inn i fengselet igjen.

Donna Karen brøt seg inn i ett hus og stjal verdisaker derfra. Hun gjorde ikke noe forsøk på å skjule det, og ble tatt av politiet før hun kom seg unna.

Hun oppnådde det hun ville, å komme tilbake til fengselet der hun hadde tak over hode og mat til seg og sønnen.

Jeg traff Donna Karen senere. INDIJEP hadde året før jeg kom til Cochabamba startet en egen bedrift for kvinner som hadde sluppet ut av fengselet. De drev et bakeri og en systue og hadde også en egen liten butikk der de solgte varene sine. Da Donna Karen slapp ut av fengselet for andre gang fikk hun jobb som baker. Mens hun var på jobb, var sønnen hennes i barnehagen som jeg jobbet ved, inne i fengselet.

Kvinnene som har sittet i fengsel og sluppet ut igjen er i en ekstremt sårbar situasjon. Som jeg har vist, har svært få av de innsatte i kvinnefengselet kontakt med faren til barna sine. På grunn av skamfølelsen har også mange brutt med familien sin. De kommer ut og står på bar bakke uten ett sted å bo og uten jobb.

Mange av mine informanter brukte mye tid på å bekymre seg om hva som venter de når de slapp ut og fryktet på mange måter mer hva som ville skje når de ble sluppet ut igjen.

Kvinnene og barna i kvinnefengselet i Cochabamba kan sies å være uskyldige ofre for myndighetenes kamp mot narkotika. Det paradoksale i denne situasjonen er at ved at myndighetene håndhever ett lovverk, bryter et annet. Konsekvensene for de som blir ofre i slike situasjoner er store. For kvinnene på St. Sebastian betydde det at de ble satt i fengsel ofte at kontakten med familien ble brutt, enten av dem selv fordi de skammet seg over situasjonen, eller av familien av samme grunn.

Mange av kvinnene hadde ikke lenger kontakt med faren til sine barn og hadde dermed ingen utenfor fengselet til å hjelpe dem til å ta seg av barna. Som jeg viste tidligere i oppgaven, fantes det få alternativer utenom institusjon, som alternativer for at barna skulle vokse opp sammen med mødrene sine i fengselet. Mødrene, barna og de frivillige organisasjonene mente alle at det var best for barna å vokse opp sammen med moren sin, men at problemet var at forholdene inne i fengslene var så dårlige. Myndighetene ønsket derimot permanente løsninger

der barna bodde andre steder enn i fengsel med moren, men de manglet til en stor grad kunnskap og midler til å gjøre noe med dette.

Mange kvinner uttrykte frykt for at barna deres skulle taes fra dem og havne på institusjoner i redsel for at de aldri ville se dem igjen.

Oppsummering

Dette kapitlet viser kompleksiteten av den sosiale konstruksjonen av barnsdom. Innføringen av nye lover skapte nye utfordringer for myndighetene i landet.

Det har bodd barn i fengslene i Bolivia bestandig. Endringene var først og fremst antallet barn som vokste opp i fengslene, og at med et økende antall innsatte ble også levekårene forverret. Ratifiseringen av FN konvensjonen for barnsrettigheter og et økt fokus på barns rettigheter har ført til at barna i fengslet har vært gjenstand for oppmerksomhet både i media og i organisasjoner som jobber med menneskerettigheter. Dette har ført til at barna i fengslet har fått en tydeligere stemme i samfunnet. Samtidig som myndighetene forsøker å gjennomføre tiltak i tråd med konvensjonen, mangler de et apparat til å følge det opp på en god måte. Så langt har man ikke funnet en tilfredsstillende løsning for barna av "1008" loven.

I fengselet St. Sebastian livnærte de fleste kvinnene seg av å vaske klær for ansatte og deres bekjente. Foto: privat, Enrique Llobel.

Barnehagen innenfor fengselsmurene. Her kom barn fra alle fengslene i Cochabamba. Foto: privat, Enrique Llobel.

7. Konklusjon

I tittelen på oppgaven min, ”utenfor og inne”, referer jeg til den posisjonen jeg mener forlatte barn har i det bolivianske samfunnet.

De siste tiårene har Bolivia gått igjennom store sosiale, politiske og økonomiske endringer som manifesterer seg på ulikt vis i samfunnet. Barn og unge er i fokus når det gjelder mange av de endringene som finners sted i dagens Bolivia. Den ustabile og skiftende politiske situasjonen fører til endringer i rådende institusjoner i samfunnet, som igjen påvirker barna og kategorien barndom.

Møtet mellom globale trender og lokal praksis i Bolivia har sitt spesielle uttrykk med bønder som migrerer til byene. Økende fattigdom i urban sektor, grunnet blant annet økt arbeidsledighet fører til fattigdom og marginalisering.

Klasse, kjønn, etnisk tilhørighet og slektskap er strukturelle prinsipper som legger grunnlag for sosial differensiering i samfunnet. Slike begreper er ikke konstante og betydningen av og meningen av dem endrer seg med økonomiske og politiske forhold i samfunnet. Tilskrivelsen av klasses tilhørighet og etnisk gruppe er basert på sosial og økonomisk posisjon i samfunnet, og må på samme måte som barndom sees på i en kulturell og historisk kontekst. En annen viktig faktor for å forstå hvorfor flere blir forlatte er oppløsningen av de tradisjonelle familiebåndene. Dette foregår på flere plan. De tradisjonelle slektskapssystemene fra bygda forsvinner i byen, og oppløsning av ekteskap blir mer vanlig. En annen faktor som har gjort seg sterkt gjeldene, er tidlig graviditet blant kvinner i ett land der abort er ulovlig. Kategorien barndom vil bli påvirket av de rådende sosiale forholdene i et samfunn men barnas

tilstedeværelse vil også være med på å forme samfunnet. Dermed kan ikke meningsaspektet ved barndom på ett gitt tidspunkt bli sett på i isolasjon fra samfunnet i sin helhet (James & Prout 1997).

Det har i den senere tid vært et økende fokus på barns velferd i Bolivia. Dette vises blant annet med innføringen av FN konvensjonen for barns rettigheter i 1992 og Bolivias egen lovgivning for barn, El código del niño, niña y adolescentes, i 1999.

Myndighetene i Bolivia har som et ledd i å bedre barnas levekår satt i gang flere tiltak for å bedre barn og unges velferd. Spedbarnsdødeligheten har gått ned i landet, og staten tilbyr rettledning i familieplanlegging. Fødselssertifikat er nå gratis og tilgjengelig for alle.

Faktumet av at mange barn ikke var fødselsregistrerte fram til 2002 kan være en av årsak til at antallet forlatte barn økte etter dette. Tidligere var det vanskelig å fange opp disse barna som ikke var registrert i noen offentlige statistikker. Videre har staten satt i gang tiltak for å sikre like rettigheter til utdanning og skolegang for alle barn.

En global trend med et økt fokus på barns rettigheter påvirker folk verden over og gjør at staten i større grad kontrollerer konstruksjonen av barndom. Barnekonvensjonen representerer et vestlig syn på barn som avhengige og med behov for beskyttelse (Howell 2003). Dette konseptet om barn, som har sitt utspring fra den europeiske middelklassen (Cunningham 1995), har etter hvert blitt en universalistisk oppfattelse av hvordan en god barndom bør leves. Barn og unge som faller utenfor en slik kategori av barndom blir dermed sett på som barn som er "utenfor", som i "matter out of place" (Ennew 1995:kap 15). Dette har gjort at de "forlatte barna" har blitt mer synlige i samfunnet og gjort til noen som må beskyttes på samme tid som samfunnet må beskyttes mot dem. Foreldre som ikke klarer å følge opp blir dermed sett på som uansvarlige og uskikkede til rollen som foreldre. I dette ligger at fokuset

på at ansvar for barnets beste er flyttet fra familien til staten. Det er først og fremst i håndteringen av de fattige barna at dette er tydelig.

De forlatte barna representerer en utfordring for den etablerte sosiale orden i byen. Tiltakene for å hindre at barna vokser opp på gatene er mange. Selv om staten ønsker å spille en aktiv rolle i å sikre velferden til barna, er det fremdeles i hovedsak frivillige organisasjoner som står for hovedparten av tiltak rettet mot barn som trenger omsorg i Bolivia. Statens rolle er å kontrollere disse foretakene.

Som jeg har vist i denne oppgaven vil jeg argumentere for at mange av de barna som blir forlatt i Cochabamba er dobbelt utenfor. De faller både ”utenfor” den tradisjonelle oppfattelsen av barndom, samtidig som deres barndom heller ikke er innenfor det som i FN konvensjonen oppfattes som ” til det beste for barnet”.

Barna i kvinnefengslet st. Sebastian representerer også en form for forlatthet. De bor sammen med mødrene sine i fengslet, men mangler mange av de basisrettighetene som andre barn har. Man kan si at de er forlatt av staten eller samfunnet.

Det er myndighetenes kamp mot narkotika som er den indirekte årsaken til at de bor i fengslet. Myndighetene på sin side hadde i 2003 ikke klart å finne noen god løsning på situasjonen med barna i fengslene, og har satt seg selv i en paradoksal situasjon fordi de ved å håndheve ett lovverk, bryter et annet.

Myndighetene og de frivillige organisasjonene som jobber med å bedre barns levekår i Bolivia står foran mange utfordringer. Nylig har landet fått en ny president og en sosialistisk regjering. Hvordan dette påvirker barndommen til mine informanter gjenstår å se.

Vedlegg 1: Ordliste

Ayamara: Språkgruppe som blir snakket av deler av urbefolkningen i høylandet i Peru og Bolivia. Blir også brukt når man refererer til befolkningsgruppen de tilhører.

Ayullu: Slektsskapsgruppe med kollektivt eierskap til resurser og landjord der resiprositet og gjensidige ytelser står i fokus.

Campesino: Småbonde som produserer primært ved hjelp av egen arbeidskraft og til eget konsum. Overskuddet av produksjonen faller samfunnet de er en del av til gode.

Cholos/as: Personer med indiansk opprinnelse men som gjennom levemåte og bosetning tilpasser seg den urbane livsstilen.

Compadrazgo: Rituell slektsskap mellom foreldrene til ett barn og dets faddere.

Mestizo: Opprinnelig en betegnelse på etterkommerne etter en indianer og en hvit. I dag er betegnelsen heller brukt om en klasse enn om etnisk opprinnelse.

Minká: Dugnadsarbeid som utføres av en gruppe for et individ, der ideen er at i det lange løp vil alle innad i gruppen motta en slik type hjelp om nødvendig.

Mita: Periodisk og obligatorisk arbeid som ble pålagt deler av befolkningen under Inka staten. Arbeidet med å bygge opp infrastrukturen som veinettet ble utført med denne formen for arbeid. De spanske koloniherrne videreførte denne formen for arbeid.

Trufi: En blanding av buss og drosje som var den vanligste formen for offentlig transport i Cochabamba.

Quechua: Sør Amerikas mest utbredte innfødte språk som blir snakket av over 10 millioner mennesker fra sør i Colombia til Argentina. Blir også brukt når man referer til befolkningsgruppen de tilhører.

Vedlegg 2: FN konvensjonen for barns rettigheter (forenklet utgave)

Barnekonvensjonen sier at alle barn har rett til

- liv og helse
 - skolegang og utvikling
 - omsorg og beskyttelse
 - deltakelse og innflytelse
1. Alle under 18 år er barn hvis ikke en lavere alder er lovfestet av staten.
 2. Rettighetene i Barnekonvensjonen gjelder alle barn, uten unntak. Staten skal sørge for at ingen blir diskriminert.
 3. Alt myndigheter og organisasjoner gjør som angår barn, skal ta hensyn til barnas beste. Staten skal sørge for at tilbud for barn følger regler som er bestemt.
 4. Staten har ansvaret for at barns rettigheter blir fulgt.
 5. Staten skal respektere de rettigheter og plikter som de voksne med ansvar for barnet har, så de kan veilede og støtte barnet når det utøver sine rettigheter.
 6. Staten skal så langt som mulig sørge for at barnet overlever og får utvikle seg.
 7. Barnet skal ha et navn og en nasjonalitet helt fra det er født og så langt det er mulig kjenne sine foreldre og få omsorg av dem.
 8. Staten skal respektere barnets rett til en nasjonalitet, navn og familieforhold. Dersom barnet blir fratatt dette, skal staten snarest mulig rette det opp.
 9. Barnet skal ikke skilles fra foreldrene sine mot sin vilje, unntatt når det er til barnets beste.
 10. Søknader om familiegjeningforening over landegrenser skal behandles på en positiv, human og rask måte. Barnet har rett til jevnlig kontakt med begge foreldre.
 11. Staten skal hindre at barn ulovlig blir tatt ut av et land eller hindret fra å komme tilbake. Staten skal gjøre avtaler med andre land for å få til dette.
 12. Barnet har rett til å si sin mening i alt som angår det. Barnets meninger skal telle.

13. Barnet har rett til ytringsfrihet, til å få og gi informasjon og ideer av alle slag og på alle måter. Begrensninger kan bare gjøres av hensyn til andres rettigheter eller for å beskytte nasjonal sikkerhet og offentlig orden.
14. Barnet har rett til tanke-, samvittighets- og religionsfrihet. Staten skal respektere foreldrenes retter og plikter til å opplyse barnet om dets rettigheter i slike spørsmål.
15. Barnet har rett til å være med i organisasjoner og fredelige forsamlinger.
16. Barnet skal ikke utsettes for tilfeldig eller ulovlig innblanding i sitt privatliv. Det skal beskyttes mot ulovlig angrep mot ære og omdømme.
17. Staten skal sikre barn mulighet til informasjon fra ulike nasjonale og internasjonale kilder. Staten skal oppmuntre massemedia og forleggere til å spre verdifull informasjon for barn. Staten skal beskytte barna mot skadelig informasjon.
18. Foreldrene har hovedansvaret for barnets oppdragelse og utvikling. Staten skal sørge for institusjoner og ordninger innen barneomsorg som også tar hensyn til utarbeidende foreldre. Barnets beste skal ligge til grunn for oppdragelsen.
19. Staten skal beskytte barnet mot fysisk og psykisk mishandling, forsømmelse eller utnyttning.
20. Barn som er uten familiemiljø, har særlig rett til beskyttelse og omsorg, for eksempel ved plassering i fosterhjem, eller om nødvendig ved en passende institusjon eller ved adopsjon.
21. Adopsjon skal bare finne sted i samsvar med loven og godkjennes av myndighetene. Hensynet til barnets beste er viktigst, og adopsjon utenlands skal ikke føre til urettmessig økonomisk fortjeneste.
22. Flyktningbarn og barn som søker flyktningstatus, skal få beskyttelse og hjelp. Staten skal hjelpe barn som er alene til å bli gjenforent med sin familie.
23. Psykisk og fysisk funksjonshemmede barn har rett til å leve et fullverdig liv. De skal få spesiell omsorg og hjelp til best mulig utvikling og integrering.
24. Barnet har rett til best mulige helsetjenester og behandling for sykdom. Staten skal arbeide for å minske barnedødelighet, gi gode helsetilbud til mødre etter fødselen og informere om helse og riktig kosthold. Staten skal avskaffe helsefarlige tradisjoner, samarbeide med andre land og ta hensyn til utviklingslandenes behov.
25. Barn som er plassert utenfor familiemiljøet, skal få jevnlig vurdering av behandlingen det får.
26. Barnet skal få den hjelpen og økonomiske støtten det har krav på etter landets lover.

27. Foreldrene eller andre som har ansvar for barnet, har hovedansvar for å sikre de levevilkår som er nødvendige for barnets utvikling. Staten har plikt til å støtte de foresatte.
28. Barnet har rett til å gå på skole og få utdanning. Grunnutdanningen skal være gratis. Staten skal sørge for forskjellige former for videregående utdanning og arbeide for å minske antallet barn som ikke fullfører skolegangen. Staten skal også fremme internasjonalt samarbeid om utdanning og ta hensyn til utviklingslandenes behov.
29. Utdannelsen skal utvikle barnets evner og personlighet så langt det er mulig. Den skal fremme holdninger om fred og toleranse og respekt for menneskerettighetene og naturen.
30. Minoritetsbarn har rett til å leve i pakt med sin egen kultur, religion og språk sammen med andre i sin gruppe.
31. Barnet har rett til hvile, fritid og lek, og til å delta i kunst og kulturliv.
32. Barnet skal ikke utnyttes økonomisk gjennom arbeid. Det skal beskyttes mot arbeid som er skadelig, og går ut over dets utvikling og utdanning.
33. Barnet skal beskyttes mot ulovlig bruk, salg og produksjon av narkotika.
34. Barnet skal beskyttes mot alle former for seksuell utnytting og misbruk.
35. Staten skal gjøre det den kan nasjonalt og internasjonalt for å forhindre alle typer kidnapping, bortføring eller salg av barn.
36. Staten har plikt til å beskytte barn mot alle former for utnytting som på en eller annen måte kan være skadelig for barnet.
37. Barn må ikke utsettes for tortur eller nedverdiggende behandling. Dødsstraff eller fengsel på livstid er ikke tillatt hvis forbrytelsen ble begått før fylte 18 år. Barn i fengsel skal holdes atskilt fra voksne hvis ikke det motsatte er best for barnet. Fengsling er siste utvei og for et kortest mulig tidsrom. Pågrepelse og fengsling skal skje lovlig, og barnet har rett til juridisk og annen passende hjelp til å få en rask og uavhengig vurdering av sin sak.
38. Staten skal gjøre alt som er mulig for å hindre at barn under 15 år deltar i krigføring.
39. Staten skal gjøre alt som er mulig for å hjelpe barn som har vært utsatt for misbruk, tortur eller annen nedverdiggende behandling, tilbake til et normalt liv.
40. Barn som er anklaget eller dømt for straffbare handlinger, har rett til å bli behandlet med respekt og på en måte som styrker barnets respekt for menneskerettighetene. Staten skal bestemme en kriminell lavalder. Det skal være mulig å få overprøvet en dom av en høyere myndighet eller domstol.

Barnet skal få gratis hjelp av tolk hvis det ikke snakker det språket som blir brukt.

41. Hvis andre nasjonale lover eller folkeretten sikrer barnet bedre enn denne konvensjonen, gjelder disse lovene og ikke konvensjonen.
42. Staten er forpliktet til å gjøre konvensjonens innhold kjent for voksne og barn

Kildeliste:

Allen, C. 1988: *The hold life has. Coca and cultural identity in an Andean community.*

Washington: Smithsonian Institution Press.

Arce, A. og Long, N. 1992: "The dynamics of knowledge. Interfaces between bureaucrats and peasants", i N. Long og A. Long (red.): *Battlefield of Knowledge. The Interlocking of Theory and Practice in Social Research and Development.* London: Routledge.

Archetti, Eduardo & Stølen, Kristi. Anne 1994: "Latin Amerika", i Howell, Signe & Melhuus, Marit (red) *Fjern og Nær, sosialantropologiske perspektiver på verdens samfunn og kulturer.* Ad notam, Gyldendal.

Ariès, Philippe 1973: *Centuries of Childhood.* Penguin Books.

Beyer Broch, Harald 1990: *Growing up agreeably. Bonerate childhood observed.* University of Hawaii press.

Bolton, Ralph 1979: "Machismo in Motion: The Ethos of Peruvian Truckers" i *Ethos*, vol. 7 No.4

Bourgios, P. 1995: *In search of Respect. Selling Crack in El Barrio.* Cambridge University Press.

Boyden, Jo 1997: "Childhood and the Policy Makers. A comparative Perspective on the globalization of childhood", i James, Alison & Prout, Alan (red): *Consturcting and reconstructing childhood.* RoutlegeFalmer London

- Calderón, F., Piscitelli, A. og Reyna, J. L. 1992: "Social Movements: Actors, Theories, Expectations" i A. Escobar og S. E. Alvarez (red.): *The Making of Social Movements i Latin America*. Colorado: Westview Press.
- Canessa, Andrew 1993: "Making persons, making differences. Procreation beliefs in highland Bolivia", i Tremayne, Soraya (red): *Managing Reproductive Life. Cross Cultural Themes in Fertility and sexuality*. University of Arizona press.
- Cunningham, Hugh. 1995: *Children and Childhood in Western society since 1500*, London: Longman
- De Boeck, Filip & Honwana, Alcinda 2005: "Introduction: Identity, agency and place", i De Boeck, Filip & Honwana, Alcinda (red) : *Makres and Breakers: Children and Youth in postcolonial Africa*. Oxford: James Curry, s 1-18.
- Delaney, C. 1988: *Participant Observation: The Razor's Edge* i *Dialectical Anthropology*, no. 13.
- DeLoache, Judy & Gottlieb, Alma 2000: *A world of babies, Imagined Childcare Guides for seven societies*, Cambridge university press.
- Denzin, N. 1989: "Strategies of Multiple Triangulation" i *The Research Act. A Theoretical Introduction to Social Methos*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice- Hall.
- Ennew, Judith 1995: "Outside childhood: street children's rights", i Franklin, Bob (Red) *The handbook of children's rights, comparative Policy and practice*. Routledge London and New York.

- Franklin, Bob 1995: "The case for children's rights", i Franklin, Bob (Red) *The handbook of children's rights, comparative Policy and practice*. Routledge London and New York.
- Fonseca, Claudia 2006: "Child Circulation in contemporary Brazil". Local families, national laws and transnational customers. Forelesning ved sosialantropologisk institutt.
- Giddens, Anthony 1979: *The central problems of Social Theory*, London, macmillan.
- Goodale, Mark 2006: "Reclaiming modernity: Indigenous cosmopolitanism and the coming of the second revolution in Bolivia", i *American Anthropologists*, Georg Mason University
- Golde, Peggy 1986: *Women in the field; Anthropological Experiences*. Berkeley, University of California press.
- Hardman, Charlotte 2001: "Can there be an anthropology of children?" i *Childhood*. SAGE publication London
- Harris, Olivia 1980: "The power of signs: gender, culture and the wild in the Bolivian Andes", i MacCormack, Carol and Strathern, Marilyn(red): *Nature, Culture and Gender*. Cambridge university press.
- Harris, Olivia 2000: *To make the earth bear fruit: Ethnographic Essays on fertility, Work and gender in Highland Bolivia*. Institute on Latin American studies, university of London
- Hawkins, Kirstan & Price, Neil 2001 : "From International Policy to local reality: Women's Reproductive Health Strategies in El Alto, Bolivia," i Tremayne, Soraya (red). *Managing Reproductive Life, cross cultural themes in fertility and sexuality*. Berghahn Books, New York.

- Holy, Ladislav 1984: "Theory, methodology and the research process" i R.F. Ellen (red.)
Ethnographic Research: a guide to general conduct. London: Academic Press.
012237181x
- Howell, Signe 2003: "The diffusion of moral values in a global perspective", i : Hylland
Eriksen, T. '*Globalisation: Studies in Anthropology*'. London: Pluto Press.
- Hylland Eriksen, Thomas 1993: *Små steder store spørsmål, innføring i sosialantropologi*.
Universitetsforlaget, Oslo
- International Reference Center for the rights of Children Deprived of their Family (2006).
Protection of the child deprived of, or at risk of being deprived of, the family of
origin, Bolivia. www.iss-ssi.org
- James, Alison & Prout, Alan 1997: "Introduction", i James, Alison & Prout, Alan (red)
Constructing and reconstructing childhood. RoutledgeFalmer London,
- Johnson, V., Hill, J. & Ivan-Smith, E. 1995: *Listening to Smaller voices: Children in an
environment of change*, London, Action Aid.
- Kaarhus, R. 1988: *Organiserende Prinsipper i Tid og Rom. Historie, språk og kultur hos
Quechua-indianere*. Oslo: Department of Social Anthropology, University of Oslo.
- Klein, Herbert S. 2003: *A Concise History of BOLIVIA* , Cambridge University Press.
- Krohn-Hansen, Kristian & Vike, Halvard 2000: "Makt og symbolske former- Perspektiver på
politikk" i Nielsen, Finn Sivert & Smedal, *Mellom himmel og jord. Tradisjoner,
teorier og tendenser i sosialantropologi*. Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

- Larson, Brooke 1995: "Andean Communities, Political Cultures and markets: The changing Countours of a field", i Larson, Brooke & Harris, Olivia (red) *Ethnicity, markets and migration in the Andes*, Duke university press.
- Leifsen, Esben 2006: *Moralities and politics of belonging: Governing female reprdouction in 20th century Quito*, Department of social anthropology. University of Oslo.
- Lund Skar, S. 1994: *Lives Together – Worlds Apart. Quechua Colonization in Jungle and City*. Oslo: Scandinavian University Press.
- Lund Skar, Sara 1994: "Andes", i Howell, S & Melhuus, M. (red.) *Fjern og Nær, sosialantropologiske perspektiver på verdens samfunn og kulturer*. Ad Notam Gyldendal.
- Mac Cormack, Carol 1980: "Nature, culture and gender: a critique", i Mac Cormack, Carol P.& Strathern, Marilyn (red) *Nature, culture and gender* Cambridge university press.
- Maykute Pamela & Morehouse Richard 1994: *Beginning qualitative reseach, a philosophic and practical guide*. The falmer press, London.
- Melhuus, Marit & Stølen, Kristi Anne 1996: "Introduction", i Melhuus, Marit & Stølen, Kristi Anne (red) *Machos, Mistresses, Madonnas. Power, Values and the ambiguous Meanings of gender*.Verso London.
- Melhuus, Marit 1996: "Power, value and ambiguous meanings of gender", i Melhuus, Marit & Stølen, Kristi Anne (red) *Machos, Mistresses, Madonnas. Power, Values and the ambiguous Meanings of gender*.Verso London.

- Miller, Peter & Nicolas Rose 1993. "Governing economic life", i Gane, M. & T. Johnson (red). *Foucault's new domains*, London: Routledge, s. 75-105
- Panter-Brick, Catherine. 2000: "Nobody's children? A reconsideration of child abandonment", i Panter- Brick, Catherine & Smith, Malcolm. T: *Abandoned Children*. The University of Cambridge press.
- Pelto, P & Pelto, G 1978: *Anthropological research, The structure of inquiry*. Cambridge University Press.
- Pilotti , Francisco J.1999: "The historical development of the child welfare system in Latin America, An overview" i *Childhood*. SAGE Publication London
- Powdermaker, H. 1966: *Stranger and Friend: the way of an anthropologist*. New York: Norton.
- Prout, Alan 2003: "Introduction" i Halett, Christine & Prout, Alan. *Hearing the voices of children (The future of childhood)*.Routledge Falmer London.
- Prout, Alan & James, Alison 1997: "A new paradigm for the sociology of childhood? Provenance, Promise and Problems", i James, Alison & Prout, Alan (red). *Consturcting and reconstructing childhood* Routlege Falmer London.
- Punch, Samantha 2001: "Negotiating autonomy: Childhoods in rural Bolivia", i Alanen, Leena & Mayall, Berry (red). *Conceptualizing Child-Adult relationships*, RoutledgeFalmer, London

- Qvortrup, Jens 1997: "A Voice for Children in Statistical and Social Accounting: A Plea for Children's Right to be heard", i *Constructing and reconstructing childhood* James, Alison & Prout, Alan (ed) RoutledgeFalmer London
- Scheper Huges, N. and Sargent, 1998: *Small wars: The cultural politics of childhood*. Berkley university press.
- Shultz, Jim, 2003: "The complete history of the Bolivian water revolt", i *We are Everywhere*. Verso Press.
- Small, Meredith F. 2001: *KIDS, How Biology and Culture Shape the way we raise our children*. Doubleday .
- Sterett, Susan M. 2002: "Introductory essay", i *Law and Society Review*, Volum 36, nummer 2. The Law and Society Association.
- Tremayne, Soraya 2001: " Introduction" i Tremayne, Soraya (red). *Managing Reproductive Life, cross cultural themes in fertility and sexuality*. Berghahn Books, New York.
- Van der Berge, P.L & Primov, G.P. 1977: *Inequality in the peruvian Andes: Class and Ethnicity in Cuzco*. Colombia: University of Missouri Press.
- Wadel, C. 1991: "Feltarbeid som runddans mellom teori, metode og data" i *Feltarbeid i egen kultur. En innføring i kvalitativt orientert samfunnsforskning*. Flekkefjord: SEEK.
- Weistmantel, Mary 2001: *Cholas and Pishtacos*, The University of Chicago press.
- Woodhead, Martin 1997: "Psychology and the Cultural Construction of Children's needs", i James, Alison & Prout, Alan (red). *Constructing and reconstructing childhood* RoutledgeFalmer London.

Rapporter og andre dokumenter

”Bolivia Country Report” 2003,

”El Plan operativo de Salomon Klein” (2003).

”Informasjons- og tilsynsreise til Sør-Amerika 2001”, Statens Ungdoms- og adopsjonskontor

”Institut international des droits de l’enfant Les droits de l’enfant: et les filles? Le seminar de lide” 1.-5 oktober 2002.

”Ninos de la Ley 1008”, Red Andina Informacion.

Avisklipp

”*La Mujer en Bolivia*”, Los Tiempos 8.mars 2003

Lovverk

FN konvensjonen for barns rettigheter (1989)

Haag konvensjonen om internasjonal adopsjon (1991)

El codigo del Niño, Niña y Adolescentes (1999)

La ley 1008 (1988)

Nettsteder

<http://www.cedla.org>.

<http://www.unicef.org/infobycountry/bolivia.html>

<http://www.ssb.no/folkemengde/tab-2006-02-23-02.html>

<http://www.iss-ssi.org>

<http://www.ine.gov.bo>

Sammendrag